

הערכה אסטרטגית לישראל

2021-2020

שנת החיסון?

אתגרים פנימיים וחיצוניים לביטחון הלאומי

עורכים: איתן ברון וענת קורץ

הערכת אסטרטגיית ישראל

2020-2021

עורכים: איתאי ברון וענת קורץ

Strategic Survey for Israel

2020-2021

Editors: Itai Brun and Anat Kurz

המכון למחקרים ביטחוניים לאומי

משימתו של המכון למחקרים ביטחוניים לאומי היא לחזק את הביטחון הלאומי של ישראל ולסייע להבטיח את עתידה כמדינה יהודית ודמוקרטית. המכון למחקרים ביטחוניים לאומי (חל"צ – חברה לתועלת הציבור), שמודרג מכון החשיבות המוביל בישראל וכאחד מחמכיישים המכונים המובילים בעולם בנושא ביטחון ויחסים בינלאומיים, מפעיל צוות חשיבה עצמאי ובלתי תלוי שעוסק בסוגיות האסטרטגיות המרכזיות של סדר היום הביטחוני והלאומי של ישראל. החוקרים והחוקרים במכון צברו את ניסיונות אקדמיים, בצבא ומערכות הממשלה. המכון שם לו למטרה להascal, להשפיע ולשרות, כגוף עצמאי ובעל קול ברור, הן את מקבלי החלטות בדרגיהם הגבוהים ביותר בישראל והן את הציבור הרחב. באמצעות מעורבותו העמוקה בשיח הציבורי ומחקרים מוכוני המדיניות, שואף המכון לאלהות חזמניות למדיניות ולהציג פתרונות יצירתיים לאתגרי הביטחון הלאומי שניצבים בפני ישראל.

כל הזכויות שמורות © ינואר 2021

ISBN: 978-965-92806-8-1

עורכי משנה: עמר ויקסלברג ונעם רן
עורכת הפרום באנגלית: ד"ר ג'ודי רוזן
עריכת לשון: מירה לילין
עיצוב גרפי: יגאל טליאנסקי (INSS),
מיכל סמו קובץ (המשרד לעיצוב גרפי,
אוניברסיטת תל אביב) וניצן לוי

המכון למחקרים ביטחוניים לאומי

ח'ים לבנון 40

ת.ד. 39950

רמת-אביב

תל-אביב 6997556

טל. 03-6400400

fax. 03-7447590

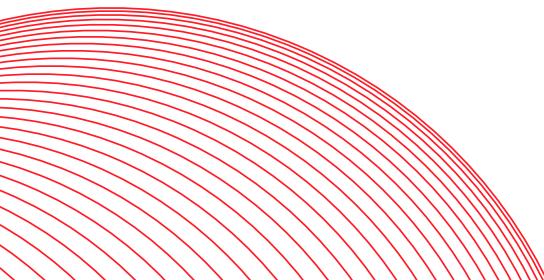
info@inss.org.il

אתר המכון: www.inss.org.il

תיקון עניינים

תמצית העריכה האסטרטגית לשנת 2021: שנת החיסון? אתגרים פנימיים וחיצוניים לביטחון הלאומי

2.....	איתי ברון וענת קורץ
12.....	מדרג האיום וההזדמנויות 2020-2021
14.....	פרק 1: המערכת הבינלאומית: התאוששות מஸבכי הקורונה בצל תחרות המעצמות אסף אורון, שחר עילם, תומר פדלון ורותם אורג
20.....	פרק 2: המערכת הישראלית: משבר מתחשי שלול לאתגר את יסודות הביטחון הלאומי מאיר אלון, שמוליק אבן, כרמית פדן, משה בר סימן טוב, אפרים לביא, פניה שרביט ברון ותומר פדלון
27.....	עד על סדר היום: העולם לאחריו הקורונה / איתי ברון
28.....	פרק 3: הזירה האזרית: שעור לטעללה, נורמליזציה מתרחבת שרה פוייר, איתי ברון, עודד ערן, יורם שוייצר, יאל גוד'נסקי, אופיר יונטר, גליה לינדנסטרואם, רמי דניאל ואורי הייסlein
35.....	עד על סדר היום: אתגר האקלים וביטחון לאומי / שירה עפרון
36.....	פרק 4: איראן: בתקופת שפל, אך עודנה האיום העיקרי על ביטחון ישראל סימה שניין ורד צימט
42.....	פרק 5: הזירה הצפונית: נדרשת פרוакטיביות להחלה הצר האיראני-ישען 奥迪 דקל, כרמית ולנסקי ואורנה מזרחי
48.....	פרק 6: הזירה הפלסטינית: שימור הקיימים או חתירה לשינוי? 奥迪 דקל ונועה שופטרמן
55.....	עד על סדר היום: טכנולוגיה וביטחון לאומי / לiran ענתבי
56.....	פרק 7: הסביבה האופרטיבית: ימי קרבות עלולים להסלים למלחמה לא רציה איתי ברון וגל פרל פינקל
61.....	עד על סדר היום: מגמות אסטרטגיות בתחום הסייבר / דודי סימן-טוב
62.....	עד על סדר היום: 2021 כשנת מפנה בהשפעת הפיק ניו? / ענבל אורפץ
64.....	מדד הביטחון הלאומי – מחקר דעת קהל 2020-2021 ציפי ישראלי ורותי פינס
69.....	סיכום: המלצות למדייניות לשנת 2021 עמון ידלין

תמצית ההחלטה האסטרטגית לשנת 2021: שנת החיסון? אתגרים פנימיים וחיצוניים לביטחון הלאומי

איתן ברון וענת קורץ

The White House flickr, shutterstock, Unsplash, Israel Defense Forces flickr

המלצות

מתוך עדיפות לטיפול במשבר הפנימי, מוביל להזינית את האזימטים החיצוניים • הסתגלות למששל ביידן ותייחס אליו (בעיקר בנושא האיראני) • הרחבות הנורמליזציה • מוכנות להסלה בצפונם מול עזה • תיאום ציפיות הציבור לגבי מאפייני המלחמה ומחירותיה

תמונת מצב

התוצאות הבין-מעצמתית נמשכת בצל הקורונה • נורמליזציה מתרכבת במזרח התיכון • איראן בתקופת שלפלו, אך עודנה האיום העיקרי • המערכת הפלסטינית חלה, מצפה לביידן • בצוות ובבדром – אפשרות להסלה לא רצואה • משבב פנימי בישראל מאייג את יסודות הביטחון הלאומי

ההחלטה האסטרטגית לישראל לשנת 2021 מסכמת את שנת 2020, שהיתה שנה מורכבת וחריפה, אשר עוצבה בעיקר בהשפעת משבר הקורונה ושליחי כהונתו של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ. שני גורמים אלו החלישו את גורמי הכוח העוניים לישראל, הובילו אותו לעסוק בענייני פנים ורק הפחיתו את הסיכון לעימות נרחב במזרח התיכון. זאת בין השאר בשל חשש מתగובות אפשריות של הנשיא טראמפ בשנת הבחירות לנשיאות, על רקע תקווה לסיום כהונתו. ישראל נהנתה אפוא במהלך השנה משקט יחסי יחסית בגבולותיה; פעללה באופן מוקדם במספר דיווחות באופן שלא הוביל להסלה וניצלה את מאפייניה הייחודיים של התקופה לקידום נורמליזציה עם שורת מדינות במזרח התיכון, שמסמנת צמצום במרכזיותו של הסכם הישראלי-פלסטיני בסדר היום האזרחי והבינלאומי.

חלק מהתחתיות אלו, שנודעת להן השפעה חיובית וברורה על הביטחון הלאומי של ישראל, ימשכו גם בשנת 2021. עם זאת, ישראל נתונה במשבר רב-מדדי המאים עלייצמותה הכלכלית והפוליטית, על הליכיות החברתיות בתוכה, על ערכיה הדמוקרטיים-ilibרליים ועל דפוסי החיים של הציבור. משבר זה לא החל עם מגפת הקורונה, אך זו העמיקה חולשות שהו קיימות בתחום הכלכלה, החברה והממשלה ויצרה חולשות חדשות. אף שקיימת מחלוקת לגבי עצמותו של המשבר, ברור שיש לו השלקות על הביטחון הלאומי, והוא מחדד את הצורך לאמץ מדיניות רחבה יותר לדין בנושא הביטחון הלאומי. אין מדובר רק בקשר החשוב שבין המצב הפנימי לבין חסונה של ישראל בתמודדות עם איזומים ביוחניים חיצוניים, אלא גם בהחולשות בסיטית יותר של מנוגנוני המדינה ושל המוסדות החיניים לתפקידם השוטף. יתר על כן, החשש מעימות צבאי נרחב אمنם פחת, אך האפשרות להסלה לא רצואה עדין בתקוף עקב דינמיקה של פעולה ותגובה.

החודשים הראשונים של שנת 2021 יעדמו בסימן המאמץ המורכב לחסן את האוכלוסייה בעולם ובישראל מפני נגיף הקורונה, בצפיפות למיגור המגפה; המשך המשבר הפוליטי בישראל וسبב הבחירה הרבעי בשנתיים האחרונות (במרץ 2021); התגובהם ממשל חדש בארץות בראשות ג'י ביידן ויצוב מדיניותו בנושאי פנים וחוץ; והאפשרות לתגובה איראנית על ההתקנות הראש תוכנית הגרעין פחריזאה וمبرעים נוספים שנערכו בשטחה. הערכת ההתפתחויות לשנה הקרובה נעשית אפוא בתנאי איזדות ניכרת. עם זאת, בבסיס הערכה מונחת הנחת יסוד שלפיה גם השנה הקרובה תתנהל – בעולם, במרקם התקיכון וגם בישראל – "בנסיבות הקורונה". מיגור המגפה לא יושג באחת אלא ותպון בדעתה הדרגתית, שעלולה להיות מלאה בגל התרכזיות חזירות וboombox של הנגיף.

המערכת הבינלאומית: התאוששות משבר הקורונה בצל תחרות בין המעצמות

mspבר הקורונה החל בסימנו של עשור שהתאפיין בהתרומות אסטרטגיות גוברת בין המעצמות, בגלובליזציה שטששה גבולות פיזיים ובמהפכת מידע שניתת סדרי עולם. המגפה חשפה מגמות קיימות, יצרה חדשות וחיבבה את כל השחקנים להעיר מולה באופן שшибש את ההתנהלות השגרתית ברחבי העולם. המערכת הבינלאומית המשיכה בשנת הקורונה הראשונה להיות מוקובת ומפולגת, כאשר השחקניות המרכזיות התחמקו בענייני הפנים שלהם ובניהול המשבר הכלכלי והחברתי – כל אחת בדרכה. המשבר הכלכלי התאפיין בדיפרנציאליות רבה – הוא השפיע על המערב יותר מאשר על המזרח, וכן ניכרה שונות בין מגדרים: ענפי התעשייה, התעופה והאנגליה סבלו מירידות חדהות, ואילו ענפי הטכנולוגיה הפכו לחוף המבטים של המשקיעים ומשכו את המددים למללה.

שנת 2021 תעמוד בסימן תחילת התאוששות משבר הקורונה על ביוטיוו ומויפוי השוניים, אך העולם ימשיך להתנהל בנוכחות המגפה, כשהתחרות בין המעצמות תוסיף להיות גורם מעצב מרכז: בארץות הברית תתגבש מדיניותו של ממש ביידן בראש ובראשונה בענייני פנים ("רפא את אמריקה"), אך גם בשאלת ההובלה האמריקאית את המחנה הדמוקרטי-ilibרלי בעולם, שיאיבד בשנים הקרובות את מניגותה המסורתיות של ארצות הברית, וכן מול המזרח התקיכון; סין מקדימה את שאר השחקניות בהתאוששותה מהמשבר, ממשיכה בצמיחה המהירה ותנצל את יתרונותיה בנסיבות הנוכחית להגברת השפעתה; רוסיה תמשיך להתמודד עם קשייה מבית ועם הדשדש במועמדה הבינלאומית, תוך ניצול יכולותיה בתחום הסיביר, המודיעין ולוחמת התודעה, ואולי תתקרב לסין; אירופה, שמצויה נתונה במסבר פוליטי אידיאולוגי, תנסה לחדש את הברית הטרנס-אטלנטית; סביר להניח שהມזרח התקיכון לא יעמוד בראש סדר היום העולמי, למעט בסוגיות איראן והגרען, או אם יפרוץ באזור עימות צבאי נרחב.

יגש מדיניות ל"רפוי אמריקה" ועסק בשאלת המאבק על הסדר העולמי. נשיא ארץות הברית הנבחר ביידן עם סגניתו Kamala האריס

צלום: Adam Schultz/Biden for President (CC BY-NC-SA 2.0)

**בישראל עתיד להתקיים סבב
ריבועי של בחירות בשנתיים
האחרונות (במרץ 2021),
אר ספק אם תוכנות הבחירה
יובילו לסיום המשבר הפוליטי
המתמשן.**

מגמת המעבר של מרכז הכוח העולמי למזרח תימשך ואלו אף תואצ. מדיניות הלاءם ותחזקו עקב היעילות היחסית שרוב מנגנות מול המגפה, אך יאותגרו מבית ומוחץ. העולם לא ישנה לחולופין, אבל ברוב מהלכה של שנת 2021 הוא יהיה פחות חופשי — סביר להניח שלפחות חלק מצudy החירום ופעולותם של מגנוני הפיקוח החודרניים ימשכו; הוא יהיה פחות משגשג — יהיו בו יותר מובטלים יותר עניים; והוא יהיה גם פחות גלובלי — נטוס פחות, נבעוד יותר מהבית, נצוף פחות בערים, מדינות יקיפו על שימורם והרחבותם של מלאים אסטרטגיים ועל עצמאות של תעשיות חינניות.

באופן כללי ניכרה ברוחבי העולם הסתגלות מואצת לכלכלה החדש — הדיגיטלית — מבוססת הטכנולוגיה, שאפורה את הריצוף התפקידית של המדינות. הטכנולוגיה הייתה ציר מרכזי בחקור המגפה, בפיתוח החיסון מפני וביכולות שהשתפרו במהלך המשיך לשיקור שירותים — חurf הריחוק החברתי. ענקיות הטכנולוגיה הפכו בשנים האחרונות לשחקניות מרכזיות ביבחון הלאומי, ריבונות משל עצמן במרחב הדיגיטלי. התפתחות זו הגעה השנה לשיא חדש וכך גם נעשתה עד לצעדי נגד במקומות שונים בעולם, שנעודו להגביל את כוחן של הענקיות. נוסף על כך נרשמה עלייה במנעד ובrique של תקיפות סייבר, הן לתכליות אסטרטגיות של איסוף מידע ושיבוש מערכות והן לתכליות כלכליות; התרחבה רמת החיכון הקיברנטי בין המדינות; וכן גברה התעוצה של גורמי פשע בינלאומיים, לעיתים בגין ובהוכנות מדינות. בהתאם, ניכרה גם תנובה אגרסיבית יותר של המותקים.

מיניו של ג'ון קרי לתקוף הנציג הנשיאותי המloid לנושא האקלים כולל גם את שדרוג התקוף לחבר בمواצה לביטחון לאומי של ארצות הברית. שנייה זה ממחיש הן את החשיבות שמייחס ממשל ביידן לנושא האקלים והן את תפיסתו של הממשלה החדש, שלפיה סוגיית האקלים היא עניין מובהק של ביטחון לאומי.

השנה הקורובה מחייבת אפוא את ישראל להתאים את מדיניותה לתחורות המתנהלת בין המעצמות עבידן הקורונה. עליה להסתגל במידהות למשול החדש בארצות הברית ולאMESS גישה שאינה לעומתית, תוך התחשבות ברגשות ובאנטראטים האמריקאים. במסגרת זו נכון להידבר עם ממשל ביידן כדי למצות אינטראטים מסווגים ולצמצם סיכוןם (בעיקר בנושאי איראן וסין ובנושא הפליטני). ארציות הברית תישאר בעלת הברית העיקרית והמרכזית של ישראל, אך מקומה הנוכחי של סיון במערכת הבינלאומית מחייב את ישראל להמשיך לפתח את היחסים גם עימה, אומנם בתיאום הדוק עם ארציות הברית, להרחיב את בסיס המומחיות והידע על סיון בישראל ולשפר את ניהול הכספיים מולה. כן נכון לשמור את ערוצי השיח והתייאום האסטרטגי עם רוסיה (גם עקב תפקידה המיציב והძיד בسورיה); לנשות שב לספר את היחסים עם אירופה, למרות שחקל מועדותיה בסוגיה הפלסטינית מנוגדות לאינטראטים ולעמדות של ישראל; ובקשר להדלות העולם — לחזק את הקשרים עם הקהילות היהודיות עקב המשבר העמוק הפוך אותו, להגבר התמיכה בהן ולאפשר להן מקום בשיח על ישראל ודמותה.

המערכת הישראלית: משבר מתמשך עלול לאתגר את יסודות הביטחון הלאומי

عقب מגפת הקורונה, ישראל נתונה במשבר רב-מדדי — רפואי,כלכלי, חברתי וממשלי — שנמשך כבר קרוב לשנה ומשתלב במשבר הפוליטי המתמשך. משבר מרכיב זה עלול לעורר את יסודות הביטחון הלאומי במובנו הרחב, שכן הוא מוביל להיחולשות מגנוני המדינה ומוסדותיה, המtabעת באקטיות, בשיתוק בתהיליכי קבלת החלטות, באובדן אמון הציבור במשבלה (שצנחה באופן דרמטי בשנה الأخيرة) ובמוסדות אחרים ובערעור הטולידורות החברתיות. מצב עניינים זה משליך על היציבות ועל הערכים המשותפים שאפיינו את החברה הישראלית, ועל דפוסי החיים של הציבור.

כלכלת ישראל נפגעה בעיקר מהמגפה ומאופן ניהול המשבר, אך גם מהשלכותיו של המשבר בכללה הגלובלית. הפגיעה ניכרת בעקב בקרבת המעדן הבינוני-نمוך — עצמאים בעלי עסקים קטנים ונשים חיים בעונן, שהסתמכו על הכנסות מעובדה.

היחולשות של מגנון המדינה (שבחלקה היא פועל יוצא של מאיץ שיטתי מכון, ובחלקה היא תוצאה של תהליכים אחרים) באחד ביטוי גם בקשיים תהיליכי קבלת החלטות סדריים ולהתבסס על המנגנון הקיימים של קבלת החלטות. מעבר לקשיי ההולך וגובר — עבידן של פוטנציאם ופיק ניז — לברר את הממציאות, להבינה ולקבל החלטות, ניכרים בישראל רמת אמון נמוכה בין ראש הממשלה לשער הביטחון ולשרים נוספים, מידור שיטתי או-ישיותו במידע, בתהיליכי קבלת החלטות ובאחריות. זאת במקביל לפגיעה במעמדם של שומריו הסף המוסדים ושל מומחי תוכן. המשבר הפוליטי הוביל לשיתוק בעבודות הממשלה. הביטוי המובהק לכך הוא היעדרם של תקציב מדינה ושל תוכנית רב-שנתית לצה"ל, וריבוי ממלאי המקומן הנושאים בתפקידים מרכזיים לאורך זמן ממושך. הצורך לבلوم את המגפה גרם גם להשעה חסרת תקדים של זכויות וחירות יסוד בMagnitude חירום, חלקה ללא פיקוח פרלמנטרי.

ראוי לציין שבקרב חוקרי המכון למחקרים בינלאומיים מחלוקת אשר לעוצמת המשבר הפנימי (בראייה היסטורית ובהשוואה לשבר העולמי), וכן בשאלת היקף השכלתו על הביטחון הלאומי. חלק מהחוקרים מכירים באמון במשבר אך גורסים שהחברה הישראלית ומגנוני המדינה יכולים להתמודד איתה, כפי שהתמודדו עם משברים חמורים בעבר. לפיו זה, למדינת ישראל יש יכולות מוכחות להatasosh משברים, תחושת המשבר מאפיינית בעיקר צד אחד במאפיינית הנוכחות בישראל, ולמעשה המשבר בישראל אינו שונה ממשברים דומים המאפיינים בעת הزادה דמוקרטיות מערביות ליברליות אחרות.

ישראל עתיד להתקיים סבב רביעי של בחירות בשנתיים האחרון (במרץ 2021), אך ספק אם תוכנות הבחרות יובילו לפום המשבר הפוליטי המתמשך.

כך או אחרת, ההשלכות הקשות של המגפה יימשכו למשך שנות 2021, גם לאחר תחילתה של הפצת החיסון. גם אם המגפה תסתוגג בהדרגה במהלך שנת 2021, השילוכות הטוציאו-אקונומיות העמוקות ילוואו את ישראל למשך שנות 2022 ו-2023 ואף בשנים שאחריה. מאMESS מצליח להatasosh מהמשבר ולהנעט צמיחה מחודשת ייחיב את ישראל לשינוי מבני עמוק. לשם כך תידרש יציבות במערכת הפוליטית, שתאפשר לגבש הסכמה לאומית רחבה. כדי להתחיל את תהליך הייצאה מהמשבר יש לתת עדיפות לניהול מקצועי ומובוזר של המשבר בכל המדדים (בריאות, כלכלה, חברות). יש להעביר תקציב חדש ותוכנית כלכלית שעיקרה עדיפות להשכעה בסעיפים אזרחיים ובקבוצות מוחלשות, וכן הכנה מוקדמת וממוקדת לשלב הצמיחה שאחרי המגפה. בטוחה הזמן הבינווי, הממשלה שותוקם לפי תוכנות הבחרות תצטרכן להוביל מאמץ לאומי להatasosh כלכלית וחברתית, תוך קירוב בין מגזרים ומצומצם פערם. יתר על כן, משבר הקורונה המחייב שיש לממד בישראל מגנון ודפוסי פעולה להתמודדות עם משברים שאינם ביטחוניים.

הזירה האזרחית: עשור לטעללה האזרחית, נורמליזציה מתרחבת

משבר הקורונה הוא מעין "זעוזע המשך" לטעללה האזרחית המסתובבת, המערעת את האזרח בעשור האחרון. המזרח התיכון התאפיין גם לפני משבר הקורונה באירועים, באירועים ובאירועים. קיימת הסכמה רחבה בין חוקרים ומשקיעים כי האזרח נתנו במשבר عمוק בעל משמעויות היסטוריות ובמקביל סוער על דמותו. מאבק זה ממשיך להתנהל בשני מרחבים ולאחר מכן שבר מגוונים: על הסדר האזרחי, בין מחנות שונים העווינים זה את זה ונאבקים על רעיונות, כוח, השפעה ושרידות; ובתוך המדינות, בין שליטים לציבורם, סבב בעיות יסוד כלכליות וחברתיות, סוגיות זהות שלא נפתרו אף הועצמו בעשור האחרון. משבר הקורונה

מחאות עממיות במדינות האזור עשוות להתחדש עם פום משבר הקורונה

צילום: REUTERS/Khaled Abdullah

מעמיק בעיקר את בעיות היסוד הכלכליות – אבטלה (בדגש על אבטלת צעירים), אידישווין, פרוון נמוך, פערי משילות, שחיתות ותלות בנפט ובסיוע חיצוני, ומוסף לכל אלה ממד חריף של אייזדות.

בשנת 2020, על רקע מגפת הקורונה וشنאת נשיאותו האחורה של טראמפ, התחוללו מספר שינויים והתפתחויות: גיבוש שורה של הסכמי נורמליזציה בין ישראל למדינות מהציר הספרינית; ירידה בביטחון העצמי שאפיין בשנים האחרונות את הצייר האיראני-ישעוי, שעודנו מilocד אך שקו בעיתוי הפלג; עלייה באגרסיביות של הצייר שאוטו מובלעה טורקיה, אשר באה לידי ביטויים במעורבות בסכסוך בלבוב ובפעולות באגן הים התיכון; וגם מאמציו התאוששות והתררגנות של מחנה הפלגים הנ'האדייסטיים.

התפרצות מגפת הקורונה חייבה את כל המשטרים להיערך מולה, ולפי שעה נראה שכולם מצילים לתמודד עימה ללא שמערכות השלטון שלהם יקרנסו. כל אחד מהמשטרים התמודד עם המיצאות הכלכלית בדרכו, אך הפתורונות כולם קצרי טוח וצפוי כי המשטרים יתקשו להתמודד עם ההשלכות העמוקות יותר (למשל שעורי האבטלה, שהו גברותם בחלוקת מהנדנות גם עבר המדבר). המכאיין העיקרי לשנת 2019 הוא המחאות העממיות הנרכבות שפרצו בסודאן ובאלג'יריה (בשתייה הוחלפו השליטים הוותיקים) וכן במצרים, עיראק, לבנון ואך בירדן. מחותן אלו הופסקו עם תחילת משבר הקורונה, וסביר להניח שיתחדרו עם סיומו (כפי שכבר קורה לבנון ובעיראק, למשל) ויצבו בפני המשטרים אתגרים ליציבותם. גם אם המדינות יחלטו ממשבר קורונה בשנה הקרובה, יתרן שנראה גל מתחדש של מחותן או ביטויים נוספים להידדרות ביציבותם.

בשנתיים האחרונות ביספהישראל את מעמדה האזרחי כבעל ברית איתה של המדינות הספריניות הפלגתיות. על רקע עיסוקן האינטנסיבי של מדינות באוצר בעיות פנים ובlıklar אסטרטגיים המנחים אותן, התרבר בשנת 2020 שהhabi הסתום בתהילר המדיני היישראלי-פלסטיני אינו עוד חסם בפני נורמליזציה ביןיהן ובין ישראל. ההסכמים שנחתמו ב-2020 בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות, בחריין וסודאן, וכן ההכרזה של מרוקו על כונתה לكون יחסים מלאים עם ישראל, הבעו עייר מרצון של מדינות אלה לקדם יעדם מדיניים וביחסונים בסיוウ ובחסות ממשל טראמפ, טרם סיום כהונתו. קבלתה של ישראל באוצר על ידי המנהה הספריני הפלגתי, ובמסגרת זו חיזוק (פונציאלי) של החזית מול איראן, היא תהילך חיובי המשיע לביטחון הלאומי של ישראל. עם זאת, על ישראל להבא בחשבון את תרומותן המעשיות המוגבלת של השותפות מול איראן, בודאי בתחום הצבא. כן יש להבא בחשבון שמדובר זו חיזור לישראל אתגרים, למשל אם בעלות בריתה החדשנות יבקשו את תמיقتה ומעורבותה בסכסוכים שבהם הן מעורבות.

בהקשר לזרה האזרחיות, נכן אם כך בישראל תפעל להרחב את מגמת הנורמליזציה למדינות נוספות, תוך שימוש היסכומים ליתונה האיכוטי וambil להגדר לעימותים שיש לה בהם עניין מוגבל. במסגרת זו נכון לשחר את מצרים, ירדן (תוך שיקום היחסים עימם) והרשות הפלסטינית בשיתופי הפעולה המזרחי-תיכוניים. אפשר שהתקופה הקרובה מתאימה גם לניסיון להעלות את דרג היחסים עם טורקיה, אף שה��בירות להצלחתו אינה גבוהה.

ו ארבעת המחברות ב墕ר התיכון

AIRAN: בתקופת שלפ, אך עדנה האים העיקריים על בטחון ישראל

AIRAN ממשיכה להציג את האים החמורים ביותר על בטחון ישראל, הן בקידומם תוכנית הגרעינית שלה והן בفعاليותה האזרחיות. זאת אף שהיא נמצאת בשל מתחמים שידע המשטר הנוכחי, הנבע משילוב של היקף נרחב של מגפת הקורונה; המצב הכלכלי הקשה בשל הסנקציות האמריקאיות שממשל טראמפ המשיך לאורך השנה; ירידת מחירי הנפט; CISLON הנסיגנות לקבל סיוע מהמוסדות הבינלאומיים; וחוסר אמון גובר של הציבור במסטר שבא לביטוי בהפגנות סביבה הפללה בשוגג של המטוסים בינוואר 2020. המכות שפגם המשטר האיראני השנה כוללות חבלה במתקן הцентрיפוגות המתקדמיות בננתן וההתנקשות בקאסט סולימאני בחילופי השנה ובמושון פחר'יזאדזה בסופה – מובילו האסטרטגיה האזרחיות והగראוניט האיראנית, בהתאם. על אלו נוספו הסכמי הנורמליזציה בין מדינות המפרץ לישראל, המכיגים בראיית טהראן ציר חדש ומאיים במצוות התקין.

הפתחויות אלו הובילו להתחזקות הוגרומים השמרניים במערכות הפוליטיות ובראשם משמורת המהפהכה, המשיכים להעמיק את מעורבותם בניהול ענייני המדינה והכלכלה תוך ניצול חולשת הממשלה. סביר להניח שהתחזקנות זאת וממצוי של המנהיג העליון עלי חמאנהאי (בן ה-81) להבטיח את שליטת השמרנים לקראת ירידתו מהבמה הפוליטית יבואו לביטוי גם בבחירה לנשיאות AIRAN, שייערכו ביוני 2021.

למרות מצבה הקשה, AIRAN ממשיכה לנפותקדם את האינטరסים האזרחיים שלה באמצעות שלוחיה, תוך בניית תשתיות צבאיות, פוליטיות, כלכליות וחברתיות, שיביטהו את השפעתה לטוח אורך. חלק מתחזקנות אלו מכוון שירות נגד ישראל. עם זאת, הולכים וגוברים הקשיים שאיראן ניצבת בפניהם בסיכון ובתיום Zion זרות ההשפעה שלה – עיראק, סוריה ולבנון – המתמודדים אף הן עם משברים פנימיים: בסוריה, הנשיא אסד מתקשה להסביר את שליטתו ברחבי המדינה ולחיש את תפקודה; בלבנון מתעצימים האתגרים שבפני צבאותה הפנימית של המדינה והתרחבות הלחץ הביתי והבינלאומי עליו; ובעיראק נוצר פוטנציאלי לשינוי במאזן הכוחות הפנימיים, בכיוון העולם לאתגר את אחיזתה של AIRAN שם.

במקביל, AIRAN ממשיכה לקדם את תוכנית הגרעינית שלה תוך חריגה מההסכם משנה 2015 והפירה של תנאים. על פי הדוח האחרון של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) מספטמבר 2020, AIRAN צברה כבר למשך מל' 2.5 טונות של אורניום בשיעור העשרה של 4.5 אחוזים ומאיימת, באמצעות חוק שקיבל הפרלמנט, שבכוננותה להעшир גם לרמה גבוהה יותר של 20 אחוזים (בדומה לרמת העשרה לפני חתימת הסכם הגרעינית); היא מפעילה כבר כאלף צנטריפוגות במתקן בפורדו והעבירה את מתן הцентрיפוגות שנפוגע בננתן לאתר תתקרכע, במטרה לחזור את ההתקדיות בתחום זה ולקיים באופן מוגן. המשמעות העיקרית של מכלול הצעדים הללו היא צמצום זמן ההגעה ליכולת גרעין צבאית, אם AIRAN תחליט על כך, והקשת יכולות זו מפני תקיפה חיצונית. קיימים חשש כי קיום לו מוחלט מוכשר, שיצליח להתמודד אף היבט ממנו עם הכוחות הפעילים נגד התוכנית האיראנית.

בחירה בידן היא לא ספק הפתיחה לתוצאות חיובית בראיית AIRAN, בעקבות של עדיבות טראמפ את הבית הלבן ונטיתו של בידן לחזור להסכם הגרעינ. במערכות הפוליטיות האיראנית כבר מתנהל ויכוח בעניין החזרה להסכם משנה 2015 והתכוורות שאיראן תדרשו כדי לחדרו. נראה שתנאים אלו כוללים מבחינת AIRAN: הסרה מוחלטת של הסנקציות שהוטלו על ידי ממשל טראמפ; אימוץ כל פרטיה ההסכם, ללא שינויים; ודרישת לפיצויים בגין הנזקים שנגרמו לה בשנים האחרונות. הן בארץ הברית והן באיראן מתלבטים בשאלות העיתוי לחידוש המשא ומתן והאם נכון לחדרו לפני הבחירות באיראן, ביוני 2021.

לצד היררכות לתגובה איראנית אפשרית, נכון לשירות תמיון להפגין נחישות לעoulder נגד התעצומות הצור האיראני-ישעי, התבססות האיראנית ופרויקט הדזוק.

חווסף יכולות לחתימת הסכם חדש עם מטרות איראניות על בסוריה הוביל את AIRAN לפנות לזרת הסיביר – ניסיונות לגעגוע בראשת המים בישראל וכן במערכות הבנקאות ובארגוני אדריכליים ישראליים נוספים. תקיפות אלו מסמנות את המגזר האזרחי בישראל כנקודת תורפה המחייבת טיפול.

ישראל צריכה להמשיך לראות בהשלמת תוכנית הגרעינית הצבאית של AIRAN את האים החיצוניים העיקריים על בטחון, ובפעולות האיראנית האזרחיות – אתגר המחייב התחזקנות ומענה רציף. במסגרת זו, עלי ישראל לגash מדיניות להידבות הצפואה בין ממשל בידן והקהילה הבינלאומית לבין AIRAN ולהגדיר את האינטරסים הנהלים של ישראל בהקשר לחידוש ההסכם או להסכם חדש. חשוב שישראל תנהל את השיח באופן דיסקרטי ותימנע מעימות פומבי עם הממשלה, שאינו

משרת את הביטחון הלאומי שלו. בה בעת, נכן שישראל תחזיק באופציה התקפית אמינה מול אויראן ותיערך להמשך המערכת שבין המלחמות (מב"ם) מולה, כולל מול איוםים גורמים מתחין ובגזרת ים סוף.

הזירה הצפונית: נדרשת פרוакטיביות להחלשת הצבא האיראני-ישעוי

גם על רקע משבר הקורונה, נותרו בעינם האתגרים הניצבים בפנים ישראל בזירה הצפונית. בראשם – פעילות הצבא הרדייל-ישעוי, ובפרט התบทבות של אויראן באמצעות שלוחיה בסוריה והקמת מאחזים צבאיים של חזבאללה ברמת הגולן, חלק מ"מכונת המלחמה" האיראנית. התบทבות זו אטיית ביחס לחזון ולתוכנו האיראני עקב שורה של גורמים, ביניהם הריגת מפקד כוח קודס, טולימאני; פעילות המב"ם הישראלי; מדיניות "מקסימום הלחץ" האמריקאית; וההתמודדות באיראן עם משבר הקורונה. על רקע זה צומצם פדר הכוחות האיראניים בסוריה ואיראן ממשיכה לבסס את אחיזהה תוך התบทבות על חזבאללה, על ייחודו של הצבא הסורי הנתונן להשפעתה, על גויס גורמים שונים מקומיים למיליציות ועל גורמי ביטחון פנימיים.

שים קומם سوريا מתרחק, ומוועך שנדרשים כמה מאות מיליארדי דולרים ושנים ארוכות כדי לשקם את הריסותיה. אולם אין מי שיישא בנטול זהה. האחיזה של גורמים זרים בשטח سوريا מתגברת ונוסף על רוסיה ואיראן, ששותפות כל אחת מסיבותיה שלא לתמיינה בנשאי אפס, גם טורקיה נערכת לשיהיה ממושכת בצפון سوريا ופועלת במטרה להפוך את האזרחים שבשליטתה לשטחי חסות צבאיות, כלכליות, חברתיות ותרבותיות. ארצות הברית מחזיקה מאחזים צבאיים קענים בצפון-מזרח سوريا ובדרומה, אולם לא ברור עד מתי תמשיך בכך.

לבנון נמצאת בעיצומו של משברכלכלי, פוליטי, מיליטרי ובריאומי – מהחמורים שידעה המדינה ובליה פתרון באופק. המשבר משליך גם על חזבאללה, אך לפיענוח נראה שהארגון שומר על מעמדו ופועל לנטרול רפורמות פוליטיות וככלויות שיפגעו בו. עקב כך ימנע כפי הנראה סיוע בינלאומי לבנון, המכוננה ברפורמות. בה בעת חזבאללה ממשיך בהטעצמות צבאיות, בסיעו איראן, בפרויקט דיק הטיילים ("פרויקט הדיווק") וגם ביכולות לביצוע מהלך קרבי בשטח ישראל. מאז הקיץ מאים מאיים חזבאללה לנוקם על מות פועל שלו בסוריה בתקופת צה"ל, אולם לא מיהר למשמש את האיום. במקביל החל משא ומתן על הגבול הימי בין לבנון לישראל, אך הוא נקלע למביי סתום ערבי חילופי הממשל בארצות הברית.

השכנים בזירה הצפונית שואפים להימנע מהסלמה.
חילופי אש בין צה"ל לחזבאללה באזורי היר דב, יולי 2020

צלם: REUTERS/Karamallah Dahir

ישראל פועלת בסוריה – במסגרת המב”ם – נגד התבססות איראן וחזבאללה, שוחקת ומאייה אותה, אך נראה שלא תוכל לסקלה של חלופין. מנגד, רצף המכות שספגה איראן מצמצם את יכולת הбегלה שלה ועלול להוביל להגביל כנגד ישראל, גם באמצעות שלוחיה בדירה הצפונית. בנسبות אלו, לצד הייערכות לתגובה איראנית אפשרית, נכן שישראלי תושיר להפגן נחשוט לפועל נגד העצמות הצייר האיראני-ישעוי, ההתבססות האיראנית ופרויקט הדיקוק, תוך התאמת השיטות, הזרות וקצב הפעולה לתנאי הזירה המשתנים. בפרט יש לבחון ולהגדיר את העיתוי הנכון לפעה נגד פרויקט הדיקוק, תוך הבנה שיתכן כי תוביל להסלמה רחבה. הימצאות מאות טילים מודקיים בידי הצייר האיראני ובפרט בידי חזבאללה, שביכולתם לגורם בישראל פגעה אזרחית נרחבת ולשתק מערכים חינוניים, היא איום אסטרטגי שאין לאפשר את התפתחותה.

האתגרים בדירה הצפונית לא ייעלמו, אבל ככל הנראה לא יגיעו בקרוב לכדי הסלמה נרחבת, משום שבשלב זה כל השחקנים המעורבים מוכדים בהתקומות עם השלכותיו של משור הקורונה ואינם חפצים במלחמה. אלא שגם בתקופה זו הומחו הסיכון של דינמיקת הסלמה לא מתוכננת ולא רציה, שעלולה להוביל למלחמה בדירות לבנו, סוריה ועיראק. מתריך זה של מלחמה רב-זרתית ("מלחמת הצפון") צריך להיות אiom הייחוס העיקרי למלחמה, ועל ממשל ישראל להתכוון אליה ולודא שהציבור מודע למאפייניה ולתוצאותיה האפואניות, בדגש על פגעה חמורה בעורף הארץ. بد בבד יש לנחל מאץ מדיני וביחסינו יוזם למניעת מלחמה ולמייצוי חלופות אחרות לקידום יעדו ישראל בדירה הצפונית.

הירה הפלשטיינית: שימור הקיים או חתירה לשינוי?

בשנת 2020 ספגה המערכת הפלסטינית שלל מכות: הוצאה "תוכנית טראמפ" להסדר ישראי-פלסטיני, שלמעשה התעלמה מהפלסטינים ומדרישותיהם ואמיצה את עמדת ממשלה ישראל הנוכחית בחלק מהמושגים; הוכח חוסר יכולתה לעזור את כוונתה של ממשלה ישראל להחיל ריבונות על שטחים בגדרה המערבית; אבד כוח הווטו הפלסטיני על כינון נורמליזציה בין ישראל למדינות ערביות; ומגפת הקורונה וצراה משבר בריאותי והעמיקה בדירה הפלשינית את המשור הכלכלי והחברתי. בה בעת, השהייה של החלת הריבונות הומרה על ידי ישראל במדיניות של סיוף זהול ובהרחבת הבניה בכל התחולות בגדרה המערבית. נראה כי מבחינת הנהגה הישראלית הנוכחית אין עניין לקדם תחילר מדיני מול הפלסטינים, שכן בראשיתה המצב הנוכחי משך לדיה של ישראל, בוודאי כאשר נפרץ מחסום הנורמליזציה עם מדינות ערביות. גם אם תגיע ישראל למשא ומתן עם הפלסטינים (אש"ף הרשות הפלסטינית), היא תדריש לנראתה שתוכנית טראמפ תהווה בסיס לדין – דרישת הצפיה להידחות על ידי הפלסטינים.

עם זאת, בחירתה ביידן לנשיאות מסמנת מגמה חיובית בעניין הנהגת הרשות הפלסטינית. הממשלה החדש צפוי לגלות תמיכה פוחתת בעמדות ישראל בהשוואה לממשלה טראמפ, אף צפוי שמדינות אירופה, על רקע התקרובות טרנס-אטלנטית מחודשת, י██כלו אותו לפעול לחידוש התהילה המדיני ולקידום פתרון שני המדינות. המפלגה הדמוקרטית האמריקאית תומכת ברעיון שתי המדינות, אך לא סביר שהממשלה יבטל את ההכרה בירושלים כבירת ישראל, או ישיב את השגרירות מירושלים לתל-אביב. לעומת זאת, סביר להניח שהממשלה החדש יבטל את ההכרה (של ממשלה טראמפ) בחוקיותם של התחולות והמחוזים הישראלים בגדרה המערבית. כמו כן, אפשר שהממשלה החדש יפתח את נציגות אש"ף בארץות הברית ואולי גם קונסוליה עצמאית במצרים ירושלים.

שתי הנהגות הפלשיניות (הרשות הפלשינית בגדרה המערבית וחמאס ברצועת עזה) ניסו, ללא הצלחה, להסדיר את היחסים ביניהן בפיוס, באחדות ובעריכת בחריות. התוצאה היא דווקא העמקת הבידול בין האזרחים, שככל צד שומר על נכסיו ואני מוכן להתגמש. לקרהת כניסה של הממשלה החדש בארץות הברית גברה במערכת הפלשינית הבנה לגבי נחיצות התיאום עם ישראל והתלוות בסיפוי מצידה, וגם הענקה מידיה מספקת של לגיטימציה לשיטוף הפעולה עימה.

אשר לחמאס – המשור הכלכלי ומגפת הקורונה מאלצים את הארגון לננות לגבות הבנות עם ישראל כדי לשפר את המצב החומניטרי, הבריאותי והתשתיתי ברצועה. בשורותיו החלו הנקודות לבחירות הנהגה, הצפויות להיערך באביב 2021, ונראה שגם על רקע זה תירתע הנהגת הארגון מהתגרות בישראל, שרב הסיכוי כי תוביל לעימות צבאי. במקביל, חמאס צפוי להמשיך לבנות את כוחו הצבאי, ובעיקר להגדיל את מלאי הרקטות ומاجر כל הטיס הבלתי מאושים, המיעדים לתקיפה בשטח ישראל. בשנתיים האחרונות נורו מספר פעמים רקטות מהרצעה – אירועים שטורצטו כתקלות, אך אפשר שמדובר בירוי מכoon, שנועד לאותות לישראל כי האתגרים הביטחוניים עדין בתוקף, תוך הסתכנות בהתקפות של הסלמה. עם זאת, ניכר שחמאס אינו מעוני בהסלמה ואף מצליח לאכוף את הרגיעה (היחסית) על גורמי הכוח האחרים הפעילים ברצועה.

ישראל אונטרס בקיים רשות פלסטינית מתפרקת, יציבה ואוונית. על כן נconi לנוקו מולה גישה תומכת ומס'יעת, המכוננת לחזקה ככתובת הלגיטימית היחידה להסדר עתידי ולהציג יעד מדיני של "הסדרי מעבר", שיעצבו מציאות של היררכות (מדינית, טריטוריאלית ודמוגרפית) ויתו תנאים למציאות עתידית של שתי מדינות (מתווה SSN). ולגביה רצועת עזה, האונטרס הישראלי הוא תקופת שקט ביטחוני מושחת. על כן, נconi לסמן את חמאס ככתובת אחראית זמנית ברצועת עזה ולגבש עימיו הפסקת אש ממשכת, תמורת שיפור מצב האוכלוסייה והתשתיות האזרחיות (חסכם וכימ) ברצועה, תוך מאץ לבلوم את התעצמותו. במקורה של עימות – על צה"ל וארגוני הביטחון האחרים למקד את המהלך הצעה"ל' בפגיעה קשה מאוד בזרוע הצבא של חמאס ובג'aad האסלאמי.

הסבירה האופרטיבית: מי קרב שעולים להסלמה לא רציה

ההרתקה הישראלית מפני עימות רחוב ומלחמה – תקופה. אובייה מודעים לכוכחה וכולם עוסקים בבעיותיהם הפנימיות, ובכללן השלכותיה של מגפת הקורונה. משחקי מלחמה שקיים המכון למחקר בייחון לאומי בסוף שנת 2019 ובתחילת שנת 2020, עוד לפני שבר הקורונה, הובילו להערכתה כי כל השחקנים בזירה הצפונית שואפים להימנע מהסלמה. שנת 2020 המחייבת של גורמי הכוח המשמעותיים בזירה אינם מעוניינים בהסלמה, וזה אכן לא התרחש. ניסיון השנים האחראונות לים' שכך הוא גם המצב מול גורמי הכוח ברצועת עזה.

אומנם בישראל, כמו גם בשורות חמאס וחזבאללה, שורת מודעות לטכנה הגלומה בדינמיקת הסלמה העוללה להתפתח, אך הצדדים מעריכים כנראה שנייתן יהיה לקטוע אותה לאחר מספר ימי קרב, בדומה לעימותים קצרי ימים שנרשמו בשנים האחרונות בזירת עזה. ואולם תרחיש מעין זה עלול להתבדרות, בעיקר בזירה הצפונית, אם יהיו קורבנות בൺש אחד מהצדדים או בשנייהם. או אז יתכן שתגובה ותגובה-נגד ישילמו, יובילו לעימות רחוב וגוף למלחמה שכלה הצדדים אינם מעוניינים בה. מלחמה כזו היא יכולה להתחשך מול הצורך האיראני-ישראלי הcoil את חזבאללה לבנון, שלוחאים איראניים בסוריה ובעיראק, ועוד גם מול איראן עצמה.

זאת ועוד, ההסלמה עלולה לגלוש לזרות נספות, בפרט לעומתם עם גורמי הכוח ברצועת עזה. צה"ל יפעיל במהלך הלחימה את יכולותיו התקפיות – ביבשה, באוויר ובים – ויגרום נזק נרחב ביותר לצדים שלמנגד, אך יתנסה להגעה לנצח של הכרעה ברורה וחד-משמעית. במהלך הלחימה יתאפשרו מתקפות של צלי טילים קרקע-קרקע לעורף, שחלקים מדיוקים וחלקים אף ייחדו את מערך הגנה האוורית; עם תקיפות של צלי טיס בלתי מאויים ורhopנים על העורף; עם חידרת כוחות קרקעיים לשטח ישראל בהיקף של אלפי לוחמים; עם מתקפות סייבר ותודעה, שתכליותן ערעור כשר העמידה של הציבור הישראלי ואמנה בהנאה המדינית והצבאית. רכיביו התקפיים של צה"ל יתקלו במערכות הגנה אויריות וימית משתכנלות ובעריכי הגנה קרקעיים מורכבים, הקיימים שימוש בתותק-קרקע ובטילים מתקדמים נגד טנקים.

נכון לסכם ולתקצב תוכנית רב-שנתית לצה"ל ולהתאים למוגבלות התקציביות המתחייבות מההתמודדות עם ההשלכות הכלכליות של שבר הקורונה, לישם את תוכנית ההתעצמות במפט"ח במסגרת הסיע האמריקאי, וכן להקפיד על הרחיקת צה"ל ומערכות הביטחון מהמאנק הפלילי בישראל.

מבנה הערכה

שבעת הפרקים הבאים של ההערכה האסטרטגית לישראל לשנת 2021 מסכימים את הערכות חוקר המכון למחקר בייחון לאומי (NSI) בדבר מצבה של ישראל בסוף שנת 2020 ואתגרי הביטחון הלאומי הניצבים בפנייה בשנה הקרובה. הם עוסקים בזירה הבינלאומית, במערכות הישראלית, בזירה האזרית, באיראן, בזירה הצפונית, במערכות הפלסטינית ובסביבה האופרטיבית. השנה כוללת הערכה גם את תמצית "מדד הביטחון הלאומי", שהוא מחקר מתמשך וארוך טווח המתנהל במכון במטרה לבחון את דעת הקהל בישראל ומגמותיה ביחס למגוון סוגיות של בייחון לאומי, וכן סקר שהועבר בין חוקר המכון לגבי "מדרג האיום והזדמנויות". המספר כולל גם פרקים קצריים נוספים העוסקים בהשפעות הטכנולוגיה (בדגש על בינה מלאכותית), תופעות הפוטרי-אמת והפיק ניוז, מד הסיביר והאקלים על הביטחון הלאומי. פרק קצר נוספת מנתה מספר תרחישים לגבי האופן שבו ייראו העולם והມזרחה התקינו בשנים שאחרי שבר הקורונה.

את ההערכה חותם פרק מאת ראש המכון האלוף (מיל') عمום ידלין, המסכם אותה ומספרת את המלצות המדיניות הישראלית לשנת 2021.

1

מול החתירה של איראן להשגת יכולת גרעין צבאית – לגבות מדיניות לקרהת ההיבירות הצפואה בין ממשל בידן והקהילה הבינלאומית לבין איראן, ולהגדיר את האינטרסים של ישראל שיש להגן עליהם במסגרת הסכם גרעין חדש. בה בעת, יש לחדש ולהזק אופציה התקפית אמונה מול איראן.

2

מול התבססות האיראנית בסוריה ופרויקט דיק הטילים של חזבאללה – להמשיך לפעול במסגרת המערכת שבין המלחמות (מב"ם), תוך התאמנה של השיטות, הזרות וקצב הפעולות. יש לבחון את העיתוי הנכון לפעול נגד פרויקט הדיק לבנון, בהתחשב בכך שהפעולה עלולה להוביל להרחבת.

3

להעיר לאפשרות של מלחמה רב-זירתית – "מלחמת הצפון" – כאים ייחוס עיקרי, ובין היתר לסגור פער יציפות בקרב הציבור לגבי מאפייניה ותוכנאותיה האפשריות. בה בעת, יש ליזום מאמצז מדיני ובינלאומי למניעת המלחמה ולמצות חלופות אחרות לקידום ידיה הביטחוניים של ישראל בזירה זו.

4

להסתגל במהירות לממשל החדש בארץ הברית ולאמץ מלו גישה שאינה לעומתית, תוך התחשבות באינטרסים ובריגושים האמריקאים; יש להיזכר עם ממשל בידן במטרה לצמצם אי-הסכמות אפשריות ולמצות אינטרסים משמעותיים (בדגש על האתגרים שמצוירים איראן וחזבאללה, יחס ישראל עם סין והסוגיה הפלסטינית).

5

לפתח את היחסים עם סין בתיאום הדוק עם ארצות הברית, להרחיב את בסיס המומחיות בישראל בנושא סין ולשפר את ניהול הפסיכונים מולה; יש לשמור את ערכיו התיאום האסטרטגי עם רוסיה; להדק את היחסים עם אירופה; בקשר ליהדות העולם – יש לחזק את היחסים עם הקהילות היהודיות, עקב המשבר העמוק הפוך אותו בעת הנוכחית.

6

לפעול להרחבת מגמת הנורמליזציה עם המדינות הערביות הסינוי; ולפעול לשילוב מצרים, ירדן (תוך שיקום היחסים עימם) והרשות הפלסטינית בשיתופי הפעולה המזרחי-תיכוניים, וכן להעלות את דרג היחסים עם טורקיה ולנסות להפשור את היחסים עימם.

7

לחזק את הרשות הפלסטינית כתובות הלגיטימית היחידה להסדיר עתידי ולהציג יעד של "הסדרי מעבר" שיעצבו היפרdot מדינית, טריטוריאלית ודמוגרפית, וכן ייצרו תנאים למציאות של שתי מדינות (מתווה INSS).

8

לסמן את חמאס כתובות אחראית זמנית ברא�ות עזה ולהציג הפסקת אש מקושכת עימנו, תמורה שיפור מצב האוכלוסייה והתשתיות האזרחיות, תוך מאמצז לבולם את התעצומות הצבאיות. במקרה של עימות יש למקד את המהלך הצע"לי בפגיעה קשה מאוד בזרוע הצבאית של הארגן.

9

لاتעדיפו גבואה ולקדם ניהול מקצועי וمبוזר של משבר הקורונה בישראל על היבטים השונים – הבריאותי כלכלי-חברתי; להעניק עדיפות לסייעים האזרחיים בתקציב.

10

לסכם וلتקבע תוכניות רב-שנתית (תר"ש) לצה"ל ולהתאים למוגבלות התקציביות המתחייבות מההתמודדות עם ההשלכות הכלכליות של משבר הקורונה; למשם את תוכנית ההתעצומות במטיבן חז' במסגרת הסיוע האמריקאי; להקפיד על הרוחת צה"ל ומערך הביטחון כולל מהמאבק הפלוטי בישראל.

11

לחזק את היתרון היחסי של ישראל בתחום הסייבר וטכנולוגיות הבינה המלאכותית; לקדם את תשתיית התקשרות המתקדמת ברוחבי הארץ, בדגש על חיבור הפריפריה למרץ.

12

יש להוביל מאמצז לאומי מרכז להتابושות כלכליות וחברתיות תוך קירוב בין מגזרים וצמצום פערים, תוך מיסודה מגנון ודפוסי פעולה להתמודדות גם עם משברים מורכבים שאינם בייחוניים גרידא.

איומים

מלחמת הצפון מול חזבאללה – איראן ושלוחיה

1

הימשכות מגפת הקורונה
(מוסטיצה, אידנסנות
להתקין)

4

החמרת המשבר הכלכלי
ו לבטל גואה

3

פריצה איראנית
לגרעין צבאי

2

אייציות ופשיעה גואה
בשל אובדן אמון
במערכת השלטון

7

מערכת צבאית
ברצועת עזה

6

שיתוק המשק על ידי
מתקפת סייבר

5

מהומות וגלי פגעים
bihodaeshomer

10

התפרצויות אלימות בין
קובוצות שונות בחברה
ישראלית

9

מגה-אסון טבעי

8

במסגרת הערכה האסטרטגית דירגו חוקרי המכון למחקר בינלאומי לאומי את האיוםים
וההזדמנויות הרלוונטיים והדחופים לשנת 2021, ויצרו את המדריך המובא לפניכם

הזהדמנויות

הרחבת הנורמליזציה למדינות נוספות נוספות

1

הפסקת אש ארוכת טווח
ברצועת עזה, כולל עסקת
שבויים

4

כינון קואלייציה אזורית,
ארצות הברית, ישראל
ומדינות ערבי הפגמטיות

3

התאוששות בריאותית,
כלכליות מהירה בעקבות
החינוך

2

תגלית טכנולוגיות
שتعلלה את ערכה של
ישראל בעיני העולם

7

גיבוש הסדרי מעבר
עם הרשות הפלסטינית

6

גיבוש הסכם גרעין
משופר עם איראן

5

שינוי המשטר באיראן
ומיתון המדיניות האזורית
והשאיפה לגרעין

10

התפרקות הצייר
האיראנית-ישעיה

9

היחלשות חזבאללה לבנון
וherakhto ממוקדי הכוח

8

34 מומחים מתחומיים שונים, בממוצע משוקל של שני פרמטרים:
חשיבותם לביטחון ישראל והסבירות שהם יתרחשו בשנה הקרובה

1 המרכיב הבינלאומי: התאוששות ממשברי הקורונה בשל תחרות המעצמות

אסף אורוון, שחר עילם, תומר פדלון ורותם אורג

Adam Schultz/Biden for President (CC BY-NC-SA 2.0)

המלצות למדינות

גישה מתואמת עם הממשלה האמריקאי לחידוש המשא ומתן בסוגיות הגרעין • פיתוח היחסים הכלכליים עם סין, בתיאום עם ארצות הברית • תיאום עם רוסיה בזירת سورיה • שיפור יחסיים עם אירופה • פיווח קשרים עם קהילות יהודיות

תמונת מצב

תחרות גוברת, בעיקר בין ארצות הברית לסין, בצל הקורונה • שיבושים בהתקנות מדיניות ובפרט במערב עקב הקורונה • פריחה בענפים דיגיטליים ומגנד ירידת תעופה, התעשייה והאנרגיה • ציפייה לתיאום טרנס-אטלנטי בעקבות חילופי הממשלה בארצות הברית

העולם במבט כולל

שנת 2020 נפתחה להשפעת שלושה גורמים מרכזיים במערכת הבינלאומית: החזרת התחרות בין ארצות הברית לסין על דומיננטיות טכנולוגיות, כלכלית ואסטרטגיית; קיטוב ביןלאומי מחריף, המקשה על פתרון אתגרים משמעותיים וסוגיות שבמחלוקת; והיערכות לבחירות בארה"ב. על כל אלה האפילה מאז תחילת השנה התפרצויות מגפת הקורונה, שהוללה משבר בריאותי וככללי עולמי חמוץ, שהשפעותיו מקיפות ורבות מאוד.

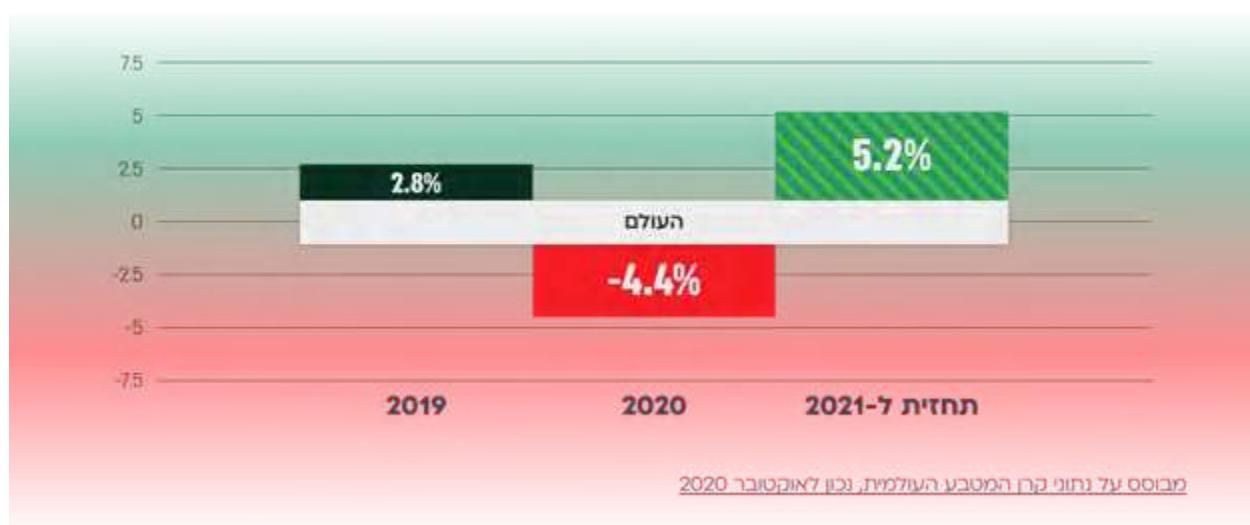
בשנת 2021 ימשיך העולם להתנהל "בנוכחות קורונה", שתחטפיין בגלוי התפרצויות חוזרים של המגפה ובשינויים בין מדינות ואזרורים בטיב ההסתמודדות וההתאוששות מהשלכותיה. החתירה לחיסון המיוול תעמוד כМОון במרקם, אבל נראה שהיא אינה צפופה להביא למיגור מיידי גלובלי של המגפה כבר בשנה הקרובה, אלא לדעיכה הדרגית ומבוזרת, שלצדיה התפרצויות. עניין העולם נשואות לחילופי הממשלה בוושינגטון, ציפייה שממשל ביידן יבקש לשקם את מעמדה של ארצות הברית כשחקנית מובילת בזירה הבינלאומית ובמסגרות הריבزادדיות. אולם יהלפו חודשים רבים עד להתארגנות הממשלה החדש ולהתבהרות מדיניותו יכולתו להוציאה אל

* סייעו בגיבוש ההצעה ובכתיבתה חוקרי תוכניות המחבר של הקבוצה הבינלאומית במכון. תודה מיוחדת לאלaddir שביט, צבי מגן, עודד ערן, שמעון שלין, איל פרופר, דניאל רקופ וגליה לביא.

הפועל, תחת אילוצים פוליטיים ואתגרי פנים קשים. מכל מקום, התחרות האסטרטגית בין ארצות הברית לשין תמשיך לעצב את הידינמיקה של המערכת הבינלאומית, והיא אף צפיה להעמק.

עד כה, המשבר הכלכלי הגלובלי התאפיין בשונות בין אזורים גיאוגרפיים וענפים כלכליים. במדינות מזרח אסיה, אשר השתלטו בהצלחה יחסית על הנגיף, הורגשה צמיחה מועטה בתוצר או התקציבות מינoriaת בשנת 2020. זאת לעומת מדינות המערב, שהותצרו שלහן התכווץ במידה רבה כתוצאה מאי יכולת העולם השניה. התחרות האופטימית לשנה הקרובה היא צמיחה כלכלית שתאפשר את תחילת ההתאוששות מהמשבר הגלובלי. אולם רוב מדינות המערב אינן צפויות לחזור בשנה הקרובה לרמת התוצר עבר המשבר, ושיקום הנזקים יארך עוד זמן רב. המדינות החלשות והנחות צפויות להיגע אף יותר ולהישאר הרחק מאחור מבחינת קצב ההתאוששות והטיפול בנזקי המשבר. גם נוהלי הרוחק החברתי ימשיכו ללוות את העולם בשנה הקרובה, ואיתם הצעדים הפיסקליים והconomicיריים להתמודדות עם נזקי המשבר. איהוודאות הבריאות, עליתה של אסיה והקשישים בכלכלות המערב משפיעים מאוד על ישראל, שמדינות המערב הן עדין שותפות הסחר ומורות זרימת ההון העיקריים שלה.

ו. השינוי בתוצר (באחוזים) בעולם

ו. השינוי בתוצר (באחוזים) במדינות ובאזורים נבחרים

התנהלות שוקי ההון בעולם שיקפה בשנה החולפת שתי מגמות בולטות, שאמרות להימשך גם בשנת 2021. המגמה הראשונה היא הפגיעה הסלקטיבית של המשבר: בעשרה חברות בתחוםים רבים — כמו התעשייה, התעופה והאנרגיה — סבלו מירידות חדות, ענף הטכנולוגיה הפרק לחוף המבטחים של המשקיעים ומשך את המדרדים למללה. המגמה השנייה היא האסתגלות המוצאת לכלכלה חדשה — דיגיטלית. רבים מנפגעי הגל הראשון של הקורונה בעולם הסתגלו לשינוי דפוסי העבודה והעבדו את פעילותם לשביבה דיגיטלית. מגמה זו צפיה להימשך ולהקנות יתרון למדינות ולחברות שייטבו להסתגל, וכך ליצא שירותים טכנולוגיים וידע. בראייה לעתיד, טכנולוגיה חדשנית ימישכו להיות הקטן הכלכלי הגלובלי וחיבבו מדינות, ארגונים ופרטים להשתנות כדי להישאר רלוונטיים.

בעיצומו של המשבר הגלובלי ולקראת תום כהונתו של הנשיא טראמפ, המערכת הבינלאומית מקובבת, מפולגת, ממוקדת בעיקר בעקבות הפנים של כל מדינה ומדינה וממשלה להתבהרות ולכיניסטה הממשלה החדש בארצות הברית. בשנת כהונתו הראשונה של ממשל ביידן, עיקר הקשב והמשאים יושקע פנימה במאמץ "לרפוא את אמריקה": התמודדות עם מגפת הקורונה, המצב הכלכלי והקיים החברתי. במדינות החוץ יינתן דגש מיוחד לחזרת ארצאות הברית להסכם האקלים הבינלאומי. הממשלה החדש, בניגוד לקודמו, ישוב לדפסי פועלה ממשדים מסורתיים, וצפו כי מדינותו בסוגיות השונות תחבטס על הליך מסודר של עבודה מפה וקובלת החלטות. הממשלה יוביל שינוי כיוון מול הקהילה הבינלאומית: שיקום היחסים עם בעלות הברית באירופה ובמרכז אסיה, חיזוק התקפיך האמריקאי בדירה הגלובלית וחידוש שיתופי הפעולה הרב-צדדיים. בז'בד, ארצאות הברית תפעל לחזור להסכמים ביןלאומיים שממשל טראמפ פרש מהם, ותחדש את שיתופו הפעיל עם המוסדות הבינלאומיים שנזנחו בתקופתו.

ב-2021 תימשך התחרויות האסטרטגיות הרבי-ممדיות בין סין לארצאות הברית, ויחלק ממנה גם תחילici "הفردות" (decoupling) טכנולוגיות גוברת בין שתי המדינות, תוך מאיצץ הדדי למגוון עימותים צבאיים ביניהם. סין, שמיירה להתאושש, תמשיך להינוט מצמיחה כלכלית מהירה ותגבר על פעילותה הכלכלית והשקעותיה העיקריים בשוק הפנים ובשווקים המתפתחים, אך תיאלץ גם להתמודד עם תוצאות נגד גבורות לפעילותה והתחזקתה ברחבי העולם. לצד הפענציאל לחיזוק שיתופי הפעולה בין המעצמות בנוסעים חוציא גבולות, ימשכו הפערים העמוקים בהקשר לשוגיות שבמחלקות — כלכלה וטכנולוגיה, קניין רפואי, זכויות אדם, טוויאן, גרעין ובקרת נשק.

ברוסיה קיימים קשיים רבים בזירה הפנימית ומעמדה הבינלאומי מודש נוכח הצניחה במחירים הנפער, ערעור הייציבות במרחב הפוסט-סובייטי (בלروس, קירגיזסטן, מולדובה, גיאורגיה, המלחמה בין אזרבייג'ן לארכמניה) וכישלונות חזרים בשיקום השיח עם ארצות הברית והאיחוד האירופי. כל אלה מאייצים את התקרכותה לסין, על אף הסיכון והמתוחים ביניהם. רוסיה תמשיך את فعلתנותה במסגרות הבינלאומיות, תנסה ליזור השפעה באמצעות פוליטית ובאמצעי תודעה, והוא צפיה גם לננות להרחב את נוכחותה והשפעתה במרקם התקין כמידת יכולתה.

AIRPOLA ("נושמת לרוחה") עם בחירתו של ביידן ומצפה לשיקום הברית הטנס-אטלנטית, בעודה מתמודדת עדין עם השפעה בין הגלובליסטים-ליברלים במערב לבין הכוחות הלאומנים העלומים בעיקר בគודר היבשת, עם חילופי הנהגה צפויים בעקבות פרישת

סוגיות הגרעין האיראני צפיה לחזור השנה למוקד העיסוק של המערכת הבינלאומית באזרו, נוכח שאיפת ממשל ביידן לחזור להסכם גרעין משופר בהתקפס על ה-JCPOA.

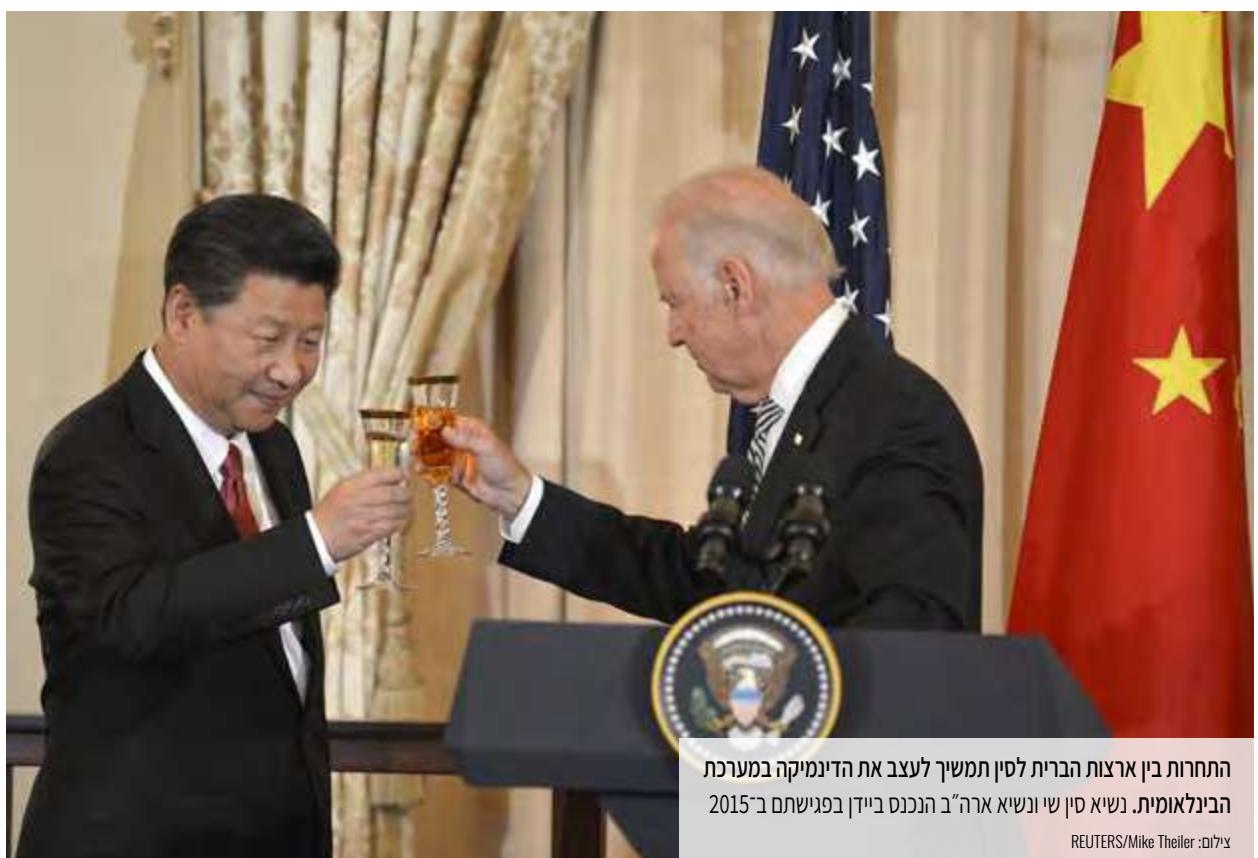
קנצלרית גרמניה אנגלה מרקל, וכן עם סדרת אתגרים המctrופת למשברים הפליטיים-אידיאולוגיים והכלכליים, שהחריפו בעידן הקורונה – המדיניות בנושא פליטות והגירה, המאבק בטרור, תהליך הברקזיט, רענון נאט"ו, היחסים המתחים עם רוסיה, גיבוש עמדה מאוחדת ביחס לטין וההתנהלות מול טורקיה ובהקשר למזרח הים התיכון.

המזרח התקין

למרות השαιופה ארוכת השנים של ארצות הברית לצמצם את מעורבותה במזרח התיכון, כדי להפנות את עיקר הקשב והמשאבים החיצוניים לאזורים חשובים לה יותר, ובפרט מזרח אסיה ומערב הפסיפיק, האזרו ממשיך להיות מוקד עניין של המערכת הבינלאומית. זאת בשל האתגרים שהוא מציב – תפוצת נשק בלתי-

קונוציונלי, איזABOUT, פליטות וטרור, וכן משאבי האנרגיה שהוא מספק, בעיקר לאסיה הצומחת. כך, סוגיות הגרעין האיראני צפיה לחזור השנה למוקד העיסוק של המערכת הבינלאומית באזרו, נוכח שאיפת ממשל ביידן לחזור להסכם גרעין משופר בהתקפס על ה-JCPOA, רצונה של איראן להסיר מעליה את הסנקציות וכוננתן של רוסיה, מדינות אירופה ומדינות המפרץ למלא תפקיד מרכזי בדיalog בין וושינגטון לטהראן. בזירה הczpnionת המשיך רוסיה להיות שחקנית מרכזית, ולמרות האילוצים הגורמים (ובראשם החיכוך הגובר עם טורקיה והתחרותם עם איראן על שיקום סוריה), היא תשמר על מעמדה כמייצבת ומסדרה.

שתי זירות העימות העיקריות של ישראל – לבנון ורצעת עזה – אינן נמצאות בשלב זה במקום גבוה בסדר היום הבינלאומי, ובפרט בכל הנוגע להסדרה ארוכת טווח ולפיזור, אולם הסלמה צבאית עשויה לשנות זאת. ממשל ביידן ינסה לפחות את תنوונת הנורמליזציה בין ישראל למדיינות באזרו – מהישגיו הבולטים של ממשל טראמפ – ולשלב בה גם תוכנות בהקשר הפלסטיני, שנDACIK לשולי סדר היום העולמי בימי טראמפ וצפוי לשוב אליו, גם אם לא למשךן. זאת בעקבות בניסיונות לחדש את השיח בין הצדדים ולקדם צעדים תHALIR מדיני מחודש, נוכח הערצת הפסיכים הנמכרים להצלחתו.

התחרות בין ארצות הברית לטין תמשיך לעצב את הדינמיקה במערכת הבינלאומית. נשיא סין שי ונשיא ארה"ב הנסכם ביידן בפגישתם ב-2015

צילום: REUTERS/Mike Theiler

חש מהתגברות תופעות אנטי Semites. צייר
צלב קרס בבית קברות יהודי בצרפת

צלם: Nicolas Roses/ABACAPRESS.COM

עבור הקהילות היהודיות בתפוצות, המשבר החברתי-כלכלי במערב והקיטוב וההקצנה הפוליטיים עלולים להוביל להתגברות תופעות אנטי-ישראליות ואנטישמיות על גווניהם השונים (ימנית-קיצונית; פרוגרסיבית-ماركיסיטית; אסלאמיסטי-ג'האדיסטי) ולעורר את תחושת הביטחון בקרבן. מנגד, בהתגברות האתגרים וכן בשובה של המפלגה הדמוקרטית (שמרבית יהודיה ארצת הברית תומכים בה) בית הלבן גלום פוטנציאלי להגברת שיטופי הפעולה בין ישראל ליהדות התפוצות. גם הנורמליזציה בין ישראל לבין מדינות ערב עשויה ליצור פוטנציאלי לקידום שיתופי פעולה וסובלנות דתית ולשמש משקל נגד להשפעת כוחות אסלאמיסטיים (טורקיה, קטר, האחים המוסלמים) באזורי ובעולם.

המלצות למדיניות

לסייעם, בראש סדר היום העולמי ב-2021 עומדת התמודדות עם משבר הקורונה (הבריאותי והכלכלי), לבוכח גלי התפרצויות חזריר של המגפה ובכפיה לחיסון בהמשך השנה, ולהתאוששות כלכלית בעקבותיו. בשלב זה, למזרח אסיה נקודת מפתחה טובה יותר ליציאה מהמשבר בשווה לאירופה; מדינות חצי היברדו הדרומי, שתשתיתן הבריאותית והכלכלית הייתה פחותה מלהתחלתה, צפויות להיחלש עוד יותר.

הدينמיקה הבינלאומית צפיה להמשיך להታפין בקיוטו ובפיצול, והשאייה לפתור אתגרים גLOBליים בערוצים רב-צדדיים תוגבל על ידי יישabetes הקשבד של המעצמות לאתגרי הפנים (בריאות, כלכלה וশפעים חברתיים בראשם) ועל ידי התחרות האמריקאית-סינית. זו צפואה להתמקד בעיקר בתחום על דומיננטיות טכנולוגיות-כלכליות (תשתיות תקשורת, בניית מלאכותית ונתוני עתק), וגם על עליונות צבאית, ובהתאם צפויים הענפים עתורי הטכנולוגיה לשומר על מעמדם כקטר הכלכלי העולמי. עם זאת, שינוי הגישה בוושינגטון עם כניסה בידיין לבן והפוטנציאלי לשיקום הטרנס-אטלנטית עשויים ליזור מרחבים לשיתופי פעולה בין המערב לבין סין בתחוםים שונים, ביניהם בריאות ואקלים, במקביל לסוגיות המחלוקת.

בהיעדר התקלחות שתחייב התרבותות והשיקעת משאביהם, המזרח התיכון צפוי להתנהל במתח שבין מקומו הנוכחי בסדר העדיפויות של המערכת העולמית לבין יכולתו לשאוב קשב על ידי משברים ואיומים. המגמה ארוכת הטווח היא דחיקתו של האזרע לשולי העיסוק הבינלאומי, למעט בסוגיה האיראנית ובמאמציהם שיוקדו לחידוש המשא ומתן על הסכם הגרעini. הסיכויים לחידוש התהילה המדיני בין ישראל לפלסטינים, שידורש תשומות פוליטיות רבות, עדין נמוכים, והעניין הבינלאומי בזרות העימות המרכזיות של ישראל מועט מאוד, אלא אם הן יתלכו.

בראש סדר היום העולמי ב-2021
תעמדו ההתמודדות עם משבר
הكورونا (הבריאות והכלכלי), לנוכח
גלי התפרצויות חוזרים של המגפה
ובציפייה לחיסון בהמשך השנה,
ולהתאוששות כלכלית בעקבותיו.

אם כן, נראה כי השנה הקרובה תעמוד בסיכון של פער בין ציפיות דוחקנות למציאות מתהממתה, כאשר חסמים רבים יוסרו, אם בכלל, רק במחצית השנה
של השנה – השפעת החיסון שיאפשר את תחילת מגור הקורונה וההתאוששות
מהמשבר, המתנה להתייצבות הממשלה החדש בוושינגטון ולראשת פועלתו,
ובישראל – התיאוששות המערכת הפוליטית (אולי לאחר סיבוב הבחרות הקרוב).

לנוכח המגמות שתוארו, מומלץ לישראל:

■ להיערך לממשל אמריקאי חדש בעל תפיסת עולם שונה מקודמו, לחזור
لتיאום מדיניות עם ממשל בידן, למצוין הגדמניות (להלן על איראן
וחזבאללה, הנורמליזציה), לצמצום סיוכנים וללבון נקודות המחלוקת
והמתחים הפונציאליים במערכות היחסים בין המדינות (הסכם הגראיין עם
AIRAN, היחסים הכלכליים עם סין והסוגיה הפלסטינית).

■ לשקם את היחסים עם המפלגה הדמוקרטית ועם הקהילה היהודית בארצות
הברית, גם ובפרט בהינתן מחלוקת, לצד שימור היחסים הטובים עם המפלגה הרפובליקנית.

■ להתאים את התשתיות ואת המדיניות לעידן התחרות הבינ'-מעצמתית ולשינויים בכלכלת הגלובלית: חיזוק הייצורנות היחסים
של ישראל (טכנולוגיה וחדשות), השקעה בתשתיות הנחוצה לשימור יתרונות אלו (הון אנושי, תשתיות תקשורת), טיפול סביבה
עסקית אטרקטיבית להשקעות בחו"ז (מרכז אסיה, המפרץ ומהמערב) וכינון "ברית חדשות" עם ארץות הברית.

■ לצד חיזוק היחסים ההדוקים עם ארץות הברית, והרחבת הדילוג האסטרטגי עימהה בנושאי אסיה, מומלץ
 לישראל להמשיך בדילוג שוטף עם סין, לנסות לקדם שיפורים במדיניות (כגון במוסדות הבינלאומיים) במסגרת המגבילות
ולחזק את הקשר הכלכלי עם מדינות אסיה. על ישראל ללמידה מניסיונו של מדינות אחרות עם סין, לגבות מדיניות המאזנת מייצוי
הצדמנויות וניהול סיוכנים ולהעניק את המידע שלא על סין המודרנית.

■ לשקם ולהזקק את היחסים עם האיחוד האירופי ועם מדינות המערב ביישת, ולהיערך ליום שאחרי מרקל. זאת באמצעות המשך
הניסיונו לחידוש הדיילוג המדיני עם בריסל, רחימת מדינות אירופה נגד איראן ושלוחיה וארגוני טורקיה, העלאת רעונות
ליוזמות בשילוב אירופה במצורח הום התיכון, שילוב הדיילוג הימי-תיכוני והמפרציי במסגרת נאט"ו ושילוב תשומות אירופיות
בנושא הפלסטיני, תוך מינוף הנורמליזציה בין ישראל למדינות במפרץ.

■ להתאים ולשפר את מגנוני הפעולה הדיפלומטיים של ישראל מול הפורומים הבינלאומיים והמוסגרות הרב-צדדיות, צפויים
למלא תפקיד מוחרב בסדר היום הגלובלי (אקלים, בריאות, בקרת נשק ועוד).

■ לשלב את סוגיות יהודי התפוצות בתהליכי קבלת החלטות בישראל, כולל בגיבוש גוף מטה מתאים ומגנוני שיח והיוועצחות,
ובהגדרת יחסם ישראל-תפוצות כמשמעותה לאומית שבמרכזה חינוך, מפגשים ודיאלוג, לצד התמודדות משותפת עם ארגונים
(זהות, המשכיות, זיקה לישראל ומאבק באנטישמיות).

2 משור מתמשך עלול לאתגר את יסודות הביטחון הלאומי: המערכת הישראלית

מair אלרון, שמוליק אבן, כרמית פדן, משה בר סימן טוב, אפרים לביא, פנינה שרביט ברור ותומר פרלון

REUTERS/Ronen Zvulun

המלצות למדיניות

ניהול מתקזע ומבוזר של משור הקורונה • העברת תקציב והשkat תוכנית להתחושים כלכליות • הערות להתמודדות עם משברים שאינם ביטחוניים

תמונת מצב

על רקע מגפת הקורונה – העמקת פערים חברתיים • היכלשות מנגנון המדינה ומוסדותיה • כריסום בסולידריות החברתית, באמון הציבור במוסדות וביכולת לבזר ממציאות לאשרה • היעדר תקציב מדינה ותוכנית רב-שנתית לצה"ל

מבוא והנחות היסוד

הערכת המצב של הזירה הפנימית בישראל מתחמקת במשבר המשולב שהתרפתח בעולם ובישראל עקב מגפת הקורונה. מדובר במגמה-משבר, בריאותי, כלכלי, חברתי, ממשלתי ופוליטי, הנמשך כבר כשנה. ריבוי מרכיבי המשבר ואי-הוואות לגבי המצב הנוכחי זהה הצפוי בעתיד משברים מואוד את שגרות החיים ומאייצם את הפגיעה ההדדית בין מרכיבי המשבר. כל אלה מחייבים את החoston הלאומי בישראל במידה ניכרת ומשמעותית באופן שלילי על הביטחון הלאומי. עם זאת, החישון ההמוני משרה מידת אופטימית לגבי היחילצויות מஸבר.

בניתוח השפעות המשבר המשולב על החבורה הישראלית צריך לבחון בין חולמים חברתיים כלכליים, שהיו נוכחים טרם המגפה והמשבר עמוקיק אותם, לבין אלה שנוצרו בגלל המגפה. הגיעום של אלה קשה אף נזקיהם דיפרנציאליים וניכרים במיוחד בקבוצות מובחנות הכוללות בעיקר את המעדן הבינוני-نمוך, בעלי עסקים קטנים והאנשי חיים בעוני שהסתמכו על הכנסתות מעובדה.

מאפייני המשבר והמודלים להתמודדות עמו דומים למתרחש במדינות המערב. עם זאת, בישראל קיימים שני תחומיים הכרוכים זה זהה המעצימים את הנזק: המשבר הפלוטני הנמשך מצד אחד והricsודיות המובהקת של המערכת הציבורית החלשה ממליא, שהוקצתה בעת המשבר, מצד שני. הראשון יוצר שיתוק מערכתי וחסמי בתהליכי קבלת החלטות, מערער את אמון

היבור במקבילה ואת העברות ההדדיות בין קבוצות שונות בחברה הישראלית. הוא מצמצם את הtagיות המלאה של האזרחים הנדרשת למאץ משותף לבילמת התחלואה.

התחום השני הוא המערכת הציבורית הריכוזית, כמו מערכות הבריאות, החינוך, הרווחה והאכיפה, המתקשות לספק את שירותיהן לציבור. אمنם הסיבה לריכוזיות הנוכחות קשורה בעיקר לעצמת האתגר, אך היא מוצאתה בשל חולשותיהם המבניות של המערכות השונות, הבירוקרטיזציה, התחרותות ביןיהן, הפליטיזציה הפושה בהן העמיצה את רמת הריכוזיות. השלטון המרכזי והממשל אינם נתפסים בעיני רבים כמשרתים את הציבור על פי צרכיו. הלגיטימציה שלהם בצד הציבורי לשולטן נסדק החוצה הבסיסי בין הציבור לשולטן נסדק ורק נוצר מעגל נסדק המתאפיין בכך

שיכולותיו של השלטון המרכזי להתמודד עם המגפה והשלכותיה פוחתות. הדוגמה הבולטת לכך היא היעדרו של תקציב מדינה. התמונה המצטערת לאחר כשנה של מגפה מעוררת שאלת עד כמה המשבר המשולב חמור מבחינת השלכותיו ארוכות הטווח. לשאלה זו אין עדין תשובה ברורות. אי-הוואות מקשה על הבנת עומק התופעות הנצפות ועל יכולת להעיר את השלכותיהן. קיומן של הנחות יסוד אפשריות שנותן יוצר תרחישים קוטביים להערכת הצפי. בתנאים אלה נציג Ci:

- המגפה ושולשות הסగרים הכלולים שננקטו עד כה יצרו כבר הפרעות קשות שפגעו מאוד במרקבי החoston הלאומי (פולידריות, התגיות אזרחיות, אמון, תקווה, איתנות כלכלית). פגעה זו מקשה על הריציפות התפקודית המדינית הנדרשת לניהול המשבר.
- מרחב הזמן הקריטי להערכת המצב הוא עד ישומו המוצלח והיעיל של החיסון מפני הנגיף למabit האוכלוסייה. תהליך מתן החיסונים לאוכלוסייה צפוי להמשך מספר חודשים, אך לא בטוח שיביא למוגור סופי של המגפה. עד אמצע ספטמבר הם מוניינם ומשכם — כמו גם בחירות נוספות לכינס — יחוירו את המצב הכללי-חברתי. מדובר כנראה במרבית חדשניות. רק לאחר מכן יוכל תחילך הדרגתי של התאוששות וצמיחה מנקודות מוצא חלשה של מרכיבי המערכת הלאומית.
- הצלחת תחילך התאוששות תלויה גם ביציבות הפוליטית, ביכולות של המערכת הציבורית, בקיומו של תקציב מדינה, בתכנון מפורט מוקדים ובהיערכות הנדרשת לקרים. כל אלה טרם החלו (למשל, היעדר תוכנית לאומית להכרשות מקצועיות המוניות).
- כך וכך, בישראל עתיד להתקיים סבב רביעי בשנתיים האחרונות לבחירות לכנסת (مارس 2021), אך ספק אם תוצאות הבוחרות יובילו לשינוי המשבר הפוליטי המתמשך.

היבט הבריאותי

המאפיין הבולט של שנת 2021, רובה או כולה, הוא המשך אי-הוואות לגבי המגפה ומספר רב של תרחישים אפשריים הנבדלים זה מהו מהותי. אין עדין תשבות למספר שאלות מרכזיות, וכל אחת מהן יכולה להשפיע בצורה מהותית על ההתפתחויות. ההצלחות של פיתוח החיסון ותחילת הפצתו בישראל ובעולם הן חדשות מצינוות שמאירות את האופק הבריאותי והכלכלי. עם זאת, גם בהנחה אופטימית של קצב חיסונים מהיר והענות גבוהה של האוכלוסייה, עדין נראה כי חלק ניכר מהאוכלוסייה בישראל יעבור את החורף הקרוב ללא חיסון, וכי העלייה בתחילת תחביב צעדי ריסון ממשמעותיים. יש לקוות שהשפעת העונתית השנה תמשיך להיות קלה יחסית, אך יתכן שלא זה יהיה המצב. לכן סביר להניח כי לפחות המחזית הראשונה של 2021 תתאפשר במתכונת דומה למה שנחוו עד כה, ובכלל זה פוטנציאל להתרפשות מהירה ונרחבת של המגפה שתדרשו צעדי מנעה אקטיביים, תוך שאיפה להימנע מצעדים קשים כמו סגר ארצי.

אולם גם כאשר הנגיף יעלם, השלכותיו המורכבות יהיו ניכרות עוד שנים ארוכות קדימה. לממשלה וחברה יש תפקיד מרכזי ביצירת המוכנות והיערכות לאפשרות של חיים ממושכים לצד הקורונה ולעדין שאחריו בLIMITת המגפה ומיגורה, תוך היורכות לסייענים אחרים בעתיד.

I מספר חולי קורונה המאושרדים בבתי חולים בישראל

הנתונים נכונים ליום האחרון של כל סוף חודש

ההבט הכלכלי

כלכלת ישראל נפגעה בעקבות מהגפה ומאופי ניהול המשבר הכלכלי אך גם מהשלכותיה של הכלכלת הגלובלית. לפי תחזית בנק ישראל מאוקטובר 2020 יתכווץ התוצר (תמ"ג) הישראלי ב-5 אחוזים בתרחיש האופטימי וב-6.5 אחוזים בתרחיש הפסימי, בהשוואה לשנת 2019. בתרחיש האופטימי לא צפויים סగרים נורחים נוספים. תחזית משרד האוצר מ-29 בנובמבר נקבעה בתוכניות תוצר של 5 אחוזים בשנת 2020. לפיתוחה קרך המطبع הבינלאומי מאוקטובר, התוכניות התוצר בישראל צפוייה לעמוד ב-2020 על 5.9 אחוזים, בדומה לכלכלות המפותחות, והצמיחה ב-2021 תעמוד על 4.9 אחוזים. בנובמבר 2020 פורסמו תוכניות הרבעון השלישי בישראל, שהצביעו שה拐ג השפיע פחות על המשק מאשר היה צפוי. בעקבות זאת, תחזית בנק לאומי (מ-22 בנובמבר 2020) צופה כי בשנת 2020 התוצר יתכווץ בשיעור של 3.4 אחוזים.

תקציב 2020 רם אושר ותקציב המדינה לשנת 2021 טרם הוכן (נכון לאמצע דצמבר 2020), בעיקר מiskyולים פוליטיים. לישראל אין גם תוכנית כלכלית נלווה לתקציב. זהו אחד הכתלים העיקריים בניהול המשק, המctrוך לכטוש הנהוחי במסדר האוצר שמתבטה בחילופין רבים ב策מת המשר. למעשה הממשלה פועלת באופן תגבותי ומשתמשת בדרכים עוקפות: תוספות לתקציב 2019 ו"קופסאות התקציביות", ללא ראייה כללת. לפי הערכות משרד האוצר (אוגוסט 2020) "הגירעון התקציבי" בסוף 2020 עלול להגיע ליותר מ-14 אחוזים מהתוצר, לעומת 3.7 אחוזים בשנת 2019, וחיס חובי-תוצר עלול להגיע לכ-80 אחוזים מהתוצר, לעומת כ-60 אחוזים ב-2019. השבת מdad זה לקדמותו תימשך שנים רבות.

אחד ממאפייני הקשר בין המשבר הכלכלי לזה החברתי הוא שיעור האבטלה (mobutlim וחל"ת), שעמד באוקטובר (הספר השני) על 20.3 אחוזים מכוח העבודה. לפי תחזית בנק ישראל מאוקטובר, האבטלה הרחבה תנעה בסוף 2020 ל-16.7 אחוזים מכוח העבודה בתרחיש האופטימי, ול-20.2 אחוזים בתרחיש הפסימי. עצמת הפגיעה בביטחון התעסוקתי וברוחחה של האזרחים בולטת בעקבות בעמmd הבניינים (בעשרונים 3-6), ואצל האנשים החיים בעוני כמשמעותם הכלכלי של רבים מהמענים העובדים הוחמן. מדובר במיוחד בעובדים במגדר הפרטני – בענפי אירוח, בידור, פנאי, מסעדות ובעל'י עסקים קטנים. לעת עתה, עובדי המגדר הציבורי לא נפגעו. הפגיעה באזרחי ישראל אינה רוחבית ובוודאי אינה שוויונית. בתוך כך נגען במיוחד מערך השירותים הציבוריים כמו מערכת החינוך וארגוני החברה האזרחיים. לכך השפעות שליליות על התעסוקה ועל הקשרת ההון האנושי הצעיר. פגיעה זו עלולה להיות ארוכת טווח. כדי לתמוך באוכלוסייה ובעסקים מפעיל האוצר תוכניות סיוע, לרבות תשלום חל"ת לשכירים עד יוני 2021.

**ההצלחות של פיתוח החינוך
�חולילת הפצתו בישראל ובעולם
הן חדשות מצינוות שמאיירות את
האפקט הבריאותי והכלכלי.**

ו שיעור האבטלה בישראל

על אף המצב הכלכלי, חברת דירוג האשראי P&S אישרה ב-30 בנובמבר 2020 את דירוג האשראי של ישראל ברמה של-AA והותירה את תחזית הדירוג בהגדלה "יציבה". החברה הדגישה כי ישראל איתנה המנהלת מדיניות מוניטרית גמישה. המגבילות העיקריות של הדירוג נותרו נעל החוב הגובה והסיכון הגיאופוליטי.

התחזית הכלכלית לשנת 2021

עוצמת המשבר הכלכלי תלויה בעיקרה במושב הבריאות. ההצלחות בפיתוח חישונים והפצתם בקרבם עשויים לצמצם את מידת איהoodאות לגבי משך המשבר הכלכלי. אולם השלכות המשבר המשולב בישראל תלויות גם במצב הפוליטי ובדרכו ניהולו של המשבר. בטוחה הקצר והבינוי מדובר ביכולת לנחל כלכלת בצל הקורונה (מינימום סגרים כליליים), ובטוחה הבינוי-הארוך – ביכולת ליציב ולהיאץ את הכלכלת לאחר המגפה. את אלה יש להכין עכשווי, למשל על ידי השרות עובדים בהיקף נרחב והשקעות בחינוך ותשתיות רלוונטיות כגון תשתיות דיגיטליות.

תחזיות בנק ישראל (ماוקטובר 2020) לשנת 2021 מציגות צמיחה של התוצר בשיעור של 6.5 אחוזים בתרחיש האופטימי, וצמיחה של אחוז אחד בלבד בתרחיש הפסימי. לפי בנק ישראל, שיעור האבטלה בסוף 2021 יהיה 7.8 אחוזים בתרחיש האופטימי, ו-13.9 אחוזים בתרחיש הפסימי. הגירען התקציבי: 8 אחוזים ו-11 אחוזים מהתקציב, בהתאם.

בנק ישראל מבהיר כי שני התרחישים – האופטימי והפסימי – מבטאים גבולות גדרה סבירים, כשהيינו תרחישים קיצוניים יותר, לטוב ולרע. מנעד רחוב זה מראה עד כמה התחזיות הן בעייתיות. סוגה נוספת קשורה לכך שהתחזיות מוצגות לפי שונות כספים קלנדריות, ללא קשר להתנהלות המגפה ומועד סיוםה. מומלץ להציג תרחישים כלכליים בהתאם לנסיבות המושער – עד לחישון המוני ואחריו.

תהליך החיסון בישראל במחצית הראשונה של שנת 2021 מעורר תקווה להתמכשות התרחיש האופטימי. אך גם לאחר החיסון ישראלי תזדקק לניהול כלכלי נכון, המכיבת תקציב מדינה, ותוכנית כלכלית שתוביל לצמיחה מרבית לשנתים הבאים לפחות. עד כה אין גוף ממשלתי המרכז את המשבר מתחת לדרג הקביני, ולא רק בהיבט הבריאות, וראו שగוף זהה יוקם. יש הכרה גם לספק למשרדים תקציב שימקם את הסיעום הממשלתי לאנשים ולעסקים שנפגעו כתוצאה מהמשבר, ולא לחלקו באופן רוחבי. כל עוד המשבר הבריאות נמשך, ראוי לנKENOS מדיניות המביאה בחשבון הן את הצרכים הבריאתיים והן את אלה של החברה והמשק, לפי שיקולי עלות-חוללה. למשל, להקל על פחיתה עסקים שתורמתם לחוץ או ל皇上 שעסקה גבואה והסיכון הבריאות בהם נמוך, כמו בתעשייה ההיבט, שירותים שאינם מקבלים קihil ועסקים בשוחים פתוחים כמו חקלאות ובינוי. כמו כן יש להריחיב את הפעלת המשק באופן דיגיטלי.

בו בזמן על הממשלה להמשיך לספק רשותות בייחון לאנשים שפרנסתם נפגעה, לסייע לענפי המשק שנפגעו ולעודד שכירים עצמאים לעבור הסבה מקצועית. חשוב לייסד בהקדם מנגנון תמייה חולפי למתקנות החל"ת. הצבתו דעדיות לכך שמנגנון זה יוצר תמרץ שלילי לחזרה לעבודה עברו רבים, בהם עובדים צעירים העשויים את צעדיהם הראשונים בשוק העבודה. המצב

הנוכחי עלול לגרום נזק לטוח אורך, כתוצאה מהסתגלות של עובדים לנסיבות מחילופות שכר. קיימים מודלים חלופיים שהעיקרן החשוב בהם הוא שימוש ייחסי בעודה פעילים בין העובדים למעסיקים.

היבט החברתי

החברה בישראל היא חברה הטורגנית ומקוטבת. הפעירים והבדלים העמוקים בין הקבוצות החברתיות השונות מתבטאים במחולקות פוליטיות, לצד מאבקים סבירים עדמות השפה וחולקת משאבים. מגתת הקורונה והמשבר המשולב חספו והעמיקו את המחלקות עד כדי פגיעה בעקבות הדדיות. מערכת היחסים בין הקבוצות השונות חיוית כדי לנחל את המשבר, משום יכולתה של חברה להתמודד עם אתגרים תלולים בקשרים המתקיימים בין חלקיה.

ההכרה הרווחת בחלוקת מהציבור שלפי המשבר מתנהל בזיקה לשיקולים פוליטיים קואליציוניים ואישים פוגעת באמון הציבור בהנאה וביכולת לגייסו למאבק נגד התפשטות המגפה.

הפגיעה החברתית בגין משבר הקורונה היא רבת פנים. נתמקד כאן בשלושה היבטים בעלי משמעות מיוחדת:

הפיקול והקיוט החברתי: גורמים מרכזיים המשפיעים על החברה הם אופי היחסים בין חלקייה ורמת הסolidריות שבها. הגל הראשון ב מגפה סימן פוטנציאלי לחיבור בין קבוצות למען מטרת משותפת אלא שדה ההטמוסס בעיקר נוכח ניהול הביעתי של המגפה. תחושת האיזואנונים הובילה קבוצות באוכלוסייה להסתגר בפני קבוצות אחרות, הנפותות כמאיימות, ולהתרחק מהן. תחושות אלה וצרות היצמדות לערכים בסיסיים של קבוצת השicity, מKENINTON את היחסים בין הקבוצות וצרות שיח פוגעני כלפי קבוצות אחרות כמו החרדים, העורבים והמפגינים. המאה החרטית היא עדות נוספת לפיקול החברתי הקיים המשתקף בדרישות השונות של קבוצות המפגינים השונות בעקבות המנהיגות הפוליטית נחפתת מלבה ניכור ואייבה בין הקבוצות. הפיקול החברתי מעיד כי השיח הציבורי ובמקרים מסוימים הקיים בארץ אינו בשל לחוברים. המאבקים החברתיים אינם אפשרים ליצור תשתיות משותפות לפועלה ציבורי ובמקרים מסוימים הקיים החברתי רק מעמייק. דווקא התביעות השונות של קבוצות המאה משקפות כי משבר האמון אינו בא לידי ביטוי רק כלפי ההנאה הנוכחית והמצקה הכלכלית כי אם גם כלפי המבנה הפוליטי, הממשלה והחברתי כלכלי בישראל.

דיפרנציאליות: המשבר פוגע קשות בצבא הישראלי אך חלקים ממנו נפגעו הרבה יותר: התחולאה הגבואה ביוטר ונשנתה בקרב חרדים וערבים; הפגיעה הכלכלית ניכרת בעיקר במעמד הבניים הנמוך ובקרב אנשי חיים בעונן; פגעה קשה מאוד נרשמת בקרב קשישים, שכמציתם חיים בדידות; ניכרת עלייה באylimות במשפחה ובמיוחד כלפי נשים. יותר נשים מגרבים הוציאו ממעגל התעסוקה, ועיקר הפניות לשיעור נשיש התקבלו מנשים. התמכשות המגפה כהורפה את תוחנות הלחץ והחרדה. לפיה הסקר של הלמ"ס מנובמבר האחרון, 37 אחוזים דיווחו על תחושה של לחץ וחדרה ו-30 אחוזים מדווחים על החמרה במצבם הנפשי.

משבר אמון רב-מערכת: הובלת הציבור להתמודדות עם משבר מחייבת אמון רב-מדדי – בין הציבור להנאה, בין המגדירים השונים בחברה, בתוך המערכת הפוליטית ובין הממשלה לציבור. כל אלה לוקים מאוד. על פי מגון סקרים שנערךנו מאז חודש מאוי, חלה ירידה חדה ומתחמשת באמון הציבור בהנאה, ובעיקר בראש הממשלה. זו נועצה בשלושה כשלים: מהנאות, ניהול המשבר ומערכות הסבראה אמינה. מדובר בפגיעה בחזווה הפיטולוגיה בין ההנאה לציבור שההתרחשה עקב "זהה דושן שאינו נראה מכך". ההכרה הרווחת בחלקים נרחבים של הציבור, שלפיו משבר הקורונה מותנה בזיקה לשיקולים פוליטיים קואליציוניים ואישים, לא זו בלבד שפוגעת באמון הציבור בהנאה אלא פוגמת ביכולת לגייס את הציבור למאבק משותף נגד התפשטות המגפה.

כל אלה משקפים פגעה קשה ביכולת של המערכות בישראל לתקן במשבר אולם יש גם מקום לאופייניות זהירה, בעיקר נוכח תחילת תהליכי החיסון המעוור תקווה להיחלוץ מן המשבר האקטוארי. מבחנה של חברה אזרחית ניכר גם באחריות שהיא מקבלת על עצמה, בתביעות שהיא מציגה לממשלה וביכולתה להניע אחרים להשתתף בחיים הציבוריים. הגם שהפגנות המאה מפוזלות על עצמה, אין מצלחות לגייס ציבור מגוון קבוצות ואין משכילות לנפח תשתיות משותפת למאה – המשך הוא סימן לדמוקרטייה מתפקדת.

החברה הערבית

הציבור הערבי ומנהיגו נרתמו למאבק ב מגפת הקורונה כחלק מהחברה הישראלית. הם פועלו כקליקטיב ושיתפו פעולה עם משרדיה הממשלה וכוחות הביטחון, וצלו את הגל הראשון ברמת תחולאה נמוכה. במקביל, רפואיים, רופאות, רופאות וצוות רפואיים מהחברה הערבית עומדים ב חזית המאבק הלאומי ב מגפה. התמונה השתנתה לרעה בגל השני ולאחריו, שכן השיעור היחסי של החולים בחברה הערבית

גבוה כפלים מחלקים באוכלוסייה. זאת גם בשל אידישות הציבור הערבי, הצד המזקוקת הכלכליות, תקציבי הסיווע הנמוכים מהמדינה והמשך גל האלים והפשיעה.

בתוך כך נקלע הציבור הערבי למשבר פוליטי אקוטי שבא לידי ביטוי בעיקר בפער המסתמן בין הרשימה המשותפת, הגורסת גישה מסורתית וזרירה בעניין השימוש במינימליזם הפוליטי, גם נוכח העדר לגיטימציה בחברה היהודית לכך, בין חלקיים מתרחבים הציבור הערבי, המעווניים מקרוב המעמד הבינוני, המעווניים להאייך ולהעמיק את השתלבותם בחברה הישראלית. אלה תובעים מנציגיהם בכנסת למצוא דרך למתקדם את כוחם הפוליטי לקידום האינטרסים החינויים של החברה הערבית. על רקע זה יתכו צעוזעים במבנה הפוליטי של החברה הערבית, שתמציתם עשויה להתבטא בפירוק הרשימה המשותפת.

בצד כל אלה, משבר הקורונה יצר הזדמנות לשינוי היחס של הרוב היהודי כלפי החברה הערבית, שהמחישה את נאמנותה למדינה ולחברה גם בעית המשבר, ולמיושץ ציפיותה של החברה הערבית להשתלבותה בח' המדינה. ניתן להעיר כי למרות הבעייתיות במצב הפוליטי, הכלכלי וחברתי בחברה הערבית, שעלולה גם להגבר את האלים, קיים עתה גם סיכוי לשפר את היחסים בין הרוב ליעוזו, אם יתקיימו שני תנאים עיקריים:

הראשון — חיזוק המגמה לשילוב החברה הערבית בכלכלתה ובחברה הישראלית. מדובר גם בתוכניות החומש הכלליות (ובראשן שלב ב' של החלטת ממשלה 922), גם בתוכניות לחיזוק כלכלי וחברתי בעקבות המשבר המשולב וגם במימוש התוכניות לטיפול באלים ובפשיעות.

השני — הכרה בלגיטימיות של הקול היהודי מצד המפלגות הציוניות, ושיתוף פעולה פוליטי יהוד-ערבי בנושאים אדריכליים.

היבט הצבאי

חולשת המערכות האזרחיות האיצה את הפניה לצה"ל כדי שיתעורר בניהול המשבר. בכל מקרה, גם צה"ל מושפע מאוד מהמשבר המשולב. הוא מצוי עצמו מעורב בהתמודדות המדיניות עם המגפה, בעיקר באמצעות פיקוד העורף, במגוון מישימות ובעיקר בשיסוע לרשות המקומיות ולאזרחים במצוקה, וכן בהפעלת מערך ריסון של המגפה (מלוניות, קטייעת שרשרת ההדבקה). בתוך כך עומד הצבא בלחצים פוליטיים וכך תחת ביקורת בתקורת על פועלן, תוך שהוא מנע מקלט אחריות כוללת או אף מקומית לניהול ההתמודדות עם הקורונה, ודואג לשמר את יכולותיו המבצעיות והלוגísticas כדי לעמוד במשיכותו השגרתיות.

בצד זאת ניכרות השפעות שליליות עיקריות על בנייתו המבצעית של צה"ל. בין אלה נציג את: הסביבה הפוליטית שיזכרת לחצים סותרים על המערכות הציבוריות ועל משרתוי הסף; החילופין המיניסטריאליים המהירים במשרד הביטחון; העדר החלטת הממשלה לגבי אישור התוכנית הרב-שנתית 'תנופה'; הגיס (הסתה) של צה"ל למשימות אזרחיות סביב מגפת הקורונה; העדר תקציב מדינה; ואף הירידה המואצת במוטיבציה לשירות בצה"ל, כולל ביחסות לוחמות. כמחצית מהציור הישראלי (51 אחוזים, על פי סקר מנוגמבר של המכון הישראלי לדמוקרטיה) מעריך שצה"ל אינו מתנהל ביעילות כלכלית. גם אם אין אלה השלכות לטווח הקצר, הרוי לאזרחים כזה עשויה להיות השלכות פוגעניות על המתוכנת הגדולה והנדרשת להעתצמו של צה"ל ולעמידתו בתנאים אפשריים בעתיד.

היבט הדמוקרטי

משבר הקורונה פרץ בעיצומו של שני משברים מתחמקים, חוקתי ופוליטי, המתבטאים בשחיקה מתחמקת במערכות של ערכיהם דמוקרטיים ובוניסיותם להחליש את כוחם של שמורי הסף, במערכות הממשלתיות ומוחזקה לה. ביורים נוספים לכך הם התגברות

תופעת ההעמדות מהעמדות של הדרגים המڪצועיים והעדפה של אינטלקטואלים מוביל להתחשב בכללי מנהל תקינים, וכן ערכו היסודות של השיח הדמוקרטי, הנוגה להיות מקובל בעיל.

הצורך לבلوم את התפשטות המגפה גרם לשעה חסרת תקדים של זכויות וחירות יסוד במסגרת حقיקת חירום, בחלוקת ללא פיקוח פרלמנטרי. כך הופיעו השב"כ וצה"ל לצורכי מעקב אחר תושבי המדינה, ולממשלה כוח רב בעל השכלות פוטנציאליות מסוכנות לדמוקרטיה.

ככל, מנוגני הפיקוח והבקרה ובראשם בתיהם המשפט והכנסת עדין ממלאים תפקיד חשוב בפיקוח על הממשלה ובריטון פעולותיה. זאת למטרות מתkopות חזורות ונשנות על שומריו הסף ובפרט על מערכת המשפט, שהתגבורו מאוד מאז פתיחת ההליכים המשפטיים נגד ראש הממשלה. היעדרו של שיח ענייני לבחינת הגבולות הראוויים להתרבות המשפטית וקיים שיח לעומתי ופוליטי במקומו מעלים חשש לכך שכבר קיים רישום עצמי מוגם בקרב שומריו הסף והוא אף יגבר בעיתך, תוך פגיעה מסוכנת ביחסים הכוחות והסמכויות בין הרשותות.

הקולות שנשמעו בארץות הברית בעקבות הבחירות לנשיאות — שלא לאפשר את העברת השלטון — צריכים לעורר דאגה בכל המדינות הדמוקרטיות, ובישראל במיוחד. ניתן לקוות שתוצאות הבחירות בארץות יבלמו התהווות של הכוחות הפוליטיים והאנטידמוקרטיים ברחבי העולם, אשר נהנו מרוח גביה בתקופתו של נשיא טראמפ. להתפקידים אלה תהיה השפעה גם על מצב הדמוקרטיה בישראל, שכן ככל שהמציאות העולמית מייחסת חשיבות רבה יותר לערבים הדמוקרטיים, כך גוברת הציפייה מישראל לכבדם, גם בישראל גופא.

המלצות למדיניות

למרות תחילת תהליך החיסון הממוני, גם בשנת 2021 צפיה להታפין באירועאות. גם בהנחה ש망גת הקורונה תרוץ בהדרגה, השלוותה ימשכו עוד תקופה ארוכה. במחצית הראונה של 2021 תעמוד ישראל בפני אתגרים ניכרים עשויים לנבוע ממצרף אפשרי של גלי תחלואה, סగרים למיניהם שהשלכותיהם צפויות להיות קשות וכן המשבר הפוליטי, ומערכות בחירות רבעית תוך שנתיים, ובעקבותיה צפוי משא ומתן קוואליציוני מורכב.

גם אם המגפה תתפוג בהדרגה ל夸רת המחצית השנייה של 2021, ההשלכות של המשבר המשולב, ובעיקר בהיבטם הכלכליים והחברתיים, יORGשו היטב גם בשנת 2022 וכונראה אף לאחר מכן. זאת, נוכח הנסיבות הכלכליות החבדות של המשבר ודרך ניהולו, המשך חולשתן של המרכיבים הציבוריים בישראל והפגיעה בשכבות נרחבות בחברה — האנשים החיים בעוני והمعد הבינוני הנמוך, ובicular הפרט. מאUCH התאוששות הלאומיichiיב שני מושמעות בכל התחומים: התגויות ציבוריות רחבה מטעם חברה מוקובת לעומק, ניהול ממשלה מקטוציא וועל הרבה יותר ומניהגות פוליטית הממקדת במצוותה כלכלית וחברתית, שבה משתתפת כל האוכלוסייה. כל אלה מחייבים שינוי מבנים מקיפים בישראל בכלל ובמערכות הפוליטיות בפרט.

משמעותם כיב-2021 לפחות תהיה ישראל כמדינה וחברה מוחלשת במידה ניכרת בהשוואה לתחילת 2020. עקב לכך, רמת הביטחון הלאומי צפיה להיות נמוכה יותר מאשר לפני פרוץ המגפה. גם אם במהלך 2021 תחול התאוששות כלכלית, התאוששות החברתית תתאפשר בהדרגה ובאיטיות רבה יותר, כך שלפני שנת 2022, ישראל כנראה לא תגע למדדים הסוציא-אקונומיים שנרשמו בתחילת 2020. לנצח הכלכלי יהיה השלוות גם במישור הביטחוני.

על בסיס דברים אלה נציג את המלצות המרכזיות העיקריות הבאות:

■ **لتwich הקצר (2021):** התרצות ממקדמת בניהול מצטיין משופר של המשבר המשולב; העברת תקציב חדש ותוכנית כלכלית, שעיקרם עדיפות מובהקת להשקה בסעיפים אזרחיים ובקבוצות מוחלשות והכנה לשלב הצמיחה לאחר המגפה; מתן עדיפות ברורה להיבט הציבורי לצורכי רישום וצמצום התחלואה (כולל סגרים נוספים), בראשיה דיפרנציאלית (על פי מוקדי תחלואה), בליווי אכיפה הדוקה והסבירה מותאמת לאוכלוסיות השונות; מתן עדיפות לילמודים במערכת החינוך, במגבלות הנדרשות; רישום הפוליטיזציה של המרחב הציבורי, והיערכות משופרת לתרזושיש קיצון של החמורה בмагפה.

■ **لتwich הבינוני:** מאUCH לאומי מוקדק לצמיחה כלכלית והתאוששות חברותית, תוך תחתמאות בהרחבת התעסוקה וגיוונה וחיזוק מערכת החינוך; בחינה מוחדשת של המענה האסטרטגי הישראלי לשינויים בזירה האזרחים; בניית הסכמה לאומית על סדר יום חדש בתחוםים האזרחים, החברתיים והפוליטיים, שהיא משותף לכל הקבוצות בארץ, כולל ביזור שלטוני וחיזוק השלטון המקומי; הפekt לקחים ופיתוח תוכנות ויישום לתקופת הפוטוס-קורונה; היערכות משופרת למשברים אזרחיים וביתחוניים בתווך האזרחי; ובניה וניתול של הזדמנויות אזרחיות חדשות, בשיתוף כל הקבוצות בארץ, באזרה ובמשורר הבינלאומי.

העולם שאחרי הקורונה

אותי ברון

חיבור התרחישים לכדי סיפור מוכחי אחד מייצר תרחיש הגיוני שלפיוסביר להניח שכל השחקנים הבינלאומיים יעסקו בטוחו הזמן הקרוב בעירק בענייניהם הפנימיים. עם זאת, התחרות בין העצמות תימשך ובמרכזיה יעמוד הקרב (שכבר מתנהל) על נרטיב ההסתמడות הייעלה ביותר עם משבר הקורונה. המגמה של מעבר ההשפעה לזרחה תימשך ואולי תואצ. מדינות הלאום יתחזקו עקב הייעלות שרובן מפגנות מול המגפה. העולם לא ישנה לחלוטין, אבל יהיה פחות חופשי — עדוי החירות ופעולות מגנוני הפיקוח החודרניים יימשכו; פחות משגשג — יהיו בו יותר מובטלים ויותר עניים; ופחות גלובלי — נטס פחות, נבעוד יותר מהבית, נצטופף פחות בערים ומדינות יקפידו על מלאים אסטרטגיים ועל עצמאות של תעשיות חיוניות.

ארבעת התרחישים מציגים וריאציות נוספות של מצב עניינים זה. בכל אחד מהם ראהו לשאול את השאלות שעניין ההשלכות על הביטחון הלאומי של ישראל: בתרחיש הראשון ("המשר"), נכון לבחון בכל זאת באיזה אופן יהיו המגמות בשנה השנתיתם הקרבות שונות מalto שאובחנו ערבי המשבר, שכן הנסיבות שנוצרו במהלך ועקב המגפה יוצרות למגמות קשר שונה, שיכל להוביל להגברתו או להפחחתה של עצמתן. בתרחיש השני ("מהפרק") ראי לבחון ברצינות הרואיה את ההשלכות האפשריות של סדר עולמי "אייליברלי" בהנוגט סיון על המזרחה התייכון ועל ישראל. בתרחיש השלישי ("פירוק") נכון לבחון את מאפייניו האפשריים של גל טלולה נוספת במזרחה של ערים ומדינות. בתרחיש הרביעי ("שיםוק") נכון לבחון את ההשלכות של עידן הסדרים חדש במזרחה התייכון.

Cיצד יראה העולם שאחרי הקורונה? במכון מחקרים ביחסן לאומי נבחנו תרחישים אפשריים של השפעות מגפת הקורונה על העולם ועל המזרחה התייכון בשנים הקרובות: "המשר" — שבמסגרתו, לאחר עצירה של כמה חודשים נוספים, יתחדשו המגמות הגלובליות והאזוריות המוכרות בדףweis שאפיינו את החווים בתקופה שקדמה למשבר, והעולם יעיר לקרהת סדר עולמי "אייליברלי" בהנוגט סיון; "פירוק" — שבו כל השחקנים הגלובליים יצאו מהמשבר חבולים והmbנה הרופף של המערכת הבינלאומית יתפרק לכacos, שיתבטא בין היותר גם בגל חדש של טלולה במזרחה התייכון; ו"שיםוק" — שבו ארצות הברית תעשת ותוביל ממשך בינלאומי לשיקום הסדר העולמי הליברלי ולפתרון סכuncios בערים.

לא מדובר בניסיון לחזות את העתיד אלא בכלי עוז לתכנון, שיכול לשיער לחשב על העתיד במטרה להתכוון לקרהתו. כל התרחישים מציבים לישראל אתגרים כבדי משקל המחייבים חשיבה, מעקב והתרגונות.

שני המשתנים העיקריים שבבסיס התרחישים הם מידת השליטה בכלכלה כתוצאה מההסתמడות עם המגפה. המסתמכת בכלכלה כתוצאה נגיף הקורונה ועוצמת הפגיעה ארבעת התרחישים הם כגובה דמיוניים ומקפים "סיפורים אסטרטגיים" אפשריים, המבוססים על משתנים אלו ועל הפתוחיות נוספות של חלקן גם בסיס בנסיבות הנוכחיות. ניסות התרחישים מנסה מצד אחד להתגבר על "כשל הדמיון" המקשה על ראיית הפתוחיות אפשריות, ומנגד להיות מהפיצה בהשפעותיו של האירוע הנוכחי, הנמצא עדין בעצמו.

3 עשור לשליטה, נורמליזציה מתרחבת

שרה פטייר, איתן ברון, עודד ערן, יורם שוייצר, יאל גודנסקי, אופיר וינטור, גליה לינדנשטרואס, רמי דניאל ואורי הייספין

The White House

המלצות למדינות

הרחבת מגמת הנורמליזציה, אך תוך זירות מהישאבות לסכסוכים אזרחיים • חתירה לשיתוף פעולה, יידן וגם הרשות הפלסטינית במיזמים כלכליים אזרחיים • ניסיון להפוך את היחסים עם טורקיה

תמונה מצב

המשך המאבק על דמותו של המזרח התיכון, כלכלת כשלת, צלי משלות וחיתות • ירידת מסיות בעוצמת הציר האיראני-ישע, לעומת התגברות ציר סוני-פרגמטי שפנה לנורמליזציה עם ישראל • הסוגיה הפלסטינית אינה חסם בפני נורמליזציה

עשור לאחר שהחלה הטלטה האזרית ברכבי המזרח התיכון ובצפון אפריקה, האזרע עדין מתאפשר במאבק על דמותו. מאבק זה מתנהל בשני מישורים: בין ארבעה מלחמות המתרחרים על השפה ושוואים לעצב את הסדר האזרוי בהתאם לאיינטראיס ולחעדפות הפלוטניות-אידיאולוגיות שלהם; ובין שליטים וציבורים במדינות המתכוודות עם משבטים כלכליים, חברתיים, פוליטיים ועניביים זוהות, שהיו ברקע הטלטה האזרית. במהלך העשור האחרון, לא זו בלבד שביעות אלה לא נפתחו, אלא שבחיל מהמדינות האנרכיסו. בשנת 2020 נמשכו המאבקים גם לנוכח מגפה עולמית ועל רקע שנת כהונתו האחרונות של דונלד טראמפ כנשיא ארצות הברית. לשני גורמים אלו הייתה השפעה רבה מאוד על המערכת האזרית, והם באו לידי ביטוי בין היתר ביחסים בין ישראל לבין העולם العربي.

המאבקים בין המלחנות

المזרח התיכון ממשיך להתעצב על ידי ארבעה מלחנות, הנאבקים ביניהם על הגמונייה וחותרים להנחיל בפרקיה אזרית רחבה את תפיסת עולם לגבי היחסים בין האזרע למערב, את נושא מדינת הלاءם כאבן הבניין של המערכת, וכן את:right להזעם לאסלאם הפלוטני בכל ולAIRAN בפרט.

ארבעת המחנות הם: **הציג האיראני** שככלו את איראן, בעלות בריתה ושלוחיה השיעים ברובם (בכללם מיליציות בעיראק), סוריה בהנהגת בשאר אל-אסד, חזבאללה לבנון, החות'ים בתימן והג'אד האסלאמי (ג'א"פ) ברכזע עזה (על אף שיוכו הסוני); הגוש **האסלאמיסטי הסוני** בהובלת טורקיה, שככלו שחקנים עם קשרים לאחים המוסלמים, ביניהם קטר, חמאס ברכזע עזה, ומספר מפלגות אסלאמיסטיות ברחבי הארץ; **המדינות הסוניות הפרוגמטיות** – מצרים, ירדן, ערבי הסעודית, איחוד האמירויות הערביות, בחריין ומרוקן – המכואחות בחתיירן לבולם את התפשטות ההשפעה של איראן ושל האחים המוסלמים; **והכוחות הג'אנדייסטיים** – **סלפיים** של אל-קאעדה ודאעש.

ו ארבעת המחנות במצרchat התיכון

בماבק בין המחנות נרשמו במהלך 2020 ארבע התפתחויות עיקריות, שתיהיא להן השפעה על התרחשויות באזורי השנה הקרובה:

הציג האיראני בעמדת המתנה – על אף היותו המגבש ביותר בקרב מחנות האחרים, בשנת 2020 המבנה האיראני הפיגן פוחת ארגניזטיבית ביחס לשנים קודמות – תוצאה משלבת של התאוששות הדרגתית של 'គ'ודס' מהירגתו של קאסם סולימאני בתחילת השנה, קשב ירוד של איראן עקב קשיי התמודדות עם מגפת הקורונה במדינה, משבר כלכלי באיראן כתוצאה ממגדיות ה"לחץ מkapitali" שנתקט נגדה ממשל טראמפ, וועלויות צבאיות מתחשכות של ישראל וישראל בלבום את ההתבססות האיראנית בשטח המדינה. ההתקשרות בוגרמרם במוחשן פאח'ריזדה, ראש תכנית הגרעין האיראנית, המחייבת פגיעות של הציר על אף גיבשו וnochתו הנרחבת באזורי.

אסלאמיסיות טורקית גוברת – באחד לדי' ביטוי במערכות צבאית בלבו, במספר עימותים עם צלי' שיט של נאט"ז במצרchat הים התיכון, ובניסיונו שבוצע במערכת ההגנה האוירית הרוסית S-400. אסלאמיסיות זו מצד טורקיה הצביעה על התאוששות מסוימת של הגוש האסלאמיסטי הסוני, אשר גם קטר משתייך אליו, שבשנים האחרונות התקשה לשמר רלוונטיות בעקבות מפלת האחים המוסלמים במצרים. (אשר לאחים המוסלמים במצרים, התנועה נמצאת ברגע מתחמקת של היחלשות ופילוג).

**עשר לאחר שהחלה הטלטה
האזורית ברוחבי המזרח התיכון
ובצפון אפריקה, האזור עדין
מתאפיין במאבק על דמותו.**

הנאהה חדשה ופרויקטיבות במנהה הסוני הפרוגמטי – מרכז הכביד של המבנה הזה, שהוא באופן מסורתי מפורז ושביר, עבר ממצרים ולהונטן למדיניות המפרץ, שחתרו בהובלת איחוד האמירויות לחזק ולאחד את המבנה. הפרויקטיבות הגוברת של מנהה זה השתקפה בין היתר בהסכם אברהם עם ישראל, הגיבוי הופוכי מצד אבו דאבי למדינות במצרchat הים התיכון הנאבקות במאכיה של טורקיה להרחב את השפעתה בהן, וכן בהחלתן של האמירויות ירדן לפתח שגרירויות בסירה המערבית, וכך לחזק את שיוכה של מרוקן למבהנה.

התנקשות המכישה את פגעות איראן והציג השיעי.
זרת התנקשות במכונית פח'ריאדה, נובמבר 2020

צלם: WANA (West Asia News Agency) via REUTERS

■ מחנה הג'האדיה-סלפה – גם ב-2020 פעל זרם זה במסגרת "דו-דואשת" בהובלות דاع"ש ואל-קאעידה. שני הארגונים, משביתותיהם הם, נתוניים במשבר. דاع"ש מצוי בשלבי התאוששות והתארגנות מחדש בעקבות תבוסת 'המדינה האסלאמית' בסוריה ועיראק, אובדן שיטתי של מנהיגו ושחיקת תדמינו כמושג אסלאמי לוחמני. חרף זאת, הוא ושותפיו המשיכו לבצע פעילות טרור וגורילה במצרים הticaן (בעיראק, בסוריה ובחצי האיסיני) וברחבי העולם. אל-קאעידה ושותפיו ביצעו גם הם התקופות טרו גורילה באזורי הסאהל, במצרים אפריקה ובאפגניסטן. מחנה אל-קאעידה מצוי במשבר מנהיגותיו לאחר הריגת ותיקו מנהיגו, ואף דוח על מותו של מנהיגו אימן זואחרי. בשנה הקדומה צפויים שני הארגונים לבחון את המשך דרכם, אך סביר להניח שהפעולות הגורילה והטרור תימשך – גם נגד יעדים ישראליים ויהודים, בין היתר בתגובה למוגמת הנורמליזציה בין ישראל למידינות ערב.

בהתיכון מגמות ותנועות אלה, המזarah התיכון עשוי לחוות בשנה הקרובה העמקה של הקרע בין פרוגמטים לאסלאМИSTEים מצד אחד, ובין המחנה הפרוגמטי לציר האיראני מצד שני. שני תרחישים פוטנציאליים מצדים אזכורים: הפלמת מתחים ושותפה נוספת של הוצאות בagan המזarah של הום התיכון – מצב העולם אף להוביל לעימות מוגבל בין ישראל לטורקיה (אם כי קיימת אפשרות של מתחיות אצל ארוזאון בעקבות המשבר הכלכלי בטורקיה וכוניסתו של ג'ו ביידן לבית הלבן); לחלוון, הכרה של המחנה האסלאמיSTEי סוני והמחנה האיראני בכרק שקרנו של המחנה הפרוגמטי נמצאת בעלייה, אשר תוביל להתקבות בינויהם. בהקשר זה קיימת סבירות גבוהה של פעולות לסייע לנורמליזציה מצד איראן, שלוחיה, וכן גורמים פלسطינים רדייקליים בראשם חמאס והגא"פ.

הפגיעה במאבק הפנים-מדיני

במהלך העשור האחרון, המשבר הכלכלי האזרחי המתמשך בשילוב קשיי משלuat ומאבקי זחתה ליבו מדיניות האזרחי היוצרים מתחשים בין אזרחים לבין אליטות שליטונית. מגפת הקורונה יצרה פרודוקט: מצד אחד, שיקולי בריאות הנוחה מפגינים להישאר בבתים, במיוחד באלג'יריה, בעיראק ולבנון, וכך ניתן לשולטונות המדיניות אלו או רוק נסימה שנוצל לחיזוק אחיזתם בשלטון ולהיערכותם להתקומות העם גלי מהאה עתידיים. בה בעת, המשבר הכלכלי החמור שגרמה המגפה הבלייט את בעיות היסוד שהוציאו מפגינים לרוחבות מלכתחילה. אומנם אפשר שהיצירורים המותשים ברוחבי האזרחי לא ימחרו לשוב ולהפגוי, אך בעיות היסוד שעימן מתמודדות המדיניות נותרו בעין. لكن, חוסר יציבות הוא תרחש סביר, שייתכן כי יומחש בהתקומות של גלי מהאה, גלי הגירה ואפיילו כאוס אזרחי, אם מדיניות יקרסו תחת העול הכלכלי שהוחרף עקב המגפה.

**חוסר יציבות עלול לבוא לידי
ביפוי בהתקומות גלי מהאה, גלי
הגירה ואפיילו כאוס אזרחי, אם
מדיניות יקרסו תחת העול הכלכלי
שהוחרף עקב המגפה.**

תמונת מצב במדינות האזור

לבנון, סוריה, ויראן נדונות בפרקים אחרים של הערכה

מצרים

מגפת הקורונה הביאה למותם של אלפי מצרים ולהחרמה בשורת בעיות יסוד כלכליות, ובכללו רידעה חודה בצמיחה, עליה באבולה וזינוק בשיעורי העוני. אולם התמונה המקור-כלכלי המסתמן במצרים בשליה 2020 גרועה פחותה בהשוואה למדינות אחרות באזרע, בין היתר בזכות הלואת החירות וחבילת הסיוע בסך שמונה מיליארד דולר שניתנו למצרים מקרן המטבע הבינלאומי. בספטמבר פרצו במצרים מלחמות מניה מדיה קטן, ואך שהשפעו חסר שביעות רצון מהמצב הכלכלי-חברתי בהתבטים מוקומיים, הן לא שיקפו איום על יציבותה הפוליטית של המדינה. במישור האזרחי, מצרים ויין חתמו באופן אוגஸט על הסכם לתיחום גבולן הימי, ומושלש היחסים מצרים-יוון-קפריסין ממשיך להתחדק; פורום הגז של מזרח הים התיכון מוסד בספטמבר לארגון בין-ממשלהי אזרחי שמטהו בקהיר, ואיחוד האמירויות הערביות הגישה בדצמבר בקשה להצטרף אליו כמשקיפה; מצרים, ירדן ועיראק מקדמת את "הלבנט החדש" כציר אזרחי לשיתוף פעולה בנושאי נפט וChecksum; ומצרים וידידותיה קיימו תמרונים צבאים משותפים ביום האandom, ביום התקicon ואך ביום השחרור, אשר התפרשו כאירועי אזהרה לטורקיה. סוגית 'ספר התchia' צפופה להטריד את מצרים גם בשנה הבאה, לאחר שהמשא ומתן בין אתיופיה נקלע למבוי סתום, ואidis אבבה החלה במילוי באופן חד-צדדי.

ירדן

عقب מגפת הקורונה נרשם בירדן שיא של נפגעים והיא נאלצת לפתחה בתוחולים שדה. המדינה איבדה מקורות הכנסה חיוניים כולל תיירות, כספי העברות ודמי מעבר. מענקים ממדינות וארגוני מידדים מול הצורך לשיער למשק ולצמצם את החוב הממשלה. אשר לפוליטיקה הפנימית, נרשמו סימני אי-ישביעות רצון מהתנהלות הממשלה ומוחזאות הבחירה לפרלמנט. הנורמליזציה בין ישראל למיטנות במפרץ מקשה על השתלבות הממלכה בסדר האזרחי המתעצב, ובמידת מה היא שיקפה לרולנטיות האזרחות של ירדן. ב-2021 צפואה העמקת המגמות השליליות במישור הבריאות, הכלכלה והפוליטיקה הפנימית. עם זאת, ניכרות מספר מוגמות חיוביות מבחינת עצמן, בכלל העובדה שסיפוח ישראלית בשטחי הגדרה המערבית הושהה, ממש בידן צפוי להיות נוח יותר לירדן מאשר ממש טראמפ, ומדינות וארגוני בינלאומיים מסיעים לממלכה (אם כי בהיקף מוגבל). ככל הנראה לא שkeitת סכנת קריישה של המשטר.

ערב הסעודית ומדינות המפרץ

גוש מדינות המפרץ יציב, הגם שהלכידות ביניהם נותרה מוגבלת. שנת 2020 עמדה בסימן משבר כלכלי עקב מחירים הנמוכים ומגפת הקורונה, שהגבינו את הלחצים הכלכליים על שטח המדינות והניבו את בתיה המלוכה לעורק שינויים בחוזה החברתי. בשנה זו נערכו חילופי הנהגות בכוחות ובעמאן, וערב הסעודית נמצאת בהמנהלת לכתו של המלך סלאמאן. ניכרת התנגדות לששלוטו בנו מוחמד בנסלמאן, וכן צפי שהוא ימשיך לפעול לביצור מעמדו תוך דיכוי ההתנגדות. החרום שהכריזה "הרבעייה הערבית" על קטר נמצא בשנותו הרביעית, וגם אם יוסר בשנה הקרובה לא ייעלם חוסר האמון בינהן, הפגוע בפוטנציאל בניתה של חזית מאוחדת יותר נגד איראן. מדינת איחוד האמירויות הערביות פנתה לנורמליזציה עם ישראל מתר שיקולים אסטרטגיים, כולל האים האיראניים, בשל הצורך להתקרב לארצות הברית ולקבל ממנה תמורות ועקב השאיפה לשפר את דימוייה הבינלאומי. ערב הסעודית החלה גם היא לפניו שנים אחדות להcin את הקרקע לנורמליזציה עם ישראל, אלא שלאrab הסעודית יותר רגשיות ואילוצים מבית ומוחץ ביחס לאיחוד האמירויות, רגשיות אשר מקשות עליה את ההתקשרות לישראל.

טורקיה

אנקרה נקטה במהלך 2020 מדיניות חזק אסטרטגיית ביותר, שאופינה במלחלים רבים שנתפסו כפרובוקציות על ידי המדינות היריבות שלה. בין היתר בלטה מעורבותה הצבאית בלבוב, ששינתה את מהלך הלחימה שם והזילה את בעלת בריתה — ממשלה הסכמה הלאומית. זאת ועוד, טורקיה שלהה ספינות קידוח וסקר למים הכלכליים של קפריסין ויון וכן הכריזה שהפטרון לבעיתי קפריסין הוא שתי מדינות, וזאת בנגד לתוכלי השлом שנוהלו עד כה בחווירה לאחד שני חלקי הארץ. הצלחה בולטת במיוחד הייתה הפעיע הצבאי לאזרבייג'ן. במהלך 2020 ערכה טורקיה ניסוי במערכת הטילים S400 שרכשה מروسיה. חלק מצעדים אלה הוביל מלחמות חברות באיחוד האירופי להקשיית עד מעתן לכפי טורקיה ולדורש הטלת סנקציות עליה. אף שהחשיא היוצא דונלד טראמפ בלט במהלך רוב תקופת כהונתו הטלת סנקציות כבדות על טורקיה, בדצמבר 2020, בעקבות מהגרים מצד הקונגרס, הוחלט על הטלת סנקציות על התעשיות הביטחונית הטורקיות והעומדים בראשן. הקשיים הכלכליים הגורמים לטורקיה ובחירה ג' בידן לנשיאות הביאו את נשיא טורקיה רג'פ טאיפ ארדואן לאמץ קו מעט מתון יותר, כפי שניכר בנאומים שנשא מאז נובמבר, הגם שלא ברור כיצד הרטוריקה תתרגם למעשה בזרות השונות שטורקיה מעורבת בהן.

השנה החולפת התקיפה בבריטום מטוסים בהשפעה האיראנית, אם כי התקפות מתמשכות על יעדים אמריקאים בתחום עיראק הובילו את וושינגטון לאיים לסגור את שגרירותה ולהציג את רוב כוחותיה (איום אשר בinatiים לא בוצע). ביןואר נהרג גם ابو מהדי אל-מוונדס (סגן מפקד המיליציות האיראניות בעיראק) בעקבות התנקשות בקסאם טולימאנוי, ובמאי נבחר לראשות הממשלה מצטפא אל-כאצמי, מספר מיליציות הנתקמות באיראן מתנגדות לו. בשונה מרוב המדינות הערביות הננסקות על מגנונו ביחסן כדי לאכוף תקנות נגד התפשטות מגפת הקורונה, היעדר מוסדות שלטוני חזקים וחולשת ממשלה הדזנית של אל-כאצמי הקשו על בילתה. מספר קורבנות המגפה בעיראק עלה על זה שנמנה בכל מדינה ערבית אחרת. הירידה במחירות הנפש, בין היתר בעקבות מגפת הקורונה, פגעה קשות בכלכלת עיראק, ובאקטوبر חודשו הפגנות ההמוניות נגד השלטון בקריאות נגד השחיתות, بعد רפומות כלכליות ושלטונו של הרג מפיגים על ידי מגנונו שלטונו בהפגנות שנערכו בשנה הקודמת ועריכת בחירות מוקדמות לפרלמנט.

צפון אפריקה וסודאן

למעט לבב וסודאן, מדינות צפון אפריקה עוסקו בשנה החולפת במסבר הקורונה. ממשלת תוניסיה התמודדה תקופה הייבר עם גל המגפה הראשון, אך נפלה בעקבות סערת שחיתות שראש הממשלה היה מעורב בה, וכן בשל התגברות עקבית של מחאות אזרחיות על רקע המצב הכלכלי המכמיר של המדינה. באלג'יריה המגפה קטעה את המאהה האזרחיות, שנמשכה מאז הדחת נשיא הקודם עבר אל-יעזיז בוטיפיקה בי-2019, ואפשרה למושיר דרכו לבסס את שלטונו על אף היעדר לגיטimitiyut בענייני הציבור. במרוקו, שבходимש דצמבר הודיעה על כוונתה לחடש את היחסים עם ישראל, התקשתה המונרכיה להכיל את ההשפעות הכלכליות הרנסניות של הקורונה בעצומו של שבר כלכלי. בלב העומקה המעוורבות הזרה בסכסוך המתמשך, הונצא כוים בהקפה בעקבות משא ומתן המתנהל בין הצדדים הלוחמים בתיווך האו"ם; ההתרurbות הצבאיות הטורקית ראייה לצוין שכן היא עצרה את התקדמותו של חיליפה חפרט, שהמשיך להיעזר בתמיכת איחוד האמריקיות, מצרים ורוסיה. בסודאן, ההנאה שנטלה את מושכותו של השלטון בי-2019, בעקבות הדחתו של נשיא המדינה עומר אל-בשיר, הצליחה להסיר סנקציות אמריקאיות בתמורה להסכם נומליציה עם ישראל ותשולם פיצויים לקורבנות מתקופת טרור שהתרחשו תחת שלטונו הקודם, ובכך פתחה דלתות לשיפור הכלכלי הבינלאומי שכנה נדרש.

לוב

המלחמה המתמשכת מבטאת את הסכסוך בין המחנות האזרחיים, ובها בעת את החיקוק בתחום המדינות החברות בהם. נכשלו ניסיונות חוזרים ונשנים של ערבי הסעודית לקדם הסכם הפסקת אש עם החותמים הנתמכים על ידי איראן, ואפשר שהיכישלו מUID על תפיסה חותית מתפתחת שהתקנת גדורות לריאד היא מורה בפני עצמה, ולא רק באמצעות הנסיגה המעוורות הסעודית במדינה. בעוד מ阿姨י הקואלייציה בהובלת ערבי הסעודית להחזיר לשולטון את ממשלהו של הנשיא עבד רבו מנטור חדדי ולשמור על איחודה של תימן, איחוד האמירויות הערביות ממשיכה לתמוך בקבוצת הבדלנים — מועצת המעבר הדרומית (STC). קリスト הסכם ריאד (שנחתם בנובמבר 2019), אשר נועד לפטור את היריבות בין הממשלה-SC, מעידה על השינוי בסדרי העדיפויות של ריאד ובו דabi בזירה התימנית; לאחרונה היו מאמצים להאיץ את היחסים של הסכם ריאד אך ככל הנראה כל הצלחה בך תהיה זמנית. במקביל, מגפת הקורונה החמירה את המצב ההומניטרי העגום במדינות אבל הנזונים הרשמיים אינם ידועים עקב חולשת מערכת הבריאות במדינה והיעדר יכולת לבצע בדיקות קורונה בסדר גודל הנדרש.

המלצות למדינות

בשנים האחרונות ביססה ישראל את מעמדה האזרחי כבעל ברית איתנה של המדינות הסוכנות הפרגמטיות, בעוד חשיבותו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני בסדר היום האזרחי פרחה. על רקע עיסוקן האינטנסיבי של מדינות באזרה בעקבות פנים וביחסים אסטרטגיים המנחים אותן, עברו חלקן המבוי הסתום בתהיליך המדיני הישראלי-פלסטיני איננו עוד חסם בפני נורמליזציה ביןיהן לבין ישראל. ההסכם בי-2020 בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות, בחריין, סודאן, ומרוקו העידן על רצון של מדינות אלה לקדם יעדים מדיניים וביטחוניים בסיוウ ובחסות ממשל טראמפ, לקראת סיום כהונתו. קבלתה של ישראל באזרה על ידי המנהה הסוכני הפרגמטי, ובמסגרת זו חזוק (פוטנציאלי) של החזיות מול איראן, היא תהיליך מבורק. יש לקוות שאין מדובר באונומליה שהתרברר בזמןית. עם זאת יש להב亞 בחשבון שמכהן זו חזוק לישראל גם אתגרים, אם בעלות בריתה החדשות יבקשו את תמיכתה ומעורבותה בסכסוכים שבהם הן מעורבות.

על ישראל לנצל את מגמת הנורמליזציה בין לבין מדינות ערבי ולפעול להרחבה, בעוד נמנעת ממעורבות צבאיות ואחרות שאינן רצויות מבחןתה, אשר עלולות להתבצע ממנה בסוגרת קשייה החדש. המתיחות הגוברת בין בעלות בריתה המפריציות של ישראל לבין טורקיה תדרשו מירושלים מהלכי איזון עדים, על רקע אי-הרצון לגורם נזק נוסף למערכת היחסים הרעועה מAMILIA עם אנקרה. ואכן, אם יתררו מבוססות הידיעות על כך שיש בכוננות אנקרה למנות שגריר לישראל (במקום הממונה על השגרירות

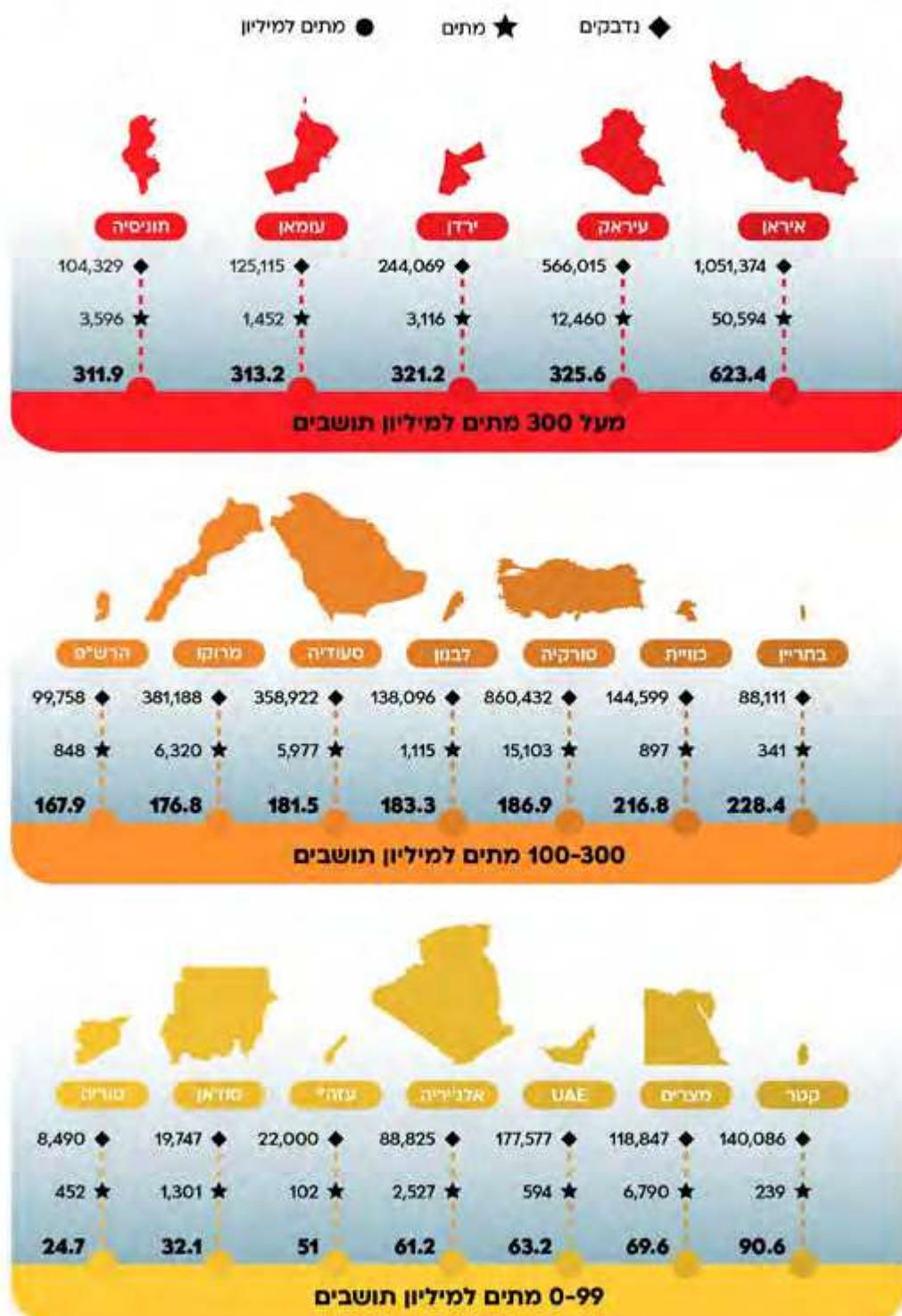

נכשלו ניסיונות חוזרים ונשנים לקדם הפקם הפקת אש. לוחמים בתימן

צילום: REUTERS/Khaled Abdullah

המנהל אותה מאז 2018), הן תכובנה בין היתר על רצונה של אנקרה לצמצם את בידודה האזרחי. בנסיבות אלה על ירושלים להחזיר שגריר לטורקיה בהקדם האפשרי ולבנות על המומנטום זהה כדי לעצור את ההתקדרות במצב היחסים. עם המדינות שעימן יש לישראל וחסילום, אונמנם קר – מצרים וירדן – עליה לשאוף לכינון שיתופי פעולה בנושאי מים, אנרגיה, קקלאות, תיירות, מדע ורפואה, בעודו בוחנת דרכיים לשלב מהלכים בכיוון זה עם מערכות היחסים הנרכמות עם מדינות המפרץ, סודאן, ומרוק. התיאצבות במישור הישראלי-פלסטיני (למשל באמצעות שיתוף פעולה בייחוני וכלכלי, או בהשפעת מדיניות שננקוט ממשל בידין) עשויה להפシリ את היחסים בין ירדן לישראל. וירושלים מעוניינת במערכת יחסים חיובית בין ערבי הסעודית לבין ממשל בידן הנכנס, ועליה לעודד (מאחורי הקלעים) את קידומה. לבסוף, על ישראל להמשיך לעקב אחר פועלותיהם של דاع"ש ואל-קאעדה באזור, ולהתכוון לאפשרות שישראליים הנוסעים למדינות שבאחרונה נחתמו עימן הסכמי נורמליזציה עולמים להוות להם מטרה.

השפעת הקורונה במחוזות ובאזור אפריקה, 2020

* הנתונים לקווחים מעיתון "הארץ" ומעודכנים עד 8.12.2020
* הנתונים לקווחים מהאתר www.pkr.org ומעודכנים עד 1.12.2020

אתגר האקלים וביטחון לאומי שירה עפרון

פניהם של ג'ון קרי לתקוף הנציג הנשיאות המיחד לנושא מצבנה הנוכחי של سوريا.

אלא שבישראל, גם שהאתגר הגלם בשינוי האקלים אינו שני בחלוקת פוליטית, ואף נקבעו מספר צעדים חשובים מבחן התיחסיביות להפסחת שימוש בדלקים מזהמים והכנת המשק האזרחי לשינוי אקלים, הנושא אינו מושתלב עדין בתפיסה הביטחונית הלאומית, ובהתאם אינו נשקל ומתחזק כראוי. נסף על סכנת אי-היציבות במדינות האזור, שתציב אתגרים ביטחוניים לישראל, שינוי אקלים עשויים לפגוע בעצם יכולתה של המדינה להתמודד עימם, שכן הם ישפיעו על תכנון, תקציב, תשתיות צבאיות, פעילות מבצעית וఆמונות, ועל בריאותם של אנשי ביטחון. יתר על כן, שינויים אקלימיים עשויים אף להגביר את הנטייה של ארצות הברית לסתור מהمزוח התיכון, בין היתר בשל מיקומים בסיסיים באמריקאים באזורי מוקום המקשה על התפקיד, ואשר עלית גובה פניהם מאימת עליהם.

כדי להתמודד עם השפעות האקלים וחישובן לביטחון הלאומי של ישראל וליכולתה להגן על עצמה במרחב, סוגיות שינוי האקלים צריכה להיות חלק בלתי נפרד מהשיך הביטחוני לאומי במדינה, ובכלל זאת בין מומחי אקלים למומחי ביטחון. על סדר היום אמורים להימצא שילוב השפעות אקלים בתרחישי סיכון, וכן התאמת תוכניות הפעולה ותקציב כה"ל וכוחות הביטחון לשינוי האקלים בטוח הקצר והבינוני.

Cינונו של ג'ון קרי לתקוף הנציג הנשיאות המיחד לנושא האקלים היה בין המינויים הראשונים של נשיא ארצות הברית הנבחר ג'ו ביידן. המשרה הייתה קיימת גם בממ' של אובמה, אך מעמדה יושדרג עת וקרוי כהן בה בדרגת קבינט, וшиб במושעה לביטחון לאומי שבבית הלבן. מינוי זה מסמל את כוונת הממשלה לנכנס להפוך על פיה את גישתו של משל שר האקלים הויצו, לעלות מדרגה במאבק בשינוי האקלים ולמצב את ארץות הברית כמובילה עולמית במאבק זה.

מעבר להשלכותם הסביבתיות, הכלכליות והחברתיות של שינוי האקלים, לתופעות יש משמעות גם לגבייזיות פוליטית. אומנם שינוי אקלים כשלעצמם אויל אינט גורם יחיד המוביל לעימותים בין מדינות ובין מדינות תחת מדיניות, אך ברוי כי הם מכפילים עוקבים, המגבירים סיכון להחרפת אידיזיביות.

גבוי המזוח התיכון בכלל וישראל בפרט – רוחות הערכות כי השפעות האקלים הישירות והרלוונטיות ביותר לאזור הן עלייה העקבית בטמפרטורות, מחסור במים, עליית גובה פני הים והתגברות התדרות והעוצמה של אירועי מזג אוויר קיצוניים, הנמצאים בקורסציה עם הפצת מחלות מידבקות כגון מלריה, כולרה, אבולה זוקה. כתוצאה לכך עלולים גלי פלייטים לשיטוף את אירופה ולהתפרק גם על גבולותיה של ישראל. בין היתר מוערך כי חום יובש קיצוניים במצרים בשילוב עלית גובה

4. בתקופת שלט, אך עודנה האים העיקרי על ביטחון ישראל

סיכום שינוי ורד צימט

צילום: Iranian Defense Ministry/ WANA (West Asia News Agency)/Handout via REUTERS

המלצות למדיניות

המשך הגדרות תוכנית הגרעין של איראן כאים העיקרי על ביטחון ישראל • החזקת אופצייה התקפית מול איראן • תיאום עם הממשלה האמריקאית לקראת חידוש השיח בסוגיית הגרעין, והגדרת האינטרסים הישראליים בהסכם מוחודש

תמונת מצב

שלט כלכלי ושותת מכות יוצרים אתגרים לאיראן ולzion שבhalbתה • למורת זאת, איראן ממשיכה לקדם את תוכנית הגרעין והتبוסתה באזרו • ניסיונות פגיעה סייבר בישראל; דרישת לביטול הסנקציות טרם חידוש שיחות הגרעין

השנה החולפת – מרובת אתגרים

השנה החולפת הייתה מהקשות שידעה איראן מאז הקמתה של הרפובליקה האסלאמית. היא נפתחה בהריגת קאסם סולימאני, מפקד כוח קודס, ובഫלה מטוס אוקראיני ומהומות שפרצו בעקבות התקarity, ונמשכה בצל האירוע הדרמטי והמשפיע ביותר התפרצויות מגפת הקורונה, שעל פי נתונים רשמיים גבטה את חיים של כ-50 אלף איש, ובפועל כנראה הרבה יותר. המגפה חשה שורה של חולשות וכשלים בהtanhnolot המשטר, החמורה את המצב הכלכלי והשפיעה על תהליכי פנים במערכות הפוליטית, בפרט על התהווות הגורמים השמרניים ובראשם משמרות המפהכה. על כל אלה נוספו לקראות סוף השנה הסכמי הנורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות ובחירין וההתקשרות בראש תוכנית הגרעין האיראנית, מוחSEN פח'rizada.

התהום הכלכלי – מגפת הקורונה הצטיפה להשלכותיה של הסנקציות שארכזות הברית הטילה על איראן ולצנחתה במחירים הנפטע. השפעתה חמורה במיוחד, בשל פגיעה גם במגזרים שבהם השפעת הסנקציות הייתה מוגבלת. המשבר הכלכלי החירף מתאפיין בשיעור צמיחה שלילי גבוה (למעט מהやは אחזוי צניחה צפויים בשנה הקרובה), בקרישת המטבע האיראני (ריאל) ביחס לדולר האמריקאי, בירידה תקציבי חמור, באינפלציה של יותר מ-40 אחוזים ובDALOL יתרות מטבע החוץ.

חירה הפוליטית – נמשכה התחזוקת המchnerה השמרני בהובילתו של המנהיג העליון עלי חמנהאי. בבחירות שנערכו בפברואר 2020 החיזרו השמרנים לעצם שליטה מוחלטת במילס – הפרלמנט. במקביל, על רקע משבר הקורונה והعتمות הנמשך עם ממשל טראמפ, התחזק מעמדם של משרדיות המהפקה, הממשיכים להעמיק את מעורבותם בניהול ענייני המדינה והכלכלה תוך ניצול חולשת הממשלה. גורמים ומוגמות אלה, ובכללן חתרתו של חמנהאי להבטיח את שליטת השמרנים לקראת הסתלקותם מהבמה הפוליטית, יבואו לידי ביטוי גם בבחירות לנשיאות איראן שייערכו ביוני 2021.

חירה האזרחיות – איראן נדרשה להתמודד עם קשיים הולכים וגוברים, ביןיהם המשך חוסר השקט הפנימי בעיראק וגם לבנון, ובעיקר השלכותיו של הפיצוץ החמור שאירע בנמל ביירות על מעמד חזבאללה, כמו גם הסנקציות הכלכליות שהטיל הממשל האמריקאי על סוריה וחזבאללה. בסוריה נמשכו תקופות של ישראל, שהעמידו את המשטר האיראני בפניאתגר ממשועוט. חוסר היכולת למצוא להן מענה הולם הביאו את טהראן לפנות בטור שאות לזרות הסיביר, שבמסגרתה ניסתה לפגוע ברשות המים בישראל,

הצבא מופנית כלפי ישראל ומספר מיים מופנה לממשל בידן.

הלוויית מדען הגרעין מוחסן פח'ריזאדה

צלום: Iranian Defense Ministry/ WANA (West Asia News Agency)/Handout via REUTERS

לצד ניסיונות נוספים לפגוע במערכת הבנקאות ובארגוני אזרחים ישראליים נוספים. בד בבד נמשכו חילוקי הדעות בין איראן לבין רוסיה וטורקיה לגבי השפעה בסוריה. אלא שמחולקות וקשיים אלה לא שינו את האינטנס ארכו הטוו של איראן בסוריה, והיא ממשיכה לקדם באמצעות הממשלה מטרותיה הכלכליות, הכלכליות, החינוכיות והתרבותית-ידתית במדינה זו. גם בעיראק, אף שהשפעתה חזקה, ברור לטהראן כי ראש הממשלה מצטפא אל-כazzi מנסה לאזן את השפעתה עם זו של וושינגטון, וכן על ידי ידוק היחסים עם מדינות המפרץ עם ירדן ומצרים; גם הסכמי הנורמליזציה בין ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות ובהריין, ובעיקר אספקתם העתידית של טטוטי F-35 לארצות הברית, כמו גם ההפשרה ביחסים בין ישראל לבין סודאן, שבערך הרחוק יותר הייתה בעלתי ברית של איראן, מטרידים את המשטר בטהראן.

תחום הגרעין – לצד קשיים אלה מבית ומוחץ, איראן המשיכה לקדם את תוכנית הגרעין תוך הפרה נמשכת של מרבית סעיפי הסכם הגרען. על פי הדוח שפרסמה הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) בספטמבר 2020, ברשותה של איראן למעלה מה-2.5 טונות של אורניום מעושר לרמה נמוכה, ונמשכת העשרה בשני אתרים. נושא על כך הוכנס גז לצנטריפוגות מתקדמות ונבנה אחר חדש בעומק האדמה להרכבת צנטריפוגות חדשות, במקום זה שנפגע בחבלה החמורה שאירעה באוגוסט בנתנגן. סבא"א גם לא קיבלת את הסכמי איראן לפניות גרעיניות שהתבצעה באתרים שלא דוחו לסתונות, תוך הפרה של מחויבויותיה על פי האמנה למניעת תפוצה גרעינית (NPT), שהן מעבר להסכם הגרען. בעקבות ההתקנות בפח'ריזאדה, לצד איזומים בתגובה חריפה נגד מבצעיו והatzבע המופנית אל "ישראל", נשמע גם מסר מיים כלפי ממשלו של הנשיא האמריקאי הנבחר ג'ו ביידן – בחוק שהעביר הפרלמנט האיראני, הדורש מהממשלה להעלות את רמת העשרה האורנית ל-20 אחוזים, לפעול לחידוש פעילותו של כור המחקר בארاك ולצמצם את שיטור הפעולה עם סבא"א. כל זאת תוך חודשיים-שלשה, אם לא יוסרו מעל איראן כל הסנקציות המוטלות עליו.

איראן ממשיכה לקדם את תוכנית הגרען שלא תוך הפרה של מרבית סעיפי הסכם.

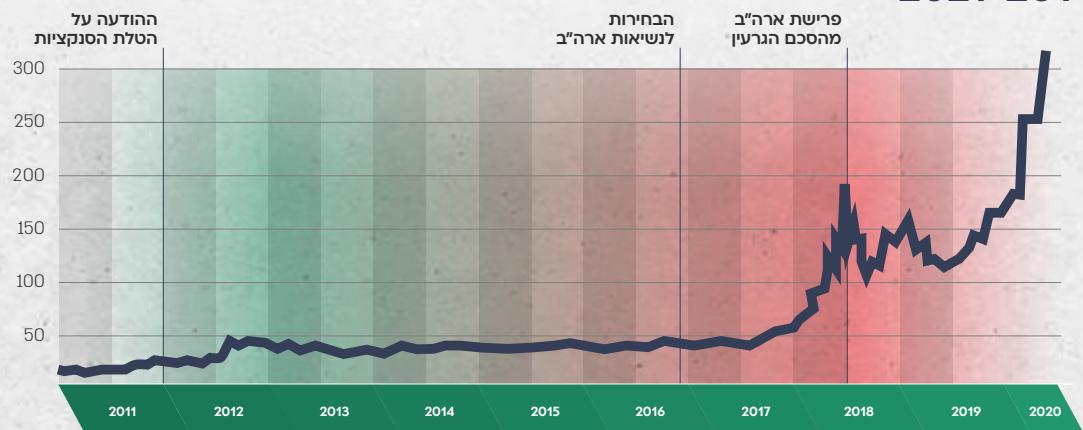
מה צפנות בחובה לשנת 2021?

בחירה בידן לנשיאות היא התפתחות חיובית מבחןית טהראן, בעיקר בשל עדיבות טראם את הבית הלבן והכנות המוצהרת של בידן לחזור להסכם הגרעין.

וביקורו של בידן לנשיאות היה ללא ספק התפתחות חיובית מבחינה טהראן, במיוחד בשל עדיבותו של טראם לשובם של הנציגים האיראנים כבבר מנהלה ויכולת החזקתו לחשוף איראן למושג ומשמעותם של העם האיראני. מנגד, החוגים השיביאו להסרת הסנקציות ולשיפור במצבם של העם האיראני. מנגד, החוגים הרדיkalים והשמרניים שוללים חזקה למשא ומתן בענינה שלא ניתן לסתור על ארצות הברית, וכי יש לנפט ולפטורו את מצוקהיה הכלכליות של איראן באמצעות המשך "כלכלה המתנגדות", שאوها אימץ המנהג ח'אמנהאי. הוויוכו משקייף גם שיקולים פוליטיים לקראת הבחירות לנשיאות באיראן: מתנגדיו של רוחאני אינם מעוניינים לספק ליריביהם הפוליטיים הישג מדיני טרם הבחירות. זאת ועוד, התבאות שונות של בידן ויועציו מגבירות באיראן חשש כי גם הממשלה האמריקאית החדשה תידרש להסנקציות הכלכליות רק בתמורה לחזרה להסכם הגרעין, וכי יש בכונתו לדרש שיפורים בהסכם הגרעין, שטהראן מתנגדת להם.

את וודע, הערכת המצב האיראנית, המשקפת מודעות לשינויים בסדר העדיפויות הצפוי של הממשלה האמריקאית החדשה, תידרש להתרמודד עם סבירה גיאו-סטרטגית שונה מזו של השנים האחרונות במספר היבטים, ובראשם שיפור צפוי במערכות היחסים הטורנש-אטלנטיים. זאת וכן החשיבות שהנשיא הנבחר בידן מיחס לחידוש הברית בין ארצות הברית לאירופה ולנסת". איראן נהנתה מה合作共赢ות בין ממשל טראם לבין בעלות בריתה האירופית של ארצות הברית, ואף אימצה מדיניות שנועדה לשמור את אירופה לצידה במסגרת מאכזיה לבודד את הממשלה האמריקאית. מדיניות איראנית זו נשאה פריות משמעותיים, שהומחוו הן בהצבעתן של מדינות אירופה במוסצת הביטחון של האו"ם נגד הארכט אמברגו הנשק על איראן (אוקטובר 2020) והן בהתקנדותן לניסיון האמריקאי להציג את סנקציות מועצת הביטחון באמצעות הפעלת מנגנון הסנפבק (snapback). אשר ליחסה עם רוסיה ועם סין, על איראן להביא בחשבון את רצונן להימנע מעימות עם ארצות הברית כבר בתחילת של ממש בידן. על הפרק אפשרות לעסקאות נשק חדשות בין איראן, שמיושן גםvr אין פשוט עקב מעצמה הכלכלית הקשה של איראן.

שיעור החליפין של הריאל האיראני ביחס לדולר | 2021-2014

הנתונים לקוחים מאתר Bonbast.com, יחס לדולר באלפים (300 אלף ריאל לדולר)

משל התבאות של בכירים באיראן עליהם מספר מקרים לארצות הברית ולמדינות אירופה, המשקפים תנאים איראניים לקראת חידוש אפשרי של המשא ומתן. גם אם ברור שאלה תנאי פתייה שעשוים להשנות נוכחות הצעה ספציפית שתבואו מושינגטון, כמו גם בלחץ של הגורמים האירופיים המעניינים מאוד בחידוש ההידברות עם טהראן, יש להබים בחשבון: דרישת להסירה מוחלטת של הסנקציות שהובילו עלי ממשלה טראם, כתנאי מוקדם לחזרה להסכם הגרעין; הדגשה כי הסכם הגרעין מ-2015 הוא עובדה מוגמרת ואני נתן למשא ומתן; ודרישת לפיצויים על הנזקים שנגרמו לאיראן בשנים האחרונות בעקבות החזרת הסנקציות.

ו' תנאי איראן לחידוש המשא ומתן

דרישה להסרה מוחלטת של הסנקציות שהוטלו על ידי
మמשל טראמפ כתנאי מוקדם לחזרה להסכם הנריען

01

הדינה כי הסכם הנריען מ-2015 הוא
עובדת מוגמרת, ואינו נתון למשא ומתן

02

דרישה לפיצויים על הנזקים שנגרמו
לאיראן בעקבות החזרת הסנקציות

03

תמונה המצב לשנת 2021 מורכבת ו שונה מזו הייתה בשנים 2013–2015, כאשר התנהל המשא ומתן בין מדינות ה-1+5 לבין איראן. בין השאר עומדים על הפרק מס' תהליכי ומוסדים, חלקם טורחים זה את זה: מצד אחד, בסביבת הנשיא הנבחר בידן ניכר רצון לפעול במהירות ולבטל את מהלכי טראמפ בשורת נושאים אחד מהם הוא הסוגיה האיראנית, ולכן סביר להניח שאנשי ישאפו לנצל את התקופה שעד החלפתם של רוחאני ושל שר החוץ המוכר להם, מחמד ג'וואיד זריף, כדי לקבע סוג של דיאלוג. גם הגורמים האירופיים רואים בכרח חשיבות, וסביר להניח שיגבשו הצעה שאותה ינסו לאשר גם עם טהראן. מצד שני, ספק אם צמרת המשטר באיראן תהיה בשלה במהלך משמעותיו בטרם הבחירה לנשיאות, שכן סגירת הדיאלוג עם ארצות הברית בוודאי תכבב במסע הבחירות של כל המתחודדים. זאת ועוד, חידונתו המוגנת של המנהיג העליון ח'אמנהאי כלפי ארצות הברית אף התחזקה. אין ספק שהוא חשוב על החזון שישארו אחריו, שבו למדיניות ההתקנדות יש עדיפות ברורה על פני שיח עם "השון הגדול".

לארכות הברית יידרש "זמן דיפלומטי" מול מדינות אירופה כמו גם מול רוסיה וסין, השותפות להסכם הנריען. יש להניח כי בפרק הזמן שבין כינסת בידן לבית הלבן (20 בינואר 2021) לבין הבחירה באיראן (יוני 2021), ובנהנה שארצות הברית ואיראן מעוניינות לחזור להודרות, יתכונו בעיקר צעדים בניו אמון ראשונים (CBMs), בלי להיכנס לעובי הקורה של הביעות המהוות והקיימות. כבר נרמזה כוונתו של בידן לבטל את איסור ההגעה לארצות הברית, המוטל על אזרחים ממדינות מוסלמיות מסוימות ובן איראן, וכן דובר על שיפור מסלולי הרכש הבנקאים של מזון ותרופות, ואולי אף הפשרה חלקית של כספים מוקפאים איראניים לצורך כך.

הרצון של ממש בידן לחזור לדיאלוג עם איראן, ובicular להבטיח עצירה והסגה לאחר תוכניתו של הגרען, עשוי להיות בגישה של "קשה להשגה" מצד טהראן, בעיקר אם איראן לא תזכה בהקלות ניכרות בסנקציות. איזהתקדמות עשויה גם להשילך על מדיניות איראן והሚיצות השיעיות בעיראק, שמאז הריגת סולימאני התרחב וווח פועלות העצמאיות. מיליציות אלה ואיראן עשויות לבחון את מרחב הגישות מול הממשלה החדש בשוינגן וЛОאות על המחרים האפשריים של היעדר הידבות.

המלצות למדייניות

ישראל נדרשת להתמודד ולגבש מדיניות לגבי מספר סוגיות:

- בראש ובראשונה נדרשת החלטה מדינית, בمعנה לשאלת כיצד להתייחס לרצון העקרוני והמוחה של הנשיא הנבחר בידן ושל שותפותה האירופיות של ארצות הברית לשוב להסכם הנריען, בדרך המועדף לבסוף את התקדמות תכניתו הגרעני.
- טוב תעשה ישראל אם תגדיר ותציג במדיק את האינטנסיבים שלה, אולם תימנע משלילה מוחלטת של ההידבות, כדי להימנע מעימות עם הממשלה האמריקאי החදש.
- על ישראל לשאוף לשכנע את ממשל בידן לא לוותר כבר בשלב ראשון על מנוף הסנקציות בתמורה לנכונות איראנית לשוב למשא ומתן או אף להסכם הנריען המקורי, אלא לנפות לנצל את מנוף הסנקציות על מנת לאפשר את הארכת הסכם הנריען ושיפורו.

החוגים השמרניים באיראן שוללים חזרה למשא וממן עם ארצת הברית. המנהיג העליון עלי חמנהאי

צילום: SalamPix/ABACAPRESS.COM

■ בתקופת הביניים עד כניסה ביידן לבית הלבן, חשוב להימנע מצעדים מתרייסים כדי לא לפגוע באמון מצד הממשלה הנוכחית, וכתוצאה מכך ביכולתה של ישראל להשפיע על מHALCO העתידיים מול איראן.

בסוגיות האזריות — חשוב לישראל מחדש את מדיניותה כלפי איראן בזירה הסורית; תשכנע את וושינגטן להזהיר בבירור, בעורצים שלא, את איראן מפני פועלה נגד ישראל בתגובה להתקנות בפח'ריזאה; ותעדד את הממשלה לחזור ולהבהיר בפומבי את תמיכתו ביטחון הלאומי של ישראל, בדגש על זכותה להגנה עצמאית.ישראל נהנית ביום מהבנייה הרבה יותר לאינטנסיב היבטיות נשק מתקדמות. הבנה זו היא בסיס חשוב להסכנות בין ירושלים לממשל ביידן, כמו גם עם מדינות אירופה. את המגעים בהקשרים אלה על ישראל לניהל בנחישות, אבל גם בריגושים הנדרשת.

לסיכום, סוגיית הגרעין צריכה לעמוד בראש סדר העדיפויות של ישראל. עם כל חשיבותן, הסוגיות האזריות — בדגש על המעורבות האיראנית בסוריה ולבנון — הן מסדר גודל שני בחשיבותו. עדיף לא לכרוך אותן יחד עם סוגיית הגרעין, כדי לא לאפשר משיכת מן מיותרת.

5 הزيارة הצפונית: נדשת פרואקטיבית להחלשת הציר האיראני-ישע

אודי דקל, כרמיהול ננסי ואורנה מזרחי

REUTERS/Ali Hashisho

המלצות למדיניות

הגדרת "מלחמות הצפון" כאיום הייחוס העיקרי למלחמה, ובמקביל הובלות/amץ מדיני וביטחוני למניעתה. סגירת פערים בתפיסת הציבור את מאפייני המלחמה ומחייביה. המשך פעילות המב"ם נגד התבססות איראן וחזבאללה לבנון ופריקט דיקט הטילים

תמונה מצב

התבססות איראנית בסוריה. לבנון בקשרה בעוד חזבאללה בהתקפות צבאיות, כולל דיקט טילים • מוחיבות איראן וחזבאללה לנוקום בישראל על פעילויות טכניות עלולה להובילם ל"מלחמות הצפון", למרות רתיעה של כל הצדדים מהסלמה רבתית

התבססתה של "מכונת המלחמה" של הציר האיראני-ישע בزيارة הצפונית היא האיום הקונבנציונלי החמור ביותר על ביטחון ישראל. אולם איראן נמצאת בתקופת שלט מהחמור שידע המשטר האיראני וכותצאה מכך ניכרה האטה בתהליכי ההתקפות הצבאיות של הציר שבגבול, היכול את חזבאללה ומשטר אסד, אך בניית התשתית המועדת לתקיפת ישראל בזירה הצפונית ממשכת, ובכלל זאת הצעירות ברקודות, טילים (תוך שיפור הדיקט) וכיום טילים בלתי מאושים תוקפים; פיתוח יכולות התקפיות והגנתיות בממד הסייבר; השרות חוליות טרור לפגיעים ברמת הגולן וכוחות קרקעיים לחדרה לשטח ישראל מלבדן. עם זאת, נוכח של האתגרים והאיויזמים הניצבים בפני קואליציית הציר, בעת ובתנאים הנוכחיים איראן אינה חפוצה במלחמה עם ישראל. ולכן, למרות התהיהותה لنוקום על ההתקנות באבי תקנית הגרעין פרח'יזאדה, איראן שוקלת הטיב את צעדיה — לפחות ככל עוד לא התבהרו השלכותיהם של תומכי עידן נשיא טראמפ בארצות הברית וכוניסט ג'י בידן לבית הלבן.

אשר לסוריה, משטר אסד מתקשה להסביר את שליטתו בכל חלקי سوريا ולהציגו למדינה ריבונות ומתקדמת. מפת השליטה בסוריה נותרה "קפואה" כתוצאה מריבוי הגורמים הנוכחים בשטח — טורקיה, כוחות אמריקאים, אופוזיציה פניםית, כורדים, שבטים ודאע"ש, וכן לאור קשי משלות וسدקים במחזותה של הקואליציה הפרו-אסדיות — רוסיה ואיראן — להמשיך להילחם עבורה. במקביל מחריף המשטר את התנהלותו הדיקטورية והאלימה. על כן, האוכלוסייה בסוריה תנסה לשוב מஸעים ויריבויות ומרביה הפליטים לא ישבו לביהם ולמדינתם; המשבר הכלכלי עמוק — קיים מחסור בלחם, בדלק ובמוצריו יסוד נוספים

העוי והרعب פשטו בכל, האינפלציה דוחרת, התשתיות הרוסות, ועל כל אלה נספה מגפת הקורונה. הערכה רוחת היא כי יידרשו שנים רבות וכ-300 מיליארד דולר לשיקומה המלא של המדינה.

מציאות זו מגבירה את המשך הטלות של סוריה במשענות חיזיות, ובעיקר ברוסיה ובאיiran. הנשיא אסד, בתמיכת איראנית, עושה כל שלאל ידו כדי לטרוף את תהליכי הרפורמות הפוליטיות, מחשש לכישום בסמכויותיו אף לכיסאו. רוסיה חותרת להניג בسورיה רפורמה פוליטית ובלבד שיישמר המשטר הקיים, כדי לתרגם את הצלחתה הצבאית במלחתם האזרחים להישג מדיני ולהשפעה ממושכת במדינה בפרט ובאזור בכלל. להערכת מוסקבה, אין בנמצא בסוריה דמות חזקה שתוכל להחליל את אסד כנסייא – על אף מגבלותיו ומגרעותיו. עם זאת, ההסכם הצבאי-יביצחוני בין סוריה לאיiran שנחתם ביולי 2020 מעיד כי אסד נמנע מஹשנות בלעדית על רוסיה, והוא מעוניין לחזק במקביל את הברית הצבאית עם איiran. האינטרסים המנוגדים של רוסיה ואיiran, שבאים לידי ביטוי בתחום של השפעה גוברת בסוריה, ובפרט התמرون של אסד בין השתיים, מזמנים על היכולת לנתק את סוריה למסלול מדיני של רפורמות שלטוניות ובנית המדינה מחדש.

למרות שמוסקבה משתמשת לממש את הבטחה לארכוזות הברית ולישראל בדבר הרחקת הנוכחות והשפעה האיראנית מדרום סוריה לטווח של 80 ק"מ מהגבול עם ישראל, איiran ממשיכה בפועל לבסס את מתחזקתה במזרח תוך מאמץ לקבע את נוכחות שלוחיה בסמוך לגבול ברמת הגולן, כדי לבנות חזית עימות נוספת מול ישראל. איiran מתבססת עליון על צבאללה; על יחידות הצבא הסורי הננתנות להשפעתה (ביוינה דיוויזיה 4 בפיקודו של מאהר אל-אסד); על גיוס קבוצות ופרטים سورים-מקומיים למיליציות הגנה מקומיות שאיראן הקימה, מאמנת ומחמתה; ועל גורמי ביטחון פנימיים.

התקדמות המאמצים המדיניים למציאת פתרון מדיני למצב בסוריה – תהליכי אסנה ז'נבה – מוכיחה כי בזירה הסורית העבודות נקבעות תקופה בשיטה, וחולקת ההשפעה בין השחקנים המעורבים היא המנicha את היסודות לסוריה העתידית, ולא תהליכי שלום בינלאומיים. לאסד אין כל רצון לבזר את העוצמה הפוליטית או לקדם לרפורמות פוליטיות כפי שדורש תהליך ז'נבה, שכן לתפיסתו גורמי האופוזיציה הסוציאליסטיים הם לא יותר מאשר נציגי קבוצות טרור המופעלים על ידי מדינות המערב, אשר מתנגדות להmars שלטוני, וחוסר נוכנותו להתאפשר מולו הוועיל עימו עד כה.

לבנון שרויה בעיצומו של משבר משולש: קrise כלכלית (היפר-אינפלציה; חדלון פירעון; עוני; אבטלה; צמיחה שלילית; הגירה); אובדן משלוחות (שיתוק המערכת הפוליטית ושחיתות, בצד המשך ההפגנות); ומשבר בריאותי בעקבות הקורונה.

ארצאות הברית עדין משמרות נוכחות צבאיות, אם כי מצומצמת, בעיראק ובמזרחה סוריה, במטרה למנוע צמיחה מחודשת של דاع"ש וגורמי סלפיה ג'האדיה. אך בבד היא חותרת לצמצם את ההשפעה האיראנית באזור באמצעות חסימת הרציפות של הגשר היבשתי של הציג האיראני-ישעי מעיראק לסוריה, ומשם לבנון. במקביל, נוכחות הכוחות האמריקאים מאפשרת את המשך האוטונומיה הcornerית, ואת תפקודם של הכוחות הדמוקרטיים הסורים (SDF), בדומיננטיות כורדיות ושליטות במשאבי טבע באזור סוריה.

התבسطות "מכונת המלחמה" של הציר האיראני שייעי בזירת הצפון –
האים הצבאיים אינטגרציוניים החמכו בייתר. מצעד צבאי בטהראן

צלום: REUTERS/Stringer

טורקיה נערכת לשיהה ממושכת בצפון סוריה. אנקה מבקשת למנוע רצף טריטורילי שליטה משטר אסד, וכן שליטה עצמאית של הקיוטונים ה庫ודים שבחוף צפון-מזרח סוריה. במסגרת זו טורקיה פועלת להפוך את אזור שליטתה בסוריה לשטחי חסות צבאיות, כלכליות (לרבות שימוש במطبع טורקי), חברתיות ותרבותית (לימוד השפה הטורקית, למשל). נשי תורקיה ארדואן עודנו חותרת ליצור תשתיות ליישוב פליטים סונים ברכזוּה ה庫ודים הנשלטה על ידו, בשל הנטל הכבד המוטל על טורקיה עקב שהיא של כ-3.6 מיליון פליטים מסוריה בשטחה. סוריה גם מהווה עבורה טורקיה אחר לגוס שכריו הרבה מקרוב המורדים הסורים למעורבותה הצבאית מלוב ועד לקווקז. במהלך סבב הלחימה במחוז אדלב הוחש ניגוד האינטרסים החרי בין רוסיה לטורקיה בסוריה, ומנגד חוסר העניין ההמוני בתנגשות ישירה ביניהן.

מגמות שינוי

איראן מתקלת בקשימם לסכרים בין זירות ההשפעה שלה – עיראק, סוריה ولبنון – במסגרת הציר השיעי, וזאת למרות נחישותה להמשיך בבניית תשתיות צבאיות, פוליטיות, כלכליות וחברתיות, שיבטיחו את השפעתה באזוריים אלה לאורך זמן:

- בסוריה, פריקט התבسطות האיראני הואט כתוצאה מהריגת מפקד כוח קודס קאסם סולימאני, פעלויות המב"ם הישראלית ומדיניות "מקסימום הלחץ" האמריקאית המופעלת עליו,cosa נסף על האתגרים שעימים מתמודדת איראן בזירה הפנים. על רקע זה צומצם סדר הכוחות האיראניים בשטח ושיטת הפעולה מתבססת יותר על גורמים מקומיים. במקביל איראן שמה דגש מוגבר על ההתקפות האזרחיות (דת, חינוך, שליטה בקרונות) ומגבירה את ההתקפות בהפעלת רשותה של הברחות סמים כדי להרחבת השפעה באמצעות מימן, על רקע הקשיים הכלכליים שעימים מתמודדת טהראן.
- איראן הופכת מנכס לבטל בראשית גורמים ממשטר אסד וביקר מבחינות מוסקבבה, שכן היא פוגעת בניסיון ליצב את סוריה, לשיטם רפורמות ולפתח את הדلت לסייע בינלאומי. התחרות בין איראן לרוסיה על ההשפעה בסוריה מתמקדת לאחרונה בדרום המדינה. כל צד בונה כוחות מקומיים הנאמנים לו, ומתחנה בינויהם מאבק על השילוח במחוזות קוניורה, דראע וסווידא.
- עיראק – עם מינוי באפריל 2020 של מצפה אל-כazzi לראש הממשלה נוצר פוטנציאל לשינוי ביחס הכוחות בין הממשלה למיליציות הגיס העממי, הננתמכות על ידי איראן, בעל השולכות שליליות לאחיזתה במדינה.
- קרייסת לבנון – מצוקות מבית ומוחץ מקשות על חזבאללה, שנאבק לשמר את מעמדו הבכיר; את השפעתו על קבלת החלטות המדינה; את כוחו הצבאי; ואת חופש הפעולה שלו. לפיכך יכולתו לפעול בשירות האינטרסים האיראניים עשויה להצטמצם.
- ציר אזרוי חדש מתגבש בעקבות תאוצת הנורמליזציה בין ישראל למדייניות ערביות פרגמטיות, יחד עם ירדן ומצרים, ומסתמן כעוגן של יציבות וgammon מול התפשטות הציר האיראני-שيعי והציר הטורקי-טורקי. למגמת השינוי באזורי האזרות יש לצרף

כל עוד אسد עומד בראש המשטר הסורי, סוריה לא תעללה על מסלול שינוי בכיוון התייצבות כמדינה מתקדמת ושוויונית, שכל העדות והשבטים בה יכולם להתקיים בנסיבות אחת.

בלבנון מסתמן שלוש מגמות: הראשונה — המשר קrise, אובדן משלוח ופשיטת רג'ל כלכלי, מבלי שנראה פתרון באופק; השנייה — התרכבות החלץ הבינלאומי על חזבאללה והביטחון הפנימי עליון, המגבירים מבחינת הארגון את המתח בין האינטראס הלבנוני הרחב לבין האינטראסים הפרטיטוקולריים שלו ומהיבתו לציר השיעי, וכן את הדילמה מבחינתו בנוגע לעימות פעיל עם ישראל; השלישי — התגייסות המערכת הבינלאומית ובעיר המערב כדי לסייע לבנון עדין מוגנית בקידום רפורמות שלטוניות ובמאבק בשחיתות, תוך פגיעה באופן עקיף במעמד חבאללה. הארגון, על אף מצוקתו, לא יותר בקשות על מעמדו הדומיננטי במערכות הליבורניות, והוא צפוי לפעול לנטרול רפורמות פוליטיות וככלויות שיחילו את מעמדו. כך יקשה חבאללה על לבנון לגייס סיוע כלכלי בינלאומי, ובונסף הארגון צפוי לננות למנוע גיבוש הסכמאות במשה ומתן עם ישראל לגבי הגבול הימי, וגם את הרחבת המגעים לדיוון בסוגיות נוספות.

תפניות אפשריות ב-2021

התחרות בין מוסקבה לטהראן על ההשפעה בסוריה תעלה על מסלול התגששות: רוסיה מעוניינת בייצוב סוריה ובהפיקתה לכל שרת עבורה, בין היתר באמצעות השפעה גוברת על הקמה מחדש של הצבא הסורי ושילוב קבוצות מודדים וכורדים בו. איראן מצדיה שואפת לבסס את סוריה כשלוחה שלה, באמצעות חידירה מעמיקה ורכיבונית למערכות הסוריות — ביטחון, כלכלה, חברות, תרבות, דת — ובתוך כך השתלטות על תשתיות חינניות, תמיכה במיליציות פרו-איראניות, מעורבות בבניית הצבא ושינוי אידיאולוגי ודמוגרפי. יעדים איראניים אלה מתאפיינים במוסקבה כגורם מערער יציבות, וביחוד כאשר המחלישים את הדומיננטיות הרוסית בסוריה.

הורדת אسد מכס השלטון: כל עוד אسد עומד בראש המשטר הסורי, סוריה לא תעלה על מסלול שינוי בכיוון התייצבות כמדינה מתקדמת ושוויונית, שכל העדות והשבטים בה יכולם להתקיים בנסיבות אחת. כדי לערוף את הקლפים, החלץ את סוריה מהציר

גם את הסכם לבנוו, לאחר עשור של ניסיונות כושלים, לדון עם ישראל על סיום הגבול הימי ביניהם.

שינוי באישיות ארצות הברית כלפי איראן — תחת ממשל ביידן צפויות הקלות בסנקציות ובלחץ המרבי על איראן וכן נוכחות לחיזור להסכם הגרעין JCPOA. גישה מתונה כלפי איראן תאפשר לה לחיזור לפעולות מערערת יציבות באזרע, להשקייע בחיזוק הציר השיעי, להעניק את ההתקבשות בסוריה, לסייע ולהפעיל קבוצות לחימה סוריות להגברת החיכוך בגבול רמת הגולן. כך יתאפשר יתרונות החלץ המרבי בבלימת התקבשות הציר.

בלבנון מסתמן שלוש מגמות: הראשונה — המשר קrise, אובדן משלוח ופשיטת רג'ל כלכלי, מבלי שנראה פתרון באופק; השנייה — התרכבות החלץ הבינלאומי על חזבאללה והביטחון הפנימי עליון, המגבירים מבחינת הארגון את המתח בין האינטראס הלבנוני הרחב לבין האינטראסים הפרטיטוקולריים שלו

ומחויבתו לציר השיעי, וכן את הדילמה מבחינתו בנוגע לעימות פעיל עם ישראל; השלישי — התגייסות המערכת הבינלאומית ובעיר המערב כדי לסייע לבנון עדין מוגנית בקידום רפורמות שלטוניות ובמאבק בשחיתות, תוך פגיעה באופן עקיף במעמד חבאללה. הארגון, על אף מצוקתו, לא יותר בקשות על מעמדו הדומיננטי במערכות הליבורניות, והוא צפוי לפעול לנטרול רפורמות פוליטיות וככלויות שיחילו את מעמדו. כך יקשה חבאללה על לבנון לגייס סיוע כלכלי בינלאומי, ובונסף הארגון צפוי לננות למנוע גיבוש הסכמאות במשה ומתן עם ישראל לגבי הגבול הימי, וגם את הרחבת המגעים לדיוון בסוגיות נוספות.

השייעי ומילפיטותיה של איראן, וכן ליצבה על מסלול שיקומי, אין מנוס מהצורך למצוא דרך להוירד את אסף מקס הנשיאות. מומלץ לישראל להתנתק מההתפיסה הגורשת כי עדיף השטן המוכר, זה שפתח את דלתו לאיראן וטבח באזרחי, על פני שון לא ידוע. במקומה יש לקדם מתווה להדחת אסף, עדיף בתיאום עם רוסיה ובתמיכת ארצות הברית – דבר שיחייב תמורות לרוסיה בדמות הקלות בסנקציות הבינלאומיות – למרות הקשי הנווגע מחוסר האמון בינוין.

בפני חזבאללה ניצבויות שתי אפשרויות לחולל תפנית לבנון: האחת, השתלטות צבאית על המדינה כדי לשמר את מעמדו הבכיר; השנייה, הגברת החיקוך הצבאי עם ישראל בסוריה ו/או לבנון, וזאת בין היתר כדי להפסיק את הקשב מהמצווקות מבית וכדי לשמר את משואות הרהטעה עם ישראל לבנון ולהרחיבה לזרה הסורית, בשירות היצור השיעי, על מנת לייצר מולה חזית נוספת. בשלב זה מסתמן כי חזבאללה בחר באופציה שלישית: "סבלנות אסטרטגיית" – הימנענות מצעדים גנריים והתקדמות בהידוק השפעתו על המערכת הלבנונית, תוך שימור כוחו ועצמאותו הצבאית לבנון ובסוריה. אשר לבנון גוף, קיימות שתי תפניות אפשריות: האחת חיובית – הצלחת המאמץ מצד מדינות מערביות לקדם תהליך רפורמות הדרגתית, שהוא תנאי להעברת סיוע מוגבלת; והשנייה שלילית – הרעת המצב הפנימי והגברת החיקוך הפלוי עד כדי כאוס / או התפרצויות של מלחמת אזרחים נוספת.

פינוי כוחות ארצות הברית מעיראק ומזרחה סוריה – ממשל טראמפ הציג כהישג את הקפת המצב בסוריה, קרי את חוסר יכולת של משטר אסף ותומכיו להשתלט על כל חבל המדינה, את העמידה הcordite האיתנה ושליטתם על הcordids בצפון-מזרחה סוריה ובמשאבי האנרגיה וגם את הנוכחות הטורקיות בשטח סוריה, זו המקצועת את ההשפעה הרוסית והאיראנית במדינה. ואולם, ארצות הברית מחותשת את העיתוי המתאים לצמצם עוד את מעורבותה באזורי. הסגת כוחותיה מעיראק וஸוריה תחול מגמות חדשות, רובן שליליות לישראל, דוגמת העמקת האחזקה האיראנית במרחב וביצור הגשר היבשתי מעיראק לסוריה. בד בבד, יתרון שניגשה אמריקאית תגבר את התחרות בין רוסיה לבין השתלטות על מושבי האנרגיה בDIR איזוז.

רוסיה-ארצות הברית: סוריה כזירה לשיתוף פעולה – סוריה היא זירת משורר בינלאומי שפועלות בה כוחות צבאיים של רוסיה וארצות הברית, אשר יצרו מנגנון אפקטיבי למוניהם חיקוך ביניהם. סוריה היא הזירה היחידת למעשה שבאה הנשיא ולדימיר פוטין והנשיא הנכנס ג'י' ביידן עשויים לקדם הסכמאות מדיניות על בסיס אינטרסים משותפים – הקשורים בשאיפה לצמצם את ההשפעה האיראנית בסוריה – אשר ליצובי המצב במדינה זו על בסיס רפורמות שלטוניות ואזרחיות-כלכליות. מוסקבה רומצת שתיה מוכנה לעסקה עם ווינגייט, אם תיכל בה הסכמה לגבי זכותו של אסף להתמודד בבחירות לנשיאות, תוך שימוש רפורמות שישלוו את האופוזיציה במנגנון השלטון ותמורות כלכליות לרוסיה בתהליכי שיקום סוריה.

התפרקות המדינה הסורית – סוריה מפצלת בפועל למספר אזורים, כךISM שמשטר אסף שלט על כ-60 אחוזים משטח המדינה – عمود השדרה מחלב לדמשק. אשר ליתר שטח המדינה: המורדים והג'האדיסטים, בחסות טורקיה, שליטים במרחב אידליב; פורקיה, החותרת להשגת דומיננטיות בצפון המדינה ולמנעת ביסוס אוטונומיה כורדית, שליטה ברכזויה בצפון סוריה לאורך הגבול המשותף בין המדינות; הcordids מקימים אוטונומיה בצפון-מזרחה סוריה; ובدرום סוריה מובלעות בשליטת כוחות אסף, כוחות מקומיים ביחסות

הצלחת המערב לקדם ופורמות או הרעת המכבב הפנימי
עד כדי כאופ. מפגינה לבנונית לאחר הפיצוץ בנמל ביירות

צילום: REUTERS/Mohamed Azakir

רוסית, מיליציות הנתונות להשפעה איראנית, מתנגדיו משטר ודראזים. מכבב זה עשוי להתקבע לאורך זמן, אך שיתרחק מימושו של חזון سوريا המאוחדת בגבולותיה. גם המשך ההידרדרות הכלכלי והיעדר סיוע חיצוני עלולים להביא לקריסה המדינית הסורית.

חלופות למדיניות הישראלית

בפני ישראל ארבע חלופות אסטרטגיות:

- המשך המדיניות הנוכחיית: התאמאה והסתגלות לשינויים בzczeב — המשך המערכת הממושכת שמתוחת לסקף המלחמה (המבחן)
 - גלויה וסמייה, שתכליתה שיבוש וצמצום ההתעצמות הצבאית של איראן ושלוחיה בזרעה הצפונית. בתוך כך — שימוש חופש הפעולה הצבאי בזרעה הצפונית והסתיעות ברוסיה לדחיקת ההתקבשות הצבאית האיראנית, בעת הנוכחות בדש על דרום סוריה, וניסיון להשפייע באמצעות מוסקבה על כל הסדר עתידי בסוריה. נוסף על כך, המשך התיאום ההדקק עם ארצות הברית.
 - מדיניות פרואקטיבית לסלוק איראן וחזבאללה מסוריה, אשר אף תוכל להוביל להפלת אسد מכס הנשיאות — תוך ניצול חולשת הצייר האיראני-ישעי והמשך עבודה מנגנון התיאום האסטרטגי עם רוסיה וארצות הברית. לשם כך נדרשת התערבות ישראלית — בדרום סוריה לחיזוק גורמי שליטה מקומיים ולכינון קשרים עם אוכלוסיות מקומיות מתנגדות משטר בהענקת סיוע הומניטרי — מזון, דלק ושירותי בריאות — כדי ליזור אי השפעה ישראליות שיקרנו על מרחב דרום סוריה ויחסמו את הרחבת ההתקבשות האיראנית שם.
 - בחינת פוטנציאל של העוזץ המדיני — בעיקר כלפי לבנון, ובהמשך לשא ומתן על הגבול הימי — לגבש ולהציג תמורה מדיניות כלכלית לכינון תהליך מדיני ולשם חיבור לבנון לציר המדינות הערביות הפרגמטיות והאחרניות.
 - שינוי בתפישת הפעלת הכוח — בלבנון: תקיפת יעדים בפרויקט דיק הטילים, תוך הכנות להסתכנות בהסלמה מול חזבאללה וניתולו להחלשה צבאית ומדינית של הארגון — התפתחות שאפשר כי תקדם אופציות להעלאת לבנון על מסלול שיקומי, בתמיכת ערבית וערבית. בסוריה — הגברת התקיפות נגד יעדים איראניים, כולל יעד משטר, לפני שאיראן תצבור ביטחון מחדש, בעקבות שינוי בגישה האמריקאית כלפי לאחר כניסה ביידן לבית הלבן.

6 שימור הקים או חתירה לשינוי?

אודי דקל ונועה שופרמן

REUTERS/Debbie Hill

המלצות למדיניות

- חיזוק הרשות הפלסטינית ככתובת להסדר •
- "הסדרי מעבר" שייצרו תנאים להופרות • יצוב שקט ביטחוני בזרות עזה תמורה לשיפור מצב האוכלוסייה והתשתיות האזרחיות ברצועה •
- במקורה של עימות – פגיעה אונשה בזרוע הצבאית של חמאס

תמונת מצב

- המערכת הפלסטינית בשפל מדייני וכלכלי, מצפה לבידין • ניסיונות כושלים לפוים פתח חמאס • ישראל מעדיפה את הפטטים קוו בגדרה המערבית ובקשת לגבש הפסקת אש ממושכת עם חמאס • ציפייה פלסטינית להפרשה ביחסים עם הממשלה האמריקאי

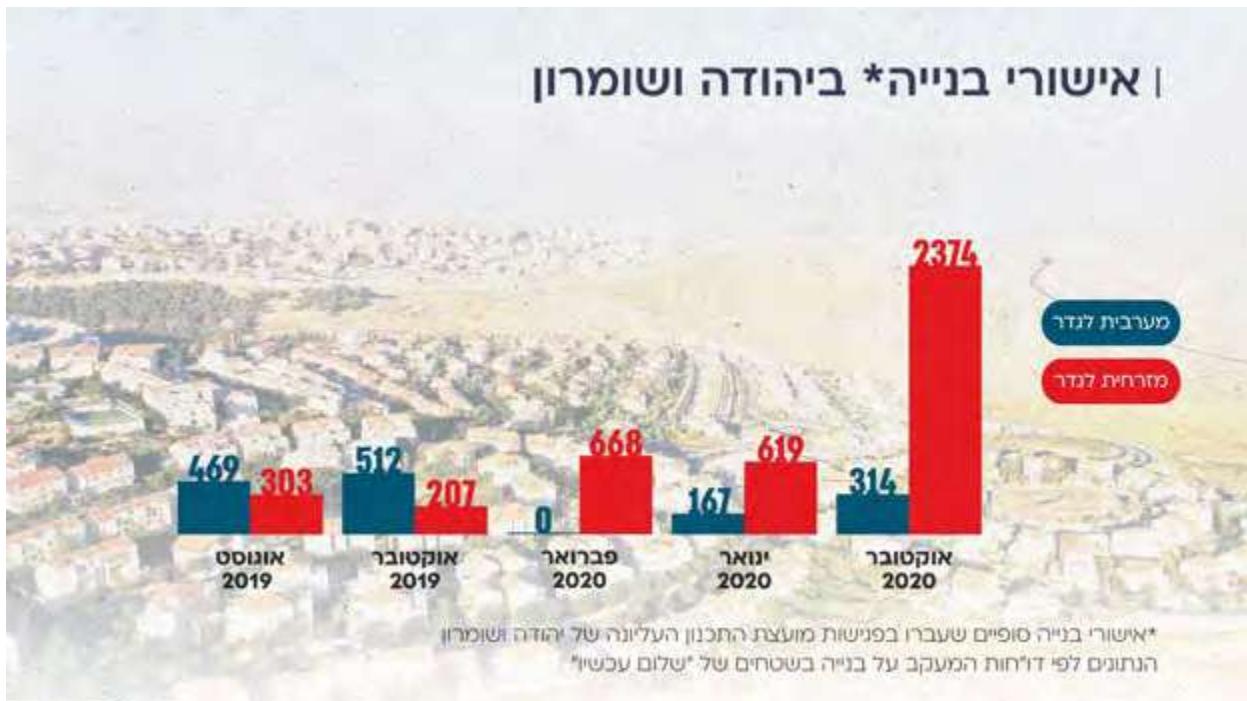
כשנחתמו הסכמי הנורמליזציה בין ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות ובהריין, ובמהשך להצהרה על כינון יחסים עם סודאן ומרוקו, נמצאה המערכת הפלסטינית באחד מרגעי החולשה האסטרטגית הבולטים שלה. אירועים אלה סטמו אבדן נכס אסטרטגי חשוב – כוח הווה על נורמליזציה בין ישראל לעולם הערבי – והוא עdot נספפת לדיחיקת הנושא הפלסטיני לשולי הבמה האזרחיות והבינלאומית. על אף הסכומות איסטנבול (ספטמבר 2020) לפיסוס בין פת"ח לחמאס, שנועד לחתם מענה לחולשת המערכת הפלסטינית ומצוקתה, הפיזול נותר בעינו והזירה נותרה שברירית וננתנה במשבר בריאומי וכלכלי כמוות.

ארבעה אירועים מרכזיים הפקו את 2020 לשנה מאתגרת במיוחד עבור הפלסטינים:

א. מתווה טראמפ להסדר: בינואר 2020 הציג הנשיא טראמפ את 'עסקת המאה' – פרטigma חדשה לפתורו הסכסוך הישראלי-פלסטיני ולאריכטטויה מזרח-תיכונית, המבוססת על קואליציה ערבית-אמריקאית-ישראלית. התוכנית שינתה את העקרונות שהנחו את התהילה המדיני בין ישראל לפלסטינים בשלושת העשורים האחרונים, ובין היתר עקרה על תפיסתה של ההנעה הפלסטינית כי הזמן פועל לטובות הפרויקט הלאומי הפלסטיני, וכי במהלך הזמן תכפה הקהילה הבינלאומית על ישראל את התנאים הפלסטיים להסדר. התוכנית נדחתה על ידי הרשות הפלסטינית ושאר הזרמים כי אימצה ברובה את עמדת ישראל, ובכלל זאת: השארת התנהלות על כן, והותירה סמכויות ביטחוניות גוברות בידי ישראל והצעה לפלסטינים ישות מוגבלת

בسمכיותה. עם היבחרו של ג'ו בידן לנשיאות ארצות הברית איבד מתחה טראמפ להסדר את הרלוונטיות שלו, אך השלכתי לסדר אזורי חדש שירות וקיומו.

ב. כוונת סיפוח ישראלית: במעמד ההכרזה על תוכנית טראמפ הצהיר ראש הממשלה בנימין נתניהו שיפעל בהקדם להחלת הריבונות הישראלית (סיפוח) על שטחים בגדר המערבית בהתאם למתחה טראמפ (עד 30 אחוזים מהגדה). הסיכוי להתמכשותו של היום גבר במאי 2020, כאשר בישראל הקמה ממשלה אחידות שכונת הסיפוח נכללה בקוווי היסוד שלה. ההנאה הפלסטינית הגיבה באמצעות המוגבלים שבידייה – הפסקת התיאום הביטחוני והازורי והשחתת ההסכמים בין לבן ישראל, וכן סירוב לקבל את כספי הפליקון מישראל. זאת לצד מגעים לאחדות ופוסט-פלסטיני בין פ"ח לחמאס. לשתי הנהגות – פ"ח וגדרה המערבית וחמאס ברצעת עזה – התברר כי הציבור הפלסטיני אינו מענה לקריאתן להתגיים להתנגדות עצמית. ישראל השעתה את הסיפוח למספר שנים תmorot הסכם הנורמליזציה עם איחוד האמירויות הערביות.

ג. נורמליזציה: הכרזת איחוד האמירויות, בחריין, סודאן ומורוקו על כינון יחסים רשמיים עם ישראל הייתה המכחה הקשה ביותר, שכן היא המחייבת כי הסכם כולל להקמת מדינה פלעטינית על בסיס גבולות 67', שבירתה מזרח ירושלים, עם זכות שבת לפליטים, איןנו עוד תנאי מקדים לנרגול היחסים של מדינות ערביות עם ישראל. הסכמי הנורמליזציה סיימו בבירור את שיחיקת מעמדה של הסוגיה הפלסטינית והראשו שאינטראנס פרטניים של מדינות ערבית גוברים על האינטרס הפלסטיני. ככל גם ניסיונה של הרשות להעביר בילגה הערבית גינוי למגמת הנורמליזציה. תגובת הפלעטינים למגמת הנורמליזציה, שהחלה בגינויים פומביים בוויים, הסתהימה בקלות בקול חלש בהמשך.

ד. משבר רפואי וכלכלי: בעקבות התפשטות נגיף הקורונה שהתגברה לקראת סוף השנה, ניתוק שיתופי הפעולה עם ישראל למשך חצי שנה וירידה בתמורות מדיניות ערביות החריפו המשבר הכלכלי בראשות הפלעטינית והמצב ההומניטרי ברצעת עזה.

מגמות ל-2021

בחירת ג'ו בידן לנשיאות ארצות הברית הגשימה את חלומה של הנהגת הרשות הפלעטינית בראשות מחמוד עבאס לסיום כהונתו של נשיא טראמפ, שתמך במדיניות ממשלת ישראל, ואת תקוותה שברק תיגנד תוכניות ותאפשר להחזיר את התהילה המדיני נתיב המועדף על הפלעטינים – על בסיס מסגרת והחלטות בינלאומיות שאין כופות עליהם התגמשות ממשמעותית לגבי רכיבי הפרטון לסכום הישראלי-פלסטיני.

השיותה של החלטת הריבונות עליidi ממשלת ישראל בזמן בלתי מוגדר (על פי דיווחים לא-رسمיים – עד ארבע שנים) הומרה בבדיקות במדיניות הסiphoch הזרחי ובהרחבת הבניה בכל התחנות בגדה המערבית, בכלל אלה שמחוץ לגדר הביטחון, וזאת בלי לעצב תוויאי היררכות עתידי. בראייתה של ממשלה ישראל אין סיבה לקדם תהליך מדיני עם הפלעטינים, שכן לתפישתה המצב הנוכחי עדיף על פני חלופות אחרות – לבטח כאשר נפרק המתחם בפניו יחסים נורמלים עם העולם היהודי. גורמיין גורסים כי הזמן

פועל ל佗ות ישראל, ולכן הפסיקו הגולם בפרטון שטי מדינות הולך ומרתחיק. גם אם תיעתר ישראל לפנייה לשוב אל שולחן המשא ומתן, היא צפיה לדריש שתוכננת טראמפ תהווה בסיס או לפחות נקודת ייחוס למשא ומתן – דרישת שהפלסטינים ישרבו לקבל. ה"צמוד" – עמידה איתה – הוא המעצב העיקרי של הנגנות פט"ח וחמאס. כבכל עת משבר במחנה הפלסטיני, שבים וועלם על סדר היום שלושה מתוּ פעה – פיסות ואחדות, איום בפרק הרשות הפלסטינית ו"הזרת המפתחות" לישראל, והסלמה. אך בפועל, הנגנות פט"ח וחמאס כאחת שואפות לשומר על היישגיהן ההיסטוריים, והסיכוי למימוש מתוּ פעה אלה אלו אין סביר: הנגנת פט"ח לא תוויתר על מעמדה הבכיר באש"ף, ברשות הפלסטינית ובמוסדות המדינה שבדרך, וחמאס לא יותר על שליטתו ברכזעת עזה. התגברות התמיכה באלים כתלי ישראל בקרב הציבור הפלסטיני (לפי סקריו PCPSR) לא השפיעה בפועל על פעילות טרור בשטח, ובקשר זה נשמר רף נמוך בגדה המערבית, למורת הפסקת התקיום הביטחוני עם זה"ל. ברכזעת עזה חלה ירידת ממשמעותית באירועים ובתקירות באזורי גדר הגבול ובשיגור רקטות, ונמשכה הזרמת הכסף מקרים.

הסוגיה הפלסטינית צפיה להישאר בעדיפות נמוכה על סדר היום בעולם العربي, כאשר אינטරסים מיידיים, ובראשם המאבק באיראן ובלימת הטרחבות השפעת טורקיה, גוברים על מחויבות לעניין הפלסטיני ומונחים חתירה לכינון קואליציה אזורית חדשה, הכוללת את ישראל. בחירת ג'י ביידן לנשיאות ארצות הברית, תוך אימוץ גישה פיננסית ביחס לזו

הסוני מסמנת חזרה למדינות ממשל אובמה, תוך אימוץ גישה פיננסית ביחס לזו שנתקת הנשיא טראמפ מול איראן, עשויה דווקא לחזק את הקואליציה הנרכמת נגד הציר האיראני-ישעי, וכך גם לבסס את מעמדה של ישראל כחברה בכירה במרחב האזרחי המותגבש. אומנם טורקיה וטורמניסטן לנצל את חולשת המערכת הפלסטינית כדי להרחיב את השפעתן עלייה ולטרפה לממשלה שלהן, אך לא סביר שהנגנת הרשות תחויבו לציר זה המזוהה עם תנונות האחים המוסלמים, בפרט לנוכח האפשרות ממשל ביידן לגלה פתיחות מחודשת כתלי הפלסטיינים. גם בהנחה העזית של חמסה ניכרת הבנה שהשתייכות לציר הטורקי-קטורי תהיה בעיתית, בשל יריבותו עם מצרים השולט, בציור החמצן לרצואה – מעבר רפייה.

הסוגיה הפלסטינית צפיה להישאר בעדיפות נמוכה על סדר היום בעולם العربي, כאשר אינטරסים מיידיים, ובראשם המאבק באיראן ובלימת הטרחבות השפעת טורקיה, גוברים על מחויבות לעניין הפלסטיני.

אחדות פנים-פלסטיניית, לכאהר: נוכנותו של עבאס להיכנס לשיח עם חמאס בדבר אחדות משקפת הכרה בכך שכדי להשיב את הסוגיה הפלסטינית למרכז העניין האזרחי והבינלאומי, ובתוך כך גם לאתגר את ישראל, נדרשת הסדרת היחסים בין הארגונים. אלא שקיים תהיליך זה כרוך בסיכון עבור עבאס ותנוועתו פת"ח, מושם שהצלחתו תהווה עבור חמאס מkapcha להשתלבות ברשות הפלסטינית ובאש"ף, בשאייפה להשתלט על גופים אלה. בחרית ביידן מסמנת עבור עבאס הזדמנויות להציג את האגנדה שלו לקדמת הבמה, ועל כן מחייבת את רצונו לקדם פיסוס ולהלכה לבחירות. אם יתרבר שמשל ביידן אינם מייחדים עדיפות גבולה לקידום הסדר בין ישראל לפלאינים והסוגיה הפלסטינית נותרת בשולים, יעלו מחדש מאמצי הפיסוס הפנים-פלסטיני. לפי סקרי PCPSR, מעל 50 אחוזים מהפלסטינים רואים בפיגוע את הסיבה לדחיקת העניין הפלסטיני מהבמה האזרחים, אך רוב הציבור הפלסטיני אינם מאמין שמאציו הפיסוס יצילוח. כמו כן, יותר מ-60 אחוזים מאמנים שפתרון שתי המדינות אינו ישימע עוד.

המשבר הכלכלי ומגפת הקורונה ברכזות עזה מאלצים את חמאס להעניק קידימות להבנות עם ישראל, כדי לשפר את המצב הכלכלי והתשתיתי באזורה. בשורות התגובה החל תהיליך של בחירות להנעה, הצפוי להסתיים באביב 2021 ולהשபיע על גישת הבנות שיאים מנהיג חמאס בעזה, יחיא סנואר. بد בבד, חמאס ימשיך לבנות את כוחו הצבאי ובעיקר להגדיל את מלאי וטוויה השיגור של הרקטות ושל קלטי טוקפים לא מאוישים. מעת לעת מ@showר חמאס תזכורת מרוצעת עזה לעבר ישראל על כך שהאתגרים הביטחוניים עדין בתוקף, אך ניכר שהוא מעדיף להימנע מהפלמה.

משל דמוקרטי בראשות ג'ו ביידן צפוי למתן את עצמת התמיכה האמריקאית בישראל בהשוואה לממשל טראמפ, וכן צפוי שמדינות אירופה ינטו לשכנעו להחות את התהילה המדיני. המפלגה הדמוקרטית תומכת בפתרון שתי מדינות לשני עמים, אך סביר להניח שקידום הרעיון לא יעמוד בראש סדר העדיפויות של הממשלה. סבירתו של ביידן מכירה בחשיבותה של הרשות הפלסטינית גם לישראל, שכן היא פוטרת אותה מהעל היישור הכרוך בניהול אוכלוסייה בשטחיםכבושים. משומך כך מושך שהממשלה החדש יקשה להבטיח שהרשות לא תקרוס כלכלית ולא תאבד רלוונטיות פוליטית, ושיחודהו היחסים הדיפלומטיים בין וושינגטון לרמאללה, ובכלל זאתפתיחה מחדש של הנציגות הפלסטינית בשושינגטון; חידוש פעילות הקונסוליה האמריקאית במצרים ירושלים; התנתעת הסיוע הביטחוני האמריקאי – כספי והדרמטי – למגנוני הביטחון של הרשות, וזאת במקביל לחידוש התיאומים הביטחוני והازורי בין הרשות לבין ישראל. הרשות הזדעה שתעורר רפורמות במערכות החשלות כדי לאפשר לממשל לחடש את הסיוע הכלכלי, לאור החקיקה בקונגרס נגד תמכית הרשות במשפחות מחבלים ואסירים. יש להניח שמשל ביידן יבקש גם להסביר את התמיכה הכספית לsococנאות האוא"ם לפלייטים פלסטינים אונור"א (כ-250 מיליון דולר בשנה), וכך יקל בעקביו את העול הכספי והחברתי המועל על הרשות. עם זאת, על ישראל להתנווע זאת בהגבהת הפיקוח על פעולות הארגון.

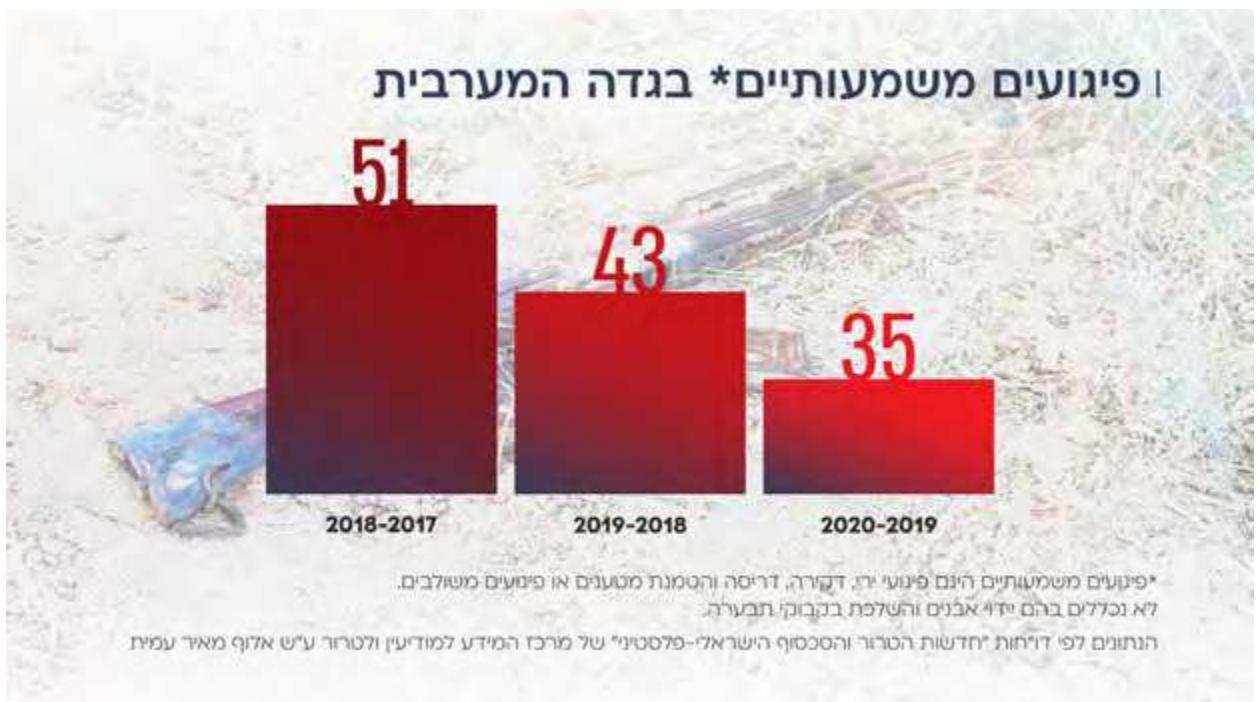
משל ביידן יאתגר את ממשלה ישראל ליעד האסטרטגי של פתרון שתי מדינות לשני עמים, ובתוך כך יבטל את האור הירוק שננתן ממשל טראמפ להמשך הבניה בכל התחוליות, להריסט מבנים פלסטיניים בשטח C ולשאר מHALCI הסיפוי הזוחל, החסומים בראיותו את האפשרות לכונן מדינה פלסטינית עצמאית בעלת רציפות טריטוריאלית בגדרה המערבית. כל זאת בשאייפה

להימנע מ"התנשויות" תקופות עם ממשלה דמוקרטית יבטל את ההכרה בירושלים כבירת ישראל או ייחזר את השגרירות לתל-אביב. לעומת זאת, סבירות גבוהה לכך שהממשלה החדש יבטל את ההכרה בחוקיות התחנכוויות וכונראה, עדיף להתעלם ממתווה טרumper להסדר, למעט ההכרה בפתרון שני מדיניות, הצורך לקדם את הכלכלת והתשתיות הפלסטיניות, ויתמוך בהמשך מגמת הנורמליזציה.

תפניות אפשריות

ירידת עבאס מהבמה תשפיע על עתידה של הרשות ועל יכולת המשילות שלה. צפויים מאבקי ירושה ואולי אף הסדרה אחרת של היחסים בין פ"ח לחמאס. סביר כי מחליפו או מחלפיו של עבאס (אם תהא הנהגה משותפת) ינקטו גישה לעומתים כלפי ישראל, ואפשר שיעודדו התנשויות עממית אלימה. שילוב חמאס בהנהגת הרשות יעמיק את הנתק בין ישראל לבין רשות ויקש לקיים את התיאום הביטחוני והאזורני. בנسبות אלה, מדיניות המגדירות את חמאס כארגון טרור יעדמו בפני דילמה האם להכיר בהנהגה הפלסטינית החדשה, בעוד חמאס ממשיך לדוחות את דרישות הקוררטט שהוצעו לו כתנאי להיזירות – הכרה בישראל וב��כם וכן מניעת טרור ואלימות.

סבירו הסלמה מוגבלים באוצר עוטף עזה עלולים לחתוף צבאי עקב תחשות כורח, הן של ישראל והן של חמאס, להגביל על פעולות הצד שני, וגם כתוצאה מההתקפות משביר הומניטרי חריף ברצועה. ההתרחשויות האפשריות הן: הריאונה – הידדרות צבאית, כאשר לישראל שני תווים תגובה: תגובה מוגבלת – לשיקום ההרתעה וחזרה לריגעה; תגובה נרחבת – לשם פירוק האזור הצבאי של חמאס ושל הג'aad האסלמי, תוך מאץ להימנע מהישבות לרצואה והשייה ממושכת שם; השניה – הבנות/הסדרה ארוכת טווח, ללא מבצע צבאי או אחריו, לכינון רגעת מתמשכת תמורות הקולות נרחבות בסගר, ובתוך כך הסכמה להחלפת גופות הchi'ilim והאזורים השבויים בידי חמאס תמורה לשחרור אסירים; השלישי – פועלות של פלגים קיצוניים, בעיקר הג'aad האסלמי וארגוני טורקים אחרים, העולאים לערוף את أماצי הכלכלה וההסדרה ולגורם הסלמה ביטחונית.

כוח ההזק הפלסטיני: במצב של המשך קיפאון מדיני וסיפוח ישראלי זוחל, ובבד לנוכח הרחבת הסכמי הנורמליזציה בין ישראל למדיונות ערביות נוספת, הפלגים הפלסטיניים עשויים להגיע להבנה כי כל שנותר בידיים הוא כוח ההזק, קרי אפשרות לטרפוד את מגמת הנורמליזציה. לפיכך, אפשר שינקטו פועלות טרור ואלימות, בעצימות גוברת, כדי לגרור את ישראל לתגובה צבאית ולחץ על האוכלוסייה הפלסטינית, התנהלות שתעורר ביקורת חריפה במערכות הערבית והבינלאומית ואף תעוצר את תהליכי הנורמליזציה עקב לחץ מבית על מנהיגי מדיניות עבר הפרגמטיות. בנוסף, הסלמה תאיצץ את הליך התביעות נגד ישראל בבית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC), שככל הנראה יכנס להילוך מהיר בשנה הקרובה.

המלצות למדיניות

המערכת הפלסטינית נמצאת באיזואות וניכרת המשפעת משלוב של אירועים בישראל, באזרז ובעולם, עשוי להוביל תרחישים לא מכונים. המגמה הברורה היא היחלשות הרשות והמאבקים המתנהלים בשורותיה מאחוריו הקלעים לקראתו וידתו של הנשיא עבאס מהבמה. מאבקים אלה עלולים לפגוע בתפקודה של הרשות ואף להביא לאובדן המשילות. אינטרס חיווי לישראל הוא קיים

רשות פלסטינית מתפקדת, יציבה ולא-יעינת, כבסיס לריגעה ביטחונית וכדי שועל האחריות לניהול חיו הפלסטינים לא ייפול עליה. שקט ביטחוני הוא גם רכיב חשוב בהעמקת ובקיום יחסים נורמליים עם מדינות ערביות. لكن, על ישראל לנתקו גישה תומכת כלפי הרשות הפלסטינית ולסייע לה לשים את תפוקדה, בעיקר כלכלית ובריאוותית (גם כדי להתמודד עם מגפת הקורונה והשלכותיה). התחזקות הרשות ופתחת אופק לתהילן מדיני צפויים לבילום את מגמת ההישabetes של צה"ל והמנהלה האזרחי לוואקום שמוטירה הרשות בתחום ניהול חי האוכלוסייה הפלסטינית, ולשפר את יחסיו ISRael עם ירדן. ראוי לשלב את הרשות במיזמים כלכליים וטכנולוגיים שישראל תפתחם יחד האמירות ועם מדינות ערביות נוספות, כך שזו תהיה מיתרונו של שיתוף פעולה האזרחי והNORMALIZציה.

אומנם אבד כוח הווטו הפלסטיני על כינון יחסים בין ISRael למדינות ערבי, וככורה אבד גם תוקפם של תכתיי היוזמה הערבית לשלים, אולם ראוי שישראל תכיר בכך שהמשטרים הערביים המועדים להציגו למגמת הנורמליזציה אינם יכולים להרשות לעצם להעתלם מביקורת של גורמי אופוזיציה מבית ומחו"ז, ועליהם להמחיש ככל נפשר לחלוון את המחויבות היחסורית למציאות פתרון לבעה הפלסטינית. גם ממשם כך, האפשרות שמשאל בידן יפעל לקידום התהילך המדיני עם הפלסטינים היא אינטגרס ISRael.

ISRael לא יצא נשכרת מבדיקה הפלסטיים לפינה ומשמעותו בפועל של שטחים שמכדרה לתוכו המכשול הביטחוני.

על ISRael לגבותם עם מispiel בידן אסטרטגיה משותפת הנשענת על הבנה כי האופציה היחידה הישימה היא עיצוב מציאות של היררכות מדינית, גיאוגרפית ודמוגרפית בין ISRael לרשות הפלסטינית, כדי לשמר על היתכנותה להסדר בעתיד על בסיס שווי ישות נפרדות וモבחנות. לשם כך נדרש לצמצם את ההשקעה בהתיישבות שמצוrho להזאי המכשול הביטחוני, בלי לפגוע באחיזה הביטחונית בבקעת הירדן ובחשוף הפעולה המבצעי של צה"ל בכל רחבי הגדה המערבית.

מול רצעת עצה יהיה על ISRael להמשיך לתמוך בין הצורך לשמר הרתעה כלפי חמאס והג'א"ד האסלמי, כדי למנוע מהם הישגים באמצעות שימוש בכוח, לבין השאיופה להשיכן וריהה בסביבת עטף עצה. כדי לשכך את חומרת הבעיות שמקורן ברצועה יש לקדם הבנות לריגעה ממושכת עם חמאס, בתיווך מצרים והאו"ם, תמורה הקלות בסגנון ושיפור משמעותי של התשתיות האזרחיות ברצועה, ובדגש על אספקה סדירה של חשמל ומים ורחבה של מקורות הצרפת ואמצעי הקים של התושבים.

טכנולוגיה וביטחון לאומי

לירן ענתבי

מידה מסוימת בישומי בינה מלאכותית, וכן ציפוי חברות טכנולוגיות יבקשו להציג גבולות לממשלה העושות שימוש ביישומים דוגמת יישומי זיהוי פנים.

המשך הרוחק החברתי עקב מגפת הקורונה יגביר את הדרישה לפיתוח טכנולוגיות נוספות בתחום העבודה והשירותים מרחוק, ובמקביל גם לשירותינו ועלגנה מפניהם מתקפות סייבר. רשותות 5G ימשיכו להיפרש והשימוש בהן יעשה סטנדרט, שכן הן יאפשרו מגוון שירותי חדשים. אולם הדומיננטיות של חברות סין ב민יע העובר במדינות רבות, התרומות הבזבז מעצמתית בתחום הבינה המלאכותית והמחשوب הקואנטרי, בעיקר בגין לארצות הברית, עתידה להתעצם ולהשפע גם על בעלות בריתן.

ኖוכת התחרות האגרסיבית בזירה הבינלאומית, ההובלה הישראלית בטכנולוגיות בינה מלאכותית עלולה להמשיך להישחק (לצד שrichtת ההובלה בתחוםים נוספים, ביניהם יצוא מל"טים). لكن, על מדינת ישראל לפעול לחיזוק יכולותיה ומעמדה בתחום זה, בין היתר באמצעות מדיניות ממוקדת בתגובה תחום זה ווקצתה משאבים בהתאם. לצד שיתוף פעולה בתחוםים טכנולוגיים עם מדינות דמוקרטיות ובראשם ארצות הברית, הסכמי הנורמליזציה שנחתמו בין ישראל לבין מדינות במפרץ, למשל, אמורים להוות עבורה הזדמנות ליציא טכנולוגיות וליצור שיתופי פעולה חדשים, שימתחנו את השחיקה ואולי אף יחזקו את מעמדה בתחום הטכנולוגי.

בפתח שנות 2021 כבר ברור כי טכנולוגיה היא גורם השפעה מרכזי בזירה הבינלאומית, בעיקר נוכח התפקיד שהוא ממלאת בהתקומות עם מגפת הקורונה. הטכנולוגיה היא ציר מרכזי בחקר המגפה ובניסיונות לפתח חיסונים נגדה ותרופה, וכן השפעה על יכולת להמשיך לשיפך שירותים אזרחיים שונים, בכללם לאפשר פעילות של מקומות העבודה חוץ הרוחק החברתי הכספי. אלא שרבים משתמשים אלה התבגרו בשנה החולפת בסוגיה של ביטחון לאומי. זאת ועוד, השפעתם על הריצפות התקופדיות של מדינות. זאת ועוד, במקביל לטיפול במגפה נרשמו התגברות של מרוץ החימוש בתחום הבינה המלאכותית, תחילת שימוש ברטשות פלולר מדור חמישי (5G) וכן ניסיונות להשפיע על ציבורים וחברים באמצעות חדשות כודבות או הצגת מציאות אלטרנטיבית, שהקל מיצירתה והפצתה נשען על יישומי בינה מלאכותית ועל יכולת התפוצה של הרשותות החברתיות באינטרנט. יישומים אלה מייצגים בין היתר על תקנותם של ההלכי בחירות דמוקרטיות, וארגוני ביטחון בישראל וברחבי העולם מנסים להתמודד עימם.

צפי כי במהלך 2021 תתרחב ההשקעה במבנה מלאכותית האזרחיות והביטחונית. בתוך כך עתידות להתרחב הדרישות לפיתוח ולשימוש במערכות ובישומים אוטונומיים בתחום העבודה והניהga למשל, אשר להם פוטנציאל כלכלי עצום. זאת נוספת על הזירה הביטחונית, שהציג בה הוא על מערכות מודיעיניות ומערכות הנשק האוטונומיות. בה בעת צפו כי תגבר הדרישה מצד ממשלה, חברות אזרחים לקבעת אמות

7 הסבירה האופרטיבית: ימי קרב שלולים להסלים למלחמה לא רצiosa

איתו ברון גול פרל פינקל

המלצות למדיניות

- הייערכות למלחמה רב-יבשתית ("מלחמת הצפון")
- סיכום ותקצוב תוכנית רב-שנתית לצה"ל, המותאמת למוגבלות התקציביות המתחייבת מהמשבר הכלכלי בעקבות מגפת הקורונה
- הרקחת צה"ל ומיערכות הביטחון מהמאבק הפוליטי בישראל

תמונה מצב

- אובי ישראל מורותעים מעימות וטרדים בביטחון פנים.
- אפשרות להסלה לא רצiosa בצפון ובדרום
- במלחמה תסתמך ישראל עם פגעה נרחבת בעורף, חירית כוחות לשטחה וכן עם מתקפה תודעהית

הסבירה האופרטיבית המורכבת והמאוגרת שבה מפעילה ישראל את כוחה הצבאי (לצד אמצעים נוספים) היא תוצאה של שורת התפתחויות טכנולוגיות, צבאות, חברותות ופוליטיות שלשות זו בזו. התפתחות אלה, שארעו בעשורים האחרונים, כוללות: שינויים عمוקים וגלובליים במאפייני תופעת המלחמה; שינויים גיאואסטרטגיים במרחב התיכון, שרובם קשורים בהשלכות של הטלולה האזרחיות והאירוועים שהתרחשו במסגרת (ובכלל זה הגעת כוחות צבא של רוסיה וארכזות הברית לאזור); שינויים מהותיים בתפיסת ההפלה ובאמצעי הלחימה של אובי ישראל, בעיקר אלה המשתייכים לציור הדיקליישיע; שינויים באופן הפעלת הכוח הצבאי הישראלי, הבאים לידי ביטוי בעיקר בתחום עדיפות להפעלת כוח אש (על בסיס מודיעין מדויק) על פני כוחות יבשה מתמרנים; והשלכות של מהפכת המידע המטלטלת את העולם וגם את הממסדים הצבאיים.

מי יקרב להסלה?

השנה התברר שוב שההרתעה הישראלית מפני עימות רחב ומלחמה עודנה תקפה, וכנראה אף התחזקתה. אובייה של ישראל מודעים לכוחה וכcolm עסוקים בביטחון הפנימי, ובכלל זאת בהשלכותה של מגפת הקורונה. שורת משחקים שלמים המכון למחקרים ביטחון לאומי בסוף שנת 2019 ותחילת שנת 2020, עוד לפני פרוץ משבר הקורונה, הובילו למסקנה כי שאיפתם

של כל השחקנים בזירה הצפונית היא להימנע מהסלמה. שנת 2020 איששה הערכה זו והסלמה אכן לא התרחשה. ניסיון השני האחרון לימד שזה גם המצב מול גורמי הכוח ברצועת עזה.

עם זאת, מאז ויל' האחרון מצוין פיקוד הצפון בדריכות מוגברת מול ח'באללה, בעקבות איום מיוחד להגיב על תקיפה שיוכסה לישראל בסוריה, אשר בה נהרג פעיל של הארגון. הארגון ניסה מספר פעמים "לסגור חשבון" עם ישראל, אך ללא הצלחה. צה"ל הדף את כל הניסיונות ואף הוסיף לתקוף בסוריה, באופן שהבהיר כי אין מתקבלת ההרעתה שהציג ח'באללה.

בישראל, כמו גם בשירות חמאס וח'באללה, שורת מודעות לסכנה הגלומה בדייניות הסלמה העוללה להתרחשות, אף נראה שכל הצדדים מעריכים שנinan יהיה לקטוע אותה לאחר מספר ימי קרב, בדומה לעימותים קצרי ימים שנרשמו בשנים האחרונות בזירת עזה. ואולם, תרחיש מעין זה עלול להשתרענותם אם יהיו לאחד מהצדדים או לשנייהם קורבותן בנפשם. אז איזה תיכון שתגובה ותגובה-נגד ישילמו, ובויל' לעימות נרחב ואף ללחימה. מלחמה כזו יכולה להתרחש מול הציג האיראני-שייע היכול את ח'באללה לבנון, שלוחים איראניים בסוריה ובעיראק, ואולי גם מול איראן עצמה. זאת ועוד, ההסלמה עלולה לגלוש גם לזרות נוספות, בפרט עם גורמי הכוח ברצועת עזה.

תפיסת הפעלה של האויב

הבחירה הנ' של ח'באללה והן של חמאס באופי הלחימה הנוכחי שלהם נבעה מתחילה למידה שהתקיימו מאז שנות ה-90, על בסיס ניתוח עצמותיה וחולשותיה של ישראל. בשנה שעברה הצבענו על שינוי בתפיסת הלחימה של ארגונים אלו עקב ל��ים שהופיעו מהעימותים שהתרחשו בין ישראל מאז מלחמת לבנון השנייה (2006). עיקרו של שינוי זה הוא מעבר מtrap'יסת ניצחון המבוססת על התשתת האוכלוסייה בישראל ("ניצחון באמצעות איזה פסד") לתפיסה המכבקשת לפגוע, מדירות שונות, גם בתשתיות לאומיות בישראל וביכולות צבאיות חיוניות, כדי להוציא את המערכת הישראלית משיווי משקל ולעורר אותה.

תפיסה זו מומשת באמצעות מהלci בניין כוח הכללים: הגדלה נוספת של כמויות הרקטות והטילים, הן כדי לשפר את יכולת השרידות של המערך והן כדי להרווית את מערכות ההגנה האשוריית הישראלית; הצעידות ברקטות ובטילים בעלי יכולת דיק גבואה, שיכולים לפגוע בנקודות התורפה האזרחיות (חסמל, גז ותשתיות לאומיות אחרות) והצבאיות (בטי' חיל האויר ומפקדות צבאיות) בישראל; הצעידות ברחפנים ובכלי טיס בלתי מאוישים אחרים, גם הם לשם פגעה מדויקת.

תפיסה זו מובשת גם על הרעיון של הפעלת כוחות קרביים בשטח ישראל, על מנת לשבש את יכולת הפעלה התקפית והגנתית של צה"ל ולהגביר את הפגעה בכושר העמידה של העורף. על רקע זה שופרו יכולותם של ח'באללה וחברם לחדר לשטח מדינת ישראל, ובכלל זה בתוך התת-קרקעי, באמצעות כוחות פשיטה מיוחדים (כח רד'ואן של ח'באללה וכוח נוח'בה של חמאס). כוחות אלה מיועדים להعبر חילק מהלחימה לשטח ישראל – לתפוס צרים מרכזים, לחדר לישובים ולבסיסים ולגרום לצה"ל להשקי חלק ניכר ממאמצי ההגנה, ולמעשה למונע ממנה את יכולת לצאת להתקפה. חמאס משקיע מאמצים ומשאבים ניכרים, הן חומריים והם בכוח אדם, בפרויקט המנהור התקפי. באקטوبر האחרון חסר והשמיד צה"ל מנהרה חוצת גדר عمוקה במיוחד, שאורה באמצעות יכולות המכשול ההנדסי שהוקם לאורך הגבול בין הרצועה לישראל. נראה שמדובר לא זנה את הפרויקט לאחר הקמת המכשול, ובכוונו למצאו דרכי לעוקפו.

תפיסת הפעלה של צה"ל

בחינת מסמכים פומביים רשמיים של צה"ל שפורסמו בשנה החולפת יכולה ללמד אותנו רבות על התפיסה של שיטת הפעלה

מעבר מtrap'יסת ניצחון המבוססת על התשתת האוכלוסייה לתפיסה המבકשת לפגוע גם בתשתיות לאומיות וב יכולות צבאיות, כדי להוציא את המערכת הישראלית משיווי משקל.

זה' לית במערכת הבאה. הרמטכ"ל רב-אלוף אביב כוכבי והמעה הכללי כולו רואים את המענה כשילוב של "תמרון ורב-ממדי לטרח האויב, מהלומות תקיפה באש ובממדי נספחים, והגנה ורב-ממדי חזקה. כל אלה יתבצעו יחדיו, יהנו מהדיות הדקה יותר וימצו את יתרותיהם באוויר, ביבשה, במודיעין וביעבוד". מידע כדי לחושף את האויב המסתתר ולהשמידו בקצב גבואה".

לצד ההשקייה ביכולות חשיפת אויב ובהגדלתם של הספקי באמצעות אש (בדגש על אש מדויקת), צה"ל השקיע מאמצים בכוחות היבשה כדי להפוך את התמרון היבשתי לקטלו', מהיר וგמיש יותר. במקביל השקיע צה"ל במבנה המכשול הנדסי, הן בגבול הצפון וכאמרם גם בזרות הדרום, שתוכלו לסקל את מאמץ המנהור ההתקפי של חמאס וח'באללה.

בתחומי מאמץ האש, בדגש על הכוח האשורי, פיתח צה"ל את תפיסת המהומות בהיקף רחב ובדוק גבוה, כאשר כל מהלומה זו נועדה לגרום לאויב הרס ונזק

השכנים בזירה הצפונית שואפים להימנע ממהסלה.

mock'el Hezbollah, Chon Nasralla

צילום: אדר המנהג העליון של איראן

шибרגו מהצפי שלו באשר ליכולותיו וכוונתו של צה"ל והיקפן. מהלומות אלו יוכנו לפגיעה במערכות אויב שאוות הוא הגדר כקריטיים לתפקידו האופרטיבי ולמיושם האסטרטגייה שלו. יש שלושה סוגים מהלומות: מהלומה מרחבית, שטורטה לפגוע במקבילים פעלים, תשתיות ואמצעי לחימה של האויב בגדירה נתונה; מהלומה משימית, שטורטה השמדת מערכת ספציפי של האויב (רקטות ארוכות טווח, למשל); ומהלומה רחבה, שטורטה פגעה בשורת מערכים ומרחבים כדי להביא את האויב לכשל רב-מערכתי ולאלצו להשיקע את מרבית משאבי בהגנה ובשים הריס שפוג. כאמור, תחום נטרול יכולות הלחימה מתחקק במערך הרקטיו של האויב, בדגש על מאגר הטילים המדוייקים ארכוי הטעות, ובמקביל פגעה במערכות פועלן כוחות החדירה שלו.

לגביה התמرون היבשתי, בשנים האחרונות התגלו להערכת צה"ל שני פערים מרכזים, הן ביכולתו לספק מענה לאתגר של ירי תולול מסלול בזרות השונות, והן ביכולתו לשולב יכולות במרכזי הכוח של האויב באופן מהיר ורציף. על כן גיבש הצבא תפיסת תמרון בחכם"ה לתמрон היבשתי, שנوعדה לתמוך מענה לפערים אלו וראתה בתמרון מהלך רב-מדדי. בזרוע היבשה גובשה תפיסת תמרון בחכם"ה (ביסוס, חשיפה, כינוס, מהלומה, הסתערות), שלפיה לכוחות המתמרנים יונגשו יכולות מודיעניות ויכולות חשיפת אויב מוגברות. זאת כדי שיוכלו לפגוע בו ולשלול ממנו יכולות, הן באמצעות אש מדוקית והן בתמIRON מהיר וקטלני. התעדוף הצה"ל למאיץ האש נותר בעינו, אולם ניכר כי בחמש השנים האחרונות התגבשה ההבנה שביצוע תמרון מהיר ואגרסיבי כמהלך משלים חיוני לצורכי סיום המערכת במהירות, ובתנאים שישרתו את האינטנסיס של ישראל. בהתאם לכך הושקעו משאבי ניכרים בשיפור ובחזקוק כשרותם של הכוחות המתמרנים.

דמותה של המלחמה הבאה

על צה"ל להיערך לשני מתראים עיקריים של מערכת, שעוללה להתפתח מהסלמה לא רציה בעקבותימי קרב בזירה הצפונית: "מלחמת לבנון השלישי" רק עם חזבאללה בלבנון, שתהיה עצימה והרסנית בהרבה ממלחמת לבנון השנייה; ו"מלחמת הצפון הראשונה" עם חזבאללה בלבנון, אך גם עם כוחות בסוריה ובעיראק, ואולי גם באיראן ובאזורות נוספות.

בתחומי מאיץ האש, בדגש על הכוח האוירוני, פיתח צה"ל את תפיסת המהומות בהיקף רחב ובדיק גובה.

זירת המלחמה האפשרית בצפון

זה"ל יפעיל במלחמה את יכולותיו ההתקפיות הקטלניות – ביבשה, באוויר ובים – ויגרום נזק נרחב ביותר לאויביו. אבל במלחמה זאת גם ישראל צפוי להתמודד עם ויר מסיבי של טילי קרקע-קרקע לעורף, שהקלם מדוייקים והקלם אף יחוור את מערכות ההגנה האוירית; עם תקיפות של כל טיס בלתי מאושים ורוכנים על העורף; עם חידרת כוחות קרקעיים לשטח ישראל בהיקף של אלפי לוחמים; עם מתקפה תודעתית רחבה שתכליתה ערעור כשר העמידה של הציבור הישראלי ואমנו בהנenga המדינית והצבאית. רכיביו ההתקפיים של זה"ל יתקלו במערכות הגנה אוירית וימית מתקדמות ובמערכות הגנה קרקעיות מורכבות, הכוללים שימוש בחומר תח-קרקעי ובטילים מתקדמים נגד טנקים.

המערכה עשויה להתנהל אפוא בשני מקדים שונים: באחד יתקפו אויביה של ישראל את העורף באש תלולות מסלול בכווית שטרם נראו בעבר, ובשני תתקוף ישראל את כוחות האויב בשטחו, הן באמצעות מאץ אש והן באמצעות תמרון קרקע. אולם אפשר שיווצר רושם של קשר רופף בלבד בין שני המקדים. נוכח ההרס בעיר ישראל, תושבי ישראל שיחו נתונים תחת אש לא יתרשםו יתר על המידה מן ההרס האדיר שימייצ' זה"ל על מערכיו האויב (גם אם יהיו ממוקמים בלבד באוכלוsie אזרחיות) וממספר פעילי שייגענו במהלך הקרבנות. מפקדי גדודים במלחמות לבנון השנייה סיירו כי במהלך הלחימה, למחרת ליקויים ותקלות, הם חשו שביצעו את המשימה ובスク הכל ניצחו, והינה בשובם ארצה התברר להם כי הציבור חשב שהישג נגע בין תיקו להפסד. בהתחשב בכך שמי צפוי במלחמה הבאה, תחושה זו תועצם.

יתרה מכך, ניתן להניח שבעת מלחמה כוחות המילואים שיתגיסו ייאלצו אף הם להתארגן תחת אש, שכן בסיסי הגיוס והיום"חים יהיו מטווחים. הצבא לא יוכל למשמש את תיפיסט "זמן יקר", שלפיה בעת עימות ובערו ייחידות המילואים אימונן להעלאת הקשרות ורק איזיקו חלק בלחימה, משום שטחוי האימונים יהיו מטווחים גם הם (כשם שהיה בעת מבצע 'עמדע ענן' בזירת הדרום, 2012). זאת ועוד, לאחר שהבטים של יחידות המילואים ממוקמים בחלקים הרחוק מקו החזית, עלול שנوع הנסיבות להתעכב בגלל אש תלולות מסלול של האויב. מכאן שהמקום הבטוח ביותר שבו יוכל הכוחות הלוחמים להימצא הוא בחזית ובעומק שטחו של האויב. שם אומנם ידרשו כוחות היבשה להתמודד עם הסיכון שבלחימה, אולם העוצמה הקרהית תספק מענה לסייעים אלה.

הציבור בישראל מצפה מהכוח הצבאי לניצח במערכות קצרה ומעטות אבדות. ציפייה זו מועצתם כshedobar במערכת המבוססת על הפעלת הכוח האויר. אולם בעימותים עתידיים צפוי טיטיסי חיל האויר לא יוכל לנוע באופן חופשי כמעט כמעט מעל לשטח האויב, כפי שהומחש בפברואר 2018, כאשר במהלך תקיפה של חיל האויר בסוריה נפגע מטוס קרב מסוג F-16 וויסיסו נאלצו לנוטש מעל עמק יזרעאל. יתרה מכך, לצד מערך הgn"מ שלו, האויב ישאף לפגוע ברכזיות התקפות של חיל האויר הישראלי באמצעות ירי רקטות וטילים על בסיסי החיל. זה"ל ידרש להיאבק על העליונות האוירית ועל חופש הפעולה. בהקשר זה יש להב亞 בחשבון גם את הנוכחות הרוסית בדירה הצפונית, אשר עשויה להציג מגבלות נוספות על חופש הפעולה של חיל האויר.

חמאס משקיע מאמצים ניכרים בפרויקט המנהור
התקפי. מנהרת טרו שנחשפה בגבול מצועת עזה

צלום: REUTERS/Jack Guez

השלכות מגפת הקורונה

להתרחשויות בסביבה האסטרטגיית, בהקשר למגפת הקורונה, יכולות להיות גם השלכות על הסביבה האופרטיבית, ככלمر – על מאפייני העימיות הצבאים ואופן התפתחותם של הכוחות הצבאים, המדיניות והלא-מדיניות. תקופות שבהן המדינות והארגוני בעלי המחויבות הפליטית עוסקים בענייני הפנים שלהם מאופיינות בנסיבות של ארגונים לא-מדינתייםחסרי מחויבות צאתה, וכאלה יכולים להיווצר או להתחזק גם בתקופה הנוכחית. בהקשר אחר, אפשר שההתוצאות הדרמטיות כל כך בכל המדינות להתפרצות הנגיף תוביל גורמים שונים تحت עדיפות גדולה יותר לפיתוח ולהצטיידות בשוק ביולוגי. ולבסוף, לפחות בישראל ובמדינות המערב – סביר להניח שתהיה הסעות תקציבים לאומיים לשיקום הכלכלה ומערכות הבריאות, על חשבון תקציבי ביחסו ותקציבים לתחומים אחרים.

המלצות למדיניות

ישראל צריכה להירך למלחמה רב-זירה ("מלחמת הצפון") כדי ייחוס עיקרי. מלחמה זו תתאפשר בעוצמות גבואה יותר מהמערכות שניהלה מאז מלחמת לבנון השנייה, הן במובן כמות האש על העורף הישראלי והן במובן חזית הלחימה. נוכחות האתגרים הצפויים לכוח האוורי וכן הצורך לצמצם את האש על העורף במהירות, יש להכין את הכוח הבשתי לתמרון גמיש, אגרסיבי וקטלני לפגיעה בכוחו הצבאי של האויב. במקביל יש לצמצם את פער הציפיות בצבא לגבי מאפייניה ותוצאותיה האפשריות של המלחמה; ליזום מאכץ מדיני וביטחוני למניעת מלחמה ולמייצי חילופות אחרות לקודם יעדיה של ישראל בזירה הצפונית. זאת ועוד, נ寇ן לסקם ולתקציב תוכנית רב-שנתית לצה"ל ולהתאים למוגבלות התקציביות המתחריבות מההתמודדות עם ההשלכות הכלכליות של משבר הקורונה, ליישם את תוכנית ההתעצמות במט"ח במסגרת הסיעם האמריקאי, וכן לשחקpid על הרוחקת צה"ל ומערכות הביטחון מהמאבק הפליטי בישראל.

מגמות אסטרטגיות בתחום הסייבר

דודי סימן-טוב

סייבר מתאימה לעידן של עבודה מהבית וצריכה מקוונת, שיפורים להישאר בתוקף גם כתביעם המוגפה.

עד מרכזיו לתקיפות סייבר, בשילוב מסעות דיס' אינפורמציה, הם תהליכי בחירות במדיניות מערכיות. כלכך מניסיונה של רוסיה להשפעה על הבחירה לנשיאות ארצות הברית שנערכו ב-2016, ארגוני סייבר מדינתיים וארגוני המדיה החברתיים סייעו בסיכון ניסיונות ההשפעה, ולאחר הבחירה לנשיאות ב-2020 הם אכן היו בהיקף נמוך מאשר בעבר. מוגמה זו של שיבוש תהליכי דמוקרטיים צפוייה להימשך ואף להתחזק, הן בעשרות בחירות והן בתקיפות שביניהן, תוך פעילות ענפה ברשות החברתיות, שימוש ביכולות תקופה טכנולוגיות וכן יום השית.

אשר לזרה הכלכלית, ב-2020 נרשמה עלייה של 300 אחוזים ביחס לשנה הקודמת בתחום סייבר, במיוחד בתחום כופרה, המבוצעות על ידי גורמים מדינתיים או גורמי פשעה. תגבורת המדינה המותקפת היא סירובה לקבל את דרישת התקופים, ולצד זאת הגברת הפעולה האקטיבית נגדם. ואולם קשה לאוף מדיניות מחייבות בהקשר זה, ו Robbins מהמותקפים נכנעים לדרישות. אחת התוצאות של התרחבות היקפה של תופעת התקיפות מסוג זה היא עליה ניכרת במחיי הביטוח.

היכולות המתפתחות של בניית מלאכותית ושל האינטראנט של הדברים – שבאות לידי ביטוי למשל בכל רכב, ברוחניים, בערים חכמות ובובטים חכמים – יוצרות פוטנציאל לתקיפה, שיבוש שגרה וסיכון חיים, והדבר מחייב התארגנות הגנתית בהתאם. ניתן לתרתום יכולות של בניית מלאכותית גם לשם הגנה, אך אלו טרם באו לידי ביטוי ממש.

העולם עבר לסביבה הדיגיטלית, כאשר בתקופה משבר הקורונה הוציאו תהליכי דיגיטליזציה וגברה תלותם של המשק הכלכלי ושל אדריכלים בשירותי מחשב מרכזיים. כך העולם הפיזי נעשה פגיע ורגשי הרבה יותר מבעבר לתקלות או לפגיעה זדונית. ואכן, ניכרת עלייה בהיקפים ובגיוון של פעילות עינית סייבר. בהתאם לכך גובר אתגר ההגנה על מרחב הסייבר, המדיני והازורי אחד.

בשנה האחרונה נרשמה עלייה במנעד וביקף תקיפות הסייבר, הן לתקינות כלכליות ותודעה תרבותית ואף לתקיפות של חברות אבטחת מידע. לאחרונה התרחבה רמת החיכון הקיברנטי בין מדינות, וכן גברה פעילותם גם העזותם של גורמי פשע מקוון. בהתאם, ניכרה גם תגובה אקטיבית ואגresיבית מצד גורמי הסייבר במדיניות המותקפות. על רקע זה הופך מרחב הסייבר לתוך עימות אסטרטגי. העימות בין ארצות הברית למדינות אחרות ובראשם סין, איראן ורוסיה החறיף, ובחלקו הפלגוני. מרחיב הסייבר כזרת עימות כולל גם את ישראל, ובקיים 2020 הוחלפו מהלומות קיברנטיות ביןיה לבין איראן. למעשה, הסייבר עתיד להפוך לרכיב מרכזי במסגרת המערכת שבין המלחמות – המב"ם.

על רקע מגפת הקורונה נרשמה עלייה דרמטית בתחום סייבר ודיס' אינפורמציה על מערוכות הבוראות ועל גופי פיתוח החיסונים. בנוסף לכך, נוכח המעבר האינטנסיבי של מגזרים רבים במשק לעובדה מהבית ולצריכה מרוחק הואץ תהליך דיגיטליזציה, אך זאת באופן לא מתכוון ולא סדר. לפיק עלה במידה ניכרת השימוש בתשתיות דיגיטליות ובראשן שירותינו, המהווים יעד מרכזי לתקיפה. מכאן נובע הצורך בארכיטקטורת

FAKE NEWS

2021 כשנת מפנה בהשפעת הפיק ניוז?

ענבל אורפז

נקטו חברות אלה לראשונה צעדים להגבלת הפצת פיק ניוז על ידי פוליטיקאים.

השיא היה סביב יום הבחירות לנשיאות, כשטוויטר חסמה צויצים של טראמפ, ולצד פוסטים שלו הוסףה פיסבוק הבהרה כי לפי ספירת הקולות העדכנית הוא אינו מוביל במרוץ. גם עורך הטלויזיה האמריקאית נקטו צעד תקידי וקענו נאום בשידור חי של טראמפ, שבו הדיע שהבחירות "גנבו". מקרים אלה לא היו הראשונים שבמהם טראמפ שיקר או טען לكونספירציה, אך עד אז נקטו חברות הטכנולוגיה וגופי המדיה צעדים שתכליתם להילחם בתופעה. בשבועות שלאחר מכן, כל תקשורת ישראלים ביצעו אף הם לראשונה צעדים דומים: בחודשות מרץ ונמרץ בדיקות עובדות לרשות הממשלה בגין נתניהו בעודו נואם בשידור חי, וכך דומה ננקט על ידי היומון ידיעות אחרונות.

אפשר אם כן שבשנת 2021 תירשם נקודת מפנה בהתייחסות לפיק ניוז. יתכן שכלי התקשורות יחוزو למלא את תפקידם המסורתי – כלבוי השמירה של הדמוקרטיה – ויהיו פעילים יותר בחשיפת שקרים, אולם כבר עתה הם יעד לביקורת בנוגע לכולותם לקבוע מהי האמת. חברות הטכנולוגיה ידרשו למצוא את הדרכם להפוך לשחקניות מאזנות שאינן מהוות פלטפורמה להפצה המונית של שקרים, אך יהיה עליהם להיזהר מלמלא תפקיד של צנזור, המחייב מהי האמת ומתרבב בשיח פנים מדיני וחווצ' מדיני. יתר על כן, עדין לא ברור האם המדיניות האקטיבית החדשת של הרשות החברתית תישאר עניין אמריקאי, או שמא תורחב גם לישראל ולמדינות נוספות.

בראשית שנת 2019 הכריזו ראשי קהילת המודיעין האמריקאית על טכנולוגיות המשמשות למבצע השפעה מקוונים ולהטיה בחרות ועל איומים גלובליים, שבودאות גבוהה יעשה בהן שימוש להחלשת הדמוקרטיה האמריקאית, לחתירה תחת בריאות שארצות הברית שותפה להן ולהשפעה על מדיניותה. בדיעבד נראה שהשעותיהם התבדו, והשימוש בפיק ניוז מתוחכמת על צורתייה השונות ובכללן דיפ-פייק (Deepfake) בבחירות לנשיאות ב-2020 היה מוגבל, ולא גרם להטיה נרחבת של הבוחרים. אולם תוצאות הבחירות בארצות הברית והתרחשויות נוספות שנרשמו בשנה האחרונה מעלוות תහית לגבי התפקיד שפייק ניוז ימשכו למלא בביטחון לאומי בדיון אחרי טראמפ, וגם באשר להשפעת התופעה על ישראל.

השיא היוצא دونלד טראמפ היה ממעצבי תקופה שאופינה כעדין של פוטנציאמת ופיק ניוז, והשפעות התקופה זלגו אל מחוץ לגבולות ארץות הברית. בתקופת הנהגתו חתר טראמפ תחת מעמד המוחמים, הציג לשולח את ראש סוכניות המודיעין "חזרה לבית הספר" ודובייו טבעו את המונח "עובדות אלטרנטיביות". ואולם, ספר Shinynim חשובים מהשנה האחרוןו מצביעים על תמורות בתחום. ראשית, פיסבוק וטוויטר – חברות טכנולוגיה שהמצרים – שלחן ממשימים פלטפורמה להפצה נרחבת של שקרים – נדרש להציג מדיניות לטיפול בנושא, לאחר שbumper תקופה ארוכה הן ניסו להתנער מאחריות ומהתערבות בתכנים, ואף טענו שהן ערוצים לטורלים להפצת מידע. בעקבות ביקורת ציבורית ודינום שהתקיימו בוועדות הסנאט, בשנת 2020

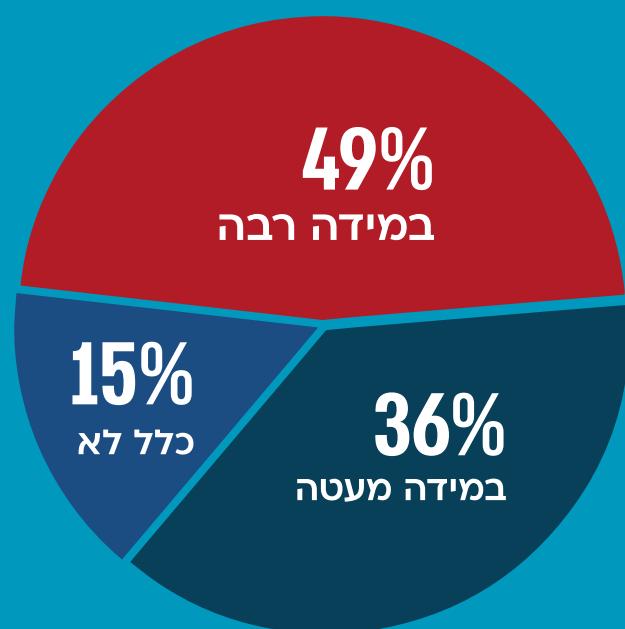

ישראל, ועל כן צריך יהיה לברר את היקף התופעה, שבין היתר מאימת על הלכידות החברתית, על יציבותו של השלטון, על הערכם ועל דפוסי החיים במדינתה. הטיפול בהפצת פיק ניוז בישראל חייב להתאמה ושינוי ברמת החקיקה והאכיפה, שכן אם נותרות מענה מסוימת לשינויים הטכנולוגיים ולאחריותיהם מציעים. סיום עידן טראםפ לא יהיה קץ עידן הפיק ניוז, אבל בתקופה ההקרובה ותברור אם הוא יכול להוות נקודות מפנה באמצעות לבילימת התפשטות התופעה, שיש לה 활용 את ההשלכות

משמעות על הביטחון הלאומי.

ויגש שמשלוות ידרשו להתמודד עם הפצת שקרים בתחום בריאות הציבור, בפרט ממשום שבמציע החיסונים העולמי מפני נגיף הקורונה עלול לשמש כר פורה להפצת צדבם בנוגע לחיסונים ולהטיפות הלוואי שלהם, כדי למנוע מהציבור להתחפן. בישראל, על רקע המכחאה העממית והפוליטית הנמשכת נגד בניין נתניהו, ולקראת מערכת הבחירות הקרובה לבניהו לבניין (מאי 2021) יידרש מענה להתבטאות שקרים של פוליטיקאים ולמקורות דיסינפורמציה אחרים. זאת ועוד, עדין לא ידוע היקף השימוש שנעשה במשתמשים פיקטיביים בשרותות חברתיות כדי להשפיע על השיח הפנימי.

באיזו מידת אתה מרגיש שהיכולת שלך להבין את המציאות נגעה בשל פיק ניוז?

מצאים מתוך מדד הביטחון הלאומי של המכון למחקר ביטחון לאומי

מדד הביטחון הלאומי – מחקר דעת קהל 2020-2021

צפיו ישראל! ורותי פינס

"מדד הביטחון הלאומי" עוקב באורח עקבי ושיטתי אחר מגמות בעמדות הציבור בישראל בסוגיות של ביטחון לאומי. בשנת 2020 התגבשה דעת הקהל בישראל על רקע מגפת הקורונה והשלכותיה ואייציבות פוליטית, ובויבזם על רקע יציבות ביטחונית והסכם עם מדינות סמויות באזרע. ממצאי הממדד מלמדים כי בדומה לשנים האחרונות, גם השנה רוב הציבור מאמין כי מצבה של ישראל מבחינת הביטחון הלאומי היא טובה מאוד".

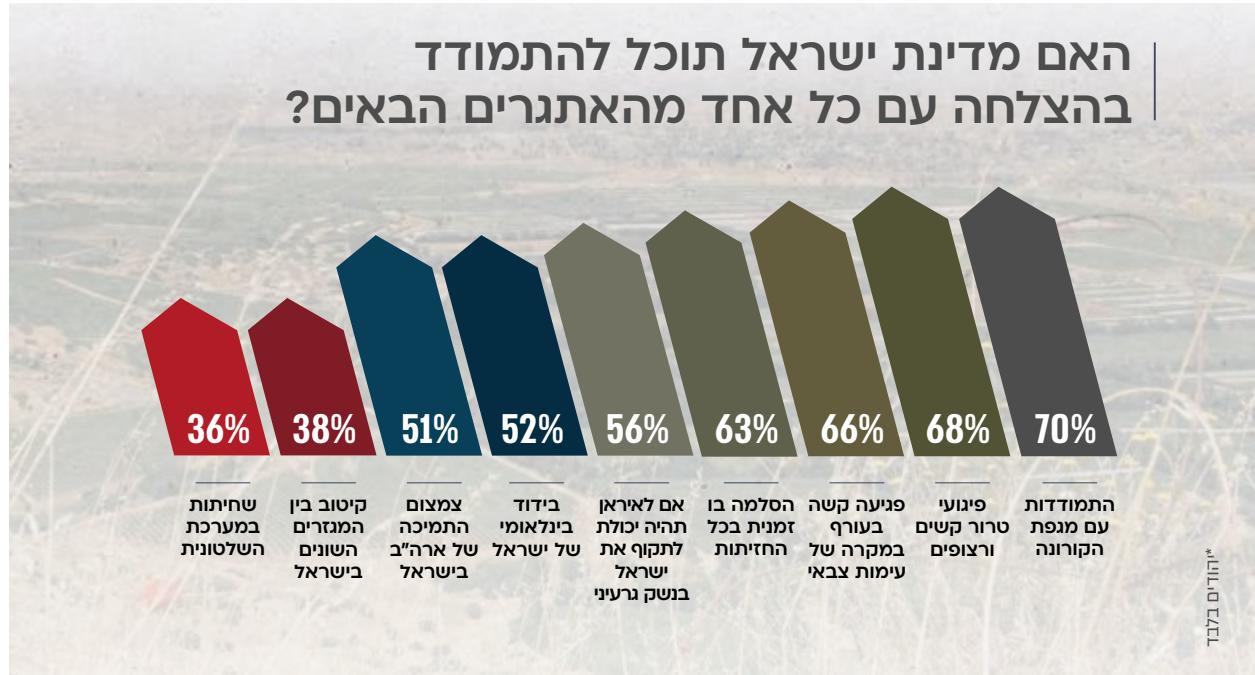
אחת הסוגיות המרכזיות על סדר היום בשנה החולפת הייתה מידת האמון במוסדות המדינה, על רקע ההתמודדות עם משבר הקורונה. ממצאי הממדד עולה כי חוסר האמון מצד הציבור בחילק מוסדות המדינה וביעיקר הממשלה ישראל, אשר היה נמור עוד טרם פרוץ המשבר, החריף בעקבותיו. אומנם במהלך הגל הראשון של המגפה חלה עלייה ברמת האמון במוסדות, אך סביר להניח שהיא נבעה בין היתר מתחושה של התכנסות קולקטיבית למאבק באתגר משותף. ואולם בהמשך ניכרה ירידת עקבית באמון. בין היתר, "מדד הביטחון הלאומי" האחרון עד כה עולה כי ממשלה ישראל זכתה ל-25 אחוזי אמון בלבד. גם משטרת ישראל משתתפי לאמון נמוך יחסית, על רקע טענות הקשורות להתקלהותה לגבי אכיפת הנחיות התנהלות לנוכח המגפה וליחסה כלפי משתתפי הפגנות והמחאות העממיות. מנגד, ברמת האמון של הציבור בארגוני הביטחון – צה"ל, המוסד, ושב"כ – ניכרה ירידת ביחס לשנים קודמות, אך היא עדין הייתה גבוהה יחסית (כ-80 אחוזים).

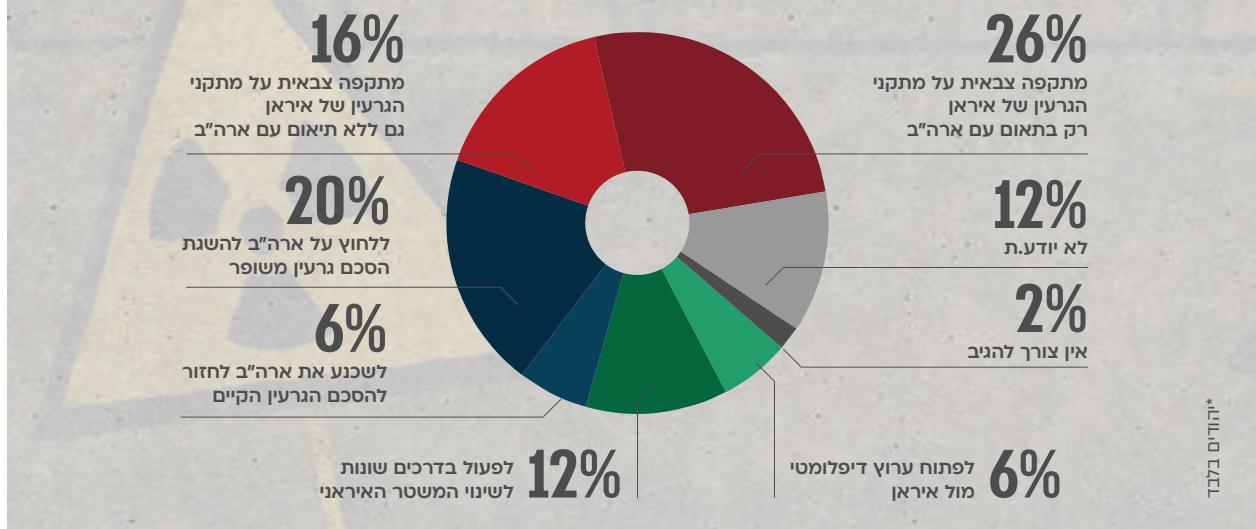
אויומים ואתגרים חיצוניים (ביטחוניים)

בעקבות לארך שנים, רוב הציבור חש כי ישראל תוכל להצלחה עם אויומים ביטחוניים, ביניהם: פיגועי טרור, פגיעה קשה בעורף במקורה של עימות צבאי, הסלמה בויזמנית בחזיות הצפון, הדרום ויהודה ושומרון, וכן השגת נשק גרעיני על ידי איראן. הממדד האחרון הצבע על תחושת ביטחון גבוהה ביכולת ההתמודדות של המדינה עם אויומים אלה, הגם שנרשמה ירידת ביחסות ביטחון זו. אשר לדירוג חומרתם של האויומים החיצוניים, נראה כי השקע שהשתרר בזירה הצפונית בשנה החולפת, ובשינוי משנים קודמות, מסביר מדוע היא כבר לא נתפסת כאיום המשמעותי ביותר. כך גם לגבי הסיכון הישראלי-פלסטיני, ובכלל זה חמאס ברצועת עזה. זאת ועוד, השנה כמו בשנים האחרונות, חלק קטן בלבד מהציבור דירג אויומים אלה כמשמעותיים ביותר. לעומת זאת, "AIRTEL גרעינית" נתפסת כאיום המרconi הניצב בפני ישראל בעת הנוכחית. בחמש השנים האחרונות מודגש הסכם הגרעין בין איראן

למעצמות, שבמהלן "אוראן גרעינית" לא נטפסה כאיום חמור, ב-2020 היא שבה למקום הראשון. יתר על כן, חלק ניכר מהצביע תمر בנקיטת פעולה נגד האיום. הוא הביע תמיכה בנקיטת פעולה צבאית נגד איראן, אם ותברר שהיא מתחדשת את פעילות הגרעינית שלו, ובעדיפות בתיאום עם ארצות הברית. כחmisית מהציגו תמכה בהפעלת לחץ על ארצות הברית להשתתת בסכם גרעיני משופר. רמת תמיכה נמוכה ונרשמה ביחס לאפשרות ללחוץ על ארצות הברית להשיג הסכם גרעין משופר, או לפחות כדי להביא לשינוי משטר באיראן. רק מיעוט זניח סבר כי יש לפתח ערך דיפלומטי מול איראן. Tamicaה באקטיביות צבאית, לעיתים גם במחair סיוכן בהשלמה למלחמה, ניכרה גם לגבי חימוש חזבאללה בטילים מודדיים על ידי איראן. אפשר שהtamica בעיטה צבאית יזומה קשורה, ولو חלקית, לתהושות הביטחון ביכולת להתמודד עם האתגרים הביטחוניים, כמו גם לרמת האמון הגבוהה בגוף הביטחון.

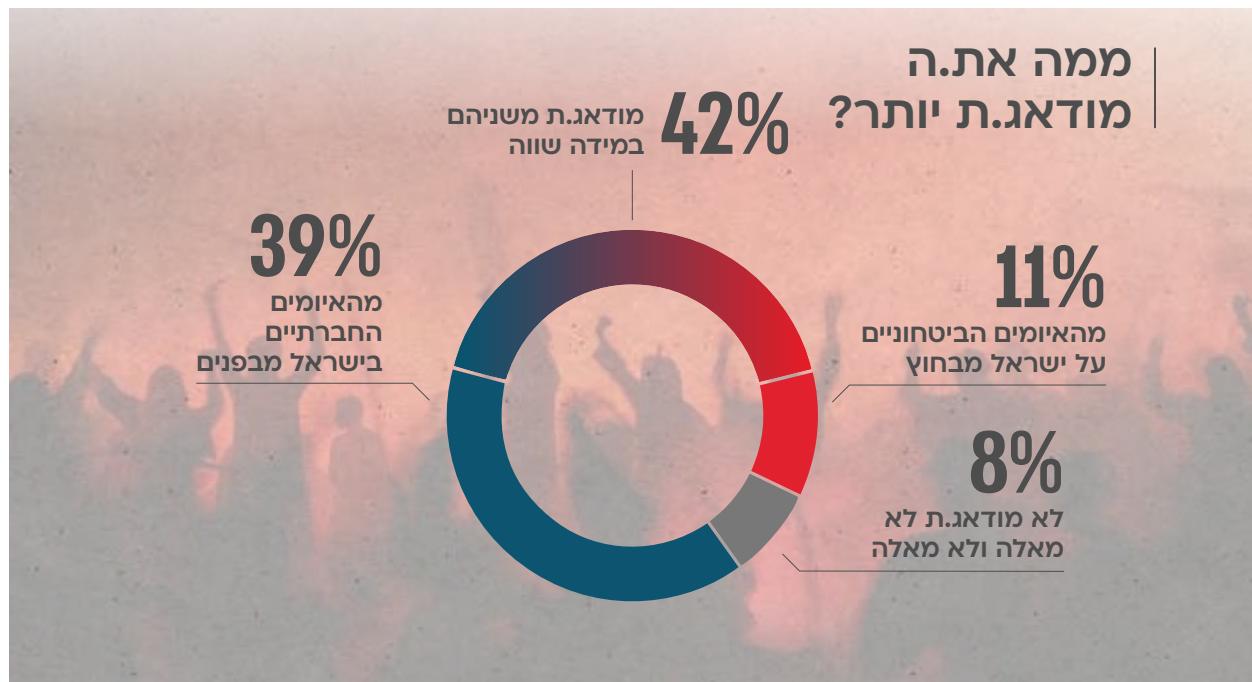
מה צריכה להיות תגوبת ישראל אם יתרור שARINGן מחדשת את פעילותה הנרענית?

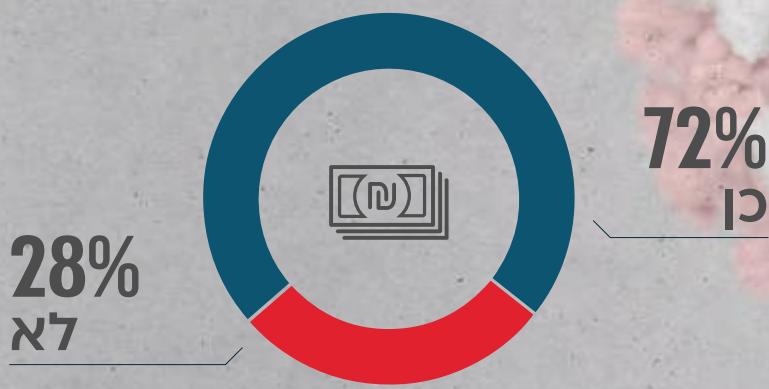
אינטראקטיבים – חברתיים

טרם הקורונה העלו ממצאי המדד כי הציבור מוטרד מאינטראקטיבים פנימיים לא פחות מאשר מאינטראקטיבים חיצוניים. ואולם בעת הנוכחית נמצא כי הציבור מודאג יותר במידה משמעותית מהאינטראקטיבים הפנימיים, ורק מיעוט מודאג יותר מהאינטראקטיבים החיצוניים. יתרה מזאת, לעומת תחושת הביטחון הגבוהה לגבי יכולתה של המדינה להתמודד בהצלחה עם האינטראקטיבים החיצוניים, לגבי יכולתה להתמודד עם אינטראקטיבים פנימיים תחושת הביטחון נמוכה ומתחפינת בירידה ניכרת ביחס לשנים האחרונות. לדוגמה, הציבור מוטרד מיכולת המדינה להתמודד עם שჩיותות במערכות השلطונות ועם קיומם בין מגזרים שונים בחברה. וכן, רבו סבור כי בעקבות משבר הקורונה נדרש שניי בסדר העדיפויות של המדינה, כך שנושאי כללה וחバラ יקבלו עדיפות על פני תקציב הביטחון. נוסף על כן, בדומה לממצאי 2019 (טרום משבר הקורונה), גם ב-2020 רוב הציבור סבר כי חלה התרופפות בתחום הסולידריות בחברה הישראלית. הגם שהחלוקה בין אגפי הימין והשמאל במפה הפוליטית השתנתה בעשור האחרון, רוב הציבור סבר כי הגורם העיקרי להתרופפות בתחום הסולידריות הוא המתח בינויהם. גורמי כוח אחרים — בין חילוניים, בין עשירים לעניים ובין יהודים לעורבים בארץ — נשארים הרחק מאחור ואינם נחשים על ידי חלק ניכר מהציבור כגורם היידעה בסולידריות.

לסיום, חשוב לציין כי רוב הציבור מאמין ביכולתה של המדינה להתמודד עם משבר הקורונה. סביר להניח כי ממצא זה מושפע בוין היתר מעיתויו ערך הסקר, שנערך ביום שבת התפרעם כי החיסון לקורונה עתיד להגיע בקרוב לישראל.

האם בעקבות משבר הקורונה צריך לשנות את סדרי העדיפויות של המדינה כר' שנושאי כלכלה וחברה יקבלו עדיפות על תקציב הביטחון?

חולת התרופפות בתחושת הסולידריות בחברה הישראלית

מה הגורם העיקרי להטרופפות בתחושת הסולידריות?

סיכום: המלצות למדיניות לשנת 2021

עמוס ידלין

יעדי העל של ישראל

הamazon האסטרטגי של מדינת ישראל בסיס לעיקרי המדיניות המומלצת לישראל בשנה הקרובה. כמצפן להמלצות חשוב לזכור ולהציג את **יעדי העל של מדינת ישראל**: "ביסוס מדינת ישראל כמדינה יהודית, דמוקרטית, בטוחה, משגשגת וצדקה, הנמצאת ביחס שלום עם שכניה – הן ברأית הציבור הישראלי והן ברأית הדירה הבינלאומית".

יש למקד את משאביה ומאמציה האסטרטגיים של מדינת ישראל בחתירה לקידום יעדים אלה, הקשורים כולם לייצוג ביטחונה הלאומי. אולם הדרך להשגת היעדים אינה פשוטה וישראל, קיימים מתחים ביניהם. המלצות המדיניות של המכון למכון למחקר וטיכון לאומי מישבות את המתחים בין היעדים וחותרתו למקסם אותם.

בפתח שנת 2021

בשנת 2020 הamazon של ביטחון ישראל כלפי סביבתה והקהלת הבינלאומית מול האיום וההזדמנויות הוא חיובי, אך החוסן הלאומי כלפי פנים נמצא בגירעון ממשמעותי. בפתח שנת 2021 צפויים אתגרים גם אל מול איוםים חיצוניים וגם ביכולת להתאושש מהמשבר הפנימי.

בשנת 2020 נרשמו בצד הזכות של amazon הביטחון הלאומי מספר התפתחויות חשובות. נחתמו 'הסכם אברהם' – פריצת דרך היסטורית בין ישראל לבין מידנות ערב – ומגמת הנורמליזציה עוד נמשכת. בנוסף על כך, בראשית השנה נהרג קאסם סולימאני ולקראת סופה נהרג מוחשן פח'rizadeh – שניהם גנרים במשמרות המהפקה של איראן, שהובילו את שני המאמצים האסטרטגיים המאיימים ביותר על ישראל: ההתקפות ולחמת השוללים ברוחבי המזרחה התקיכו וקידום תוכנית גרעין צבאית. הייתה זו גם שנה שקבעה יחסית בגבולות ישראל, שבמהלכה נפגעו חילים ואזרחים מעטים. אובייה היישורים של ישראל נפגעה מ מגפת הקורונה ומהמשבר הכלכלי שנלווה אליה במידה חריפה יחסית. כל אלה עיצבו את שנת 2020, אשר רבים ובכללם חוקרי המכון צפו שתהיה "נפיצה", כאחת השנים השקעות ביוטר שידעה ישראל מבחינת ביטחונה מפני איום מוחזק.

עם זאת,amazon הכלול החלה בי-2020 הרעהamazon הביטחון הלאומי, במיוחד בחמישה מישורים: ישראל נתונה במסבר פוליטי מתמשך, שגורם פגעה עמוקה באכומו של הציבור במוסדות השלטון, בסolidarיות החברה ובחוקון הלאומי; מגפת הקורונה יצרה

משבר רב-מדוי – בריאותי, כלכלי וחברתי, שאף החריף את נזקי המ捨ר הפוליטי; איראן אומנם לא פרשה מה הסכם הגראן, אך היא מפירה אותו בשיטתיות ומתקדמת למשך של יכולת גרעינית צבאית; נסחתת השחיקה ביטרון האיכותי הישראלי – גם מול איראן המקדמת את פרויקט דיקט הטילים, ואשר שוחררה מהאמברגו על אמצעי לחימה מתקדמים; למדיונות באזרע אושרה מכירת נשק איכוטי מארצאות הברית במסגרת 'הסכם אברהם' ומעבר להם; ולבסוף, עם תום ממשל טראמפ מסתיימות ארבע שנים שבמהלכן זכתה ישראל בגיבוי מדיני מלא מארצאות הברית: במדיניותו "מקסימום לחץ" על איראן, בפרסום 'תוכנית המאה' של טראמפ ובשינויי הפרדיגמה המדינית באזרע.

בפתח שנת 2021 נכנן להציג למדינת ישראל יעד על של שיקום פנימי כלכלי וחברתי ובנית יחסים תקינים ואיתנים עם ממשלה חדשה תוך חיזוק הברית החשובה ביותר עם ארצות הברית.

תפיסת הביטחון ואתגרי השעה

תפיסת הביטחון ההיסטורית של ישראל מדגישה הרתעה, התראטה מפני איומים, הגנה בכל הממדים ויכולת להכריע בעימות. בשנים האחרונות ממומשת תפיסה זו גם באמצעות המערכת שבין המלחמות (מ"ם), שנועדה לצמצם איומים, לשפר את הרתעה ולהרחיק עימותים. הסכמי השלום ותמכית ארצות הברית הם עמודי תוויה בביטחון הלאומי. בעת הנוכחית יש לדובק בעקרונות אלה ולהתיר להרחב את מעגל השלום והנורמליזציה בין ישראל לבנון שכנותיה, לחזק את יתרונותיה הצבאיים והטכנולוגיים ולשמור על הברית האסטרטגית החזקה עם ארצות הברית. עקב השיתוק הפליטי בישראל, הידר תקציב מואשר מזה שנים וחילופי שרים תכופים במשרד הביטחון (ארבעה בשנתיים), בנין הכוח של ישראל נפגע, תפיסות ביטחון ומדיניות ביטחון אין מעודכנות וצה"ל מתנהל זה מספר שנים ללא תוכנית רב-שנתית מאושרת.

יתור על כן, שילוב האתגרים הניצבים כוים בפני מדינת ישראל, אשר מכוון בזרת הפנים והן בזרה האזוריות ובמשור הבינלאומי, מחייב תיקוף ואיזון מחודש בין רכיביו השוניים והמגוונים של הביטחון הלאומי, בדגש על החוץ הפני, הopolידריות והמשילות. מסקנות המכון למחקר ביטחון לאומי בקשר זה ניכרות **במחלצות למדיניות ל-2021**, על מנת לקדם את צאתה של ישראל מהמשברים הפנימיים שנחשפו והוחרפו במהלך 2020.

מול האיים צבאי הנשק מאיראן ובעלות בריתה

- מול החריטה הנמשכת של איראן להשתג' יכולות גרעין צבאיות, שהוא האיום החיצוני החמור על ביטחון ישראל, יש להעיר על הידברות הצפואה בין ממשל הנשיא ביידן והקהילה הבינלאומית לבין איראן, ובתוך כך להגדיר את האינטנסים החוניים של ישראל במסגרת הסכם גרעין חדש. על ישראל להתכוון לשני תרחישים – הראשון הוא משא ומתן חדש והשני זיהלה איראנית לעבר ספר הגרעין, וכן לשילוב ביניהם. שני התרחישים מחייבים הבנות ותוכניות פעולה משותפת עם ארצות הברית. בראש ובראשונה, יש להגיע להסכמות לגביה תחולת הסכם משופר עם איראן ביחס להסכם הגרעין מ-2015 (JCPOA). תיקון ההסכם צריך להתמקד בהארכה משמעותית של סעיף ה"סנטט", בפיקוח בכל מקום ובכל זמן, בהגבלת המחקר והפיתוח והשלמת הבירור בנושאים תונכית הנשק. זאת ועוד, נדרשים "הסכם מקביל" בין ישראל לארצות הברית לגבי מדיניות משותפת נגד איראן בפועלתה האזרות ואסטרטגיה מתואמת להתקומות, אם תמשיך איראן בzychילה לגרעין. בה בעת, יש להזיחק אופציית התקיפות אכינה מול איראן ולהגיע להבנות ארצות הברית לגבי התנאים לפועלה צבאיות לסייע התקומות איראן לפצצת גרעינית.
- יש להמשיך לפעול נגד התבססות האיראנית בסוריה ונגד פרויקט דיק הטילים שאיראן מובילה לבנון ובאזור. במסגרת המערכת שבין המלחמות (מ"ט) נדרשת בחינת התאמתן של שיטות, זירות וקצב הפעולות. האיים הגלום במאות ואלפי טילים מדוקים מלבדנו, מסוריה, מעיראק ומAIRאן הוא איום אסטרטגי ממולה ראשונה, ויש להמשיך לפעול ליסיכלו ולמצצום הסכנה הנש��ת ממנה. בעבר הצבע המכון למחקר בייחוץ לאומי על מספר אסטרטגיות להתקומות עם אים זה: הרתעה, הגנה, שיבוש ודוחיה במ"ט, מכאה מקדימה או אף מלחמת מנע. לכל אסטרטגיה יתרונות, מחירים וחסרונות, ובכל מקרה מדובר באים חמור המחייב בדינה מעמיקה של יישום תפיסת הביטחון הישראלי מול.
- על ישראל להיערך, במסגרת בניין הכוח והתוכניות האופרטיביות להגנה ולהתקפה, לאפשרות של מלחמה דו-זרתית – "מלחמות הצפון" – כאים ייחוס עיקרי, אחריו שניים רובוט שבנה ממשלה ישראל, הצייר הישראלי ובמידה מסוימת צה"ל – הכוון עימותים בזירה אחת: עזה או לבנון. יש לצמצם את פער הציפיות בצבא לגבי מאפייניה של מלחמה עתידית ותוכחותה האפשריות. בה בעת יש ליזום מאץ מדיני וביטחוני כדי למנוע את המלחמה ולמצאות חלופות אחרות לקידום יעדיה הביטחוניים של ישראל בזירה הצפונית.

זירה הבינלאומית והאזורית

- יש לגבות מדיניות מותאמת לממשל החדש בארצות הברית ולאMESS מולו גישה שאינה לעומתית, המתחשבת באידיאולוגיה, בערכים ובקיים האזרחיים של שני הצדדים; חזורה להסכם הגרעין מ-2015 היא בעיתית מאוד לישראל, ויש לעשות כל מאמץ להסכים על האסטרטגיות לשיפור ההסכם והביטחונות לישראל.
- יש להזכיר עם ממשל ביידן במטרה לצמצם אי-הסכנות אפשריות ולמצאות אינטנסים משותפים (בדגש על האתגרים למציבים איראן וחזבאללה, וחשי ישראל עם סיון, שימור העליונות הטכנולוגית של ארצות הברית ויתרונה האיכותי של ישראל וההתיחסות לסוגיה הפלסטינית).
- יש להתאים את המדיניות הישראלית לתחורות הבין-מעצמתית בעידן הקורונה ופוסט-קורונה, לחזור ל"ברית חדשנות טכנולוגית" עם ארצות הברית ולナル את היחסים עם פין, וזאת בתיאום עם הממשלה האמריקאי וטור התיחסות ברגשיותו. נדרש להרחב את בסיס המומחיות על אודוט סיון בישראל ולשפר את ניהול הסינונים מולה. לגבי רוסיה – יש לשמור את ערכוי השיח עם מוסקבה, את חופש הפעולה שהוא מותירה לבנון והסיכון הישראלי-פלסטיני. נוסף על כך יש לננות שוב לשפר את היחסים עם מדינות מונגוליות בהקשרי סוריה, איראן, לבנון והסיכון הישראלי-פלסטיני. למרות שוב לשפר את היחסים עם מדינות אירופה, למרות שחלק מעמדותיהן בסוגיה הפלסטינית מנוגדות לאינטנסים ולעמדות של ישראל.
- על ישראל לפעול לביסוס ולהרחבת מגמת הנורמליזציה בהינה לבין מדיניות ערבית ומוסלמית פרגמטיות, ובראשן ערבי הסעודית ואינדונזיה. המהלך מול סודאן ומרוקו לא מוצוו ויש לוודא שתמורה מה שקיבלו מארצות הברית זה אכן מוגמלות את היחסים. לאחר ישראל כבר מיצתה את קף השהיית הסיפוח, יש לפעול לשילוב מצרים, ירדן וגם הרשות הפלסטינית בשיטופי הפעולה האזרחים, ולמנף את הנורמליזציה לשיקום היחסים עם ירדן. למרות הבעייתיות שבמדיניות האזרחים של טורקיה וגישה העונית לישראל, לא נשקר ממנה אים צבאי שייר, ובמקביל למעורבותה בחטורה תחת שלטון ישראל בהר הבית ותמייתה בחכמים היא מנהלת עם ישראל ויחסים כלכליים נרחבים. יש לנחל את היחסים עם טורקיה על בסיס הדדיות ולמנף את עמדת ממשל ביידן בהקשר זה, בניסיון לשיפור את היחסים.

יש להחזיק אופציה התקפית אמונה מול איראן.

נק שנגרם מפיצוץ באזרו מתקן הגרעין בננתן, يول 2020

Atomic Energy Organization of Iran/WANA (West Asia News Agency) via REUTERS

הזירה הפלסטינית

■ בעולם ובאזור מתרחבת ההכרה כי הסוגיה הפלסטינית אינה מפתח לפתרון בעיות המזרח התיכון, וכי היא אינה עומדת במרכזו. המנוונים ואמצאי הלחץ הפלסטיניים המסורתיים מול ישראל איבדו מוכחות: הת מכינה הערבית בהם נחלשה ונשלל מהם הווטר על נורמלייזציה בין ישראל למדינות ערבויות. יש לוודא שהמשר הנורמלייזציה עם מדינות נוספות לא ייתן שוב את הווטר בידי הפלסטינים. כמו כן, בזירה הפלסטינית עצמה ניכרת הכרה בכך שהמאבק האלים בישראל אינו אפקטיבי ואף מזיך. עם זאת, אינטראס ישראלי הוא שימור אופייה היהודי והדמוקרטי של מדינת ישראל ואי-הידרדרות למציאות של מדינה אחת. لكن יש לנפותקדם הסדר מדיני עם הפלסטינים, ואם התקדמות בכיוון זה אינה אפשרית, אז יש לגבות ולהוביל מדיניות שתשמר אופציות ותשפר תנאים להתקדמות בעתידי, וזאת מבלי להתפשר בסוגיות ביטחון. בנסיבות הנוכחות יש לחזק את הרשות הפלסטינית, מהוות כתוות לגיטימית להסדר עתידי, ולהתוו ל"הסדרי מעבר" שיעצבו היפרודות מדינית, טריטוריאלית ומוגרפית, וכך יצרו תנאים למציאות של שתי מדינות (מתווה NSN). חשובlemnך את חילופי הממשלה בארץות הברית ואת תהליך הנורמליזציה האזרחי למשך של חידוש התהילה המדיני עם הפלסטינים, גם אם לא יצליח – ענין לגיטימציה ל"הסדרי המעבר" ויסיע לשוםם.

■ חמאס הוא ארגון טרור השולל את עצם קיומה של מדינת ישראל ומסרב להתקדם עימה בתחום המדיני. לצד הדגשת הרשות הפלסטינית כבת-השוח של ישראל בזירה הפלסטינית, יש לסמן את חמאס ככתובות אחריות זמנית ברצעת עזה וללבש עימם הפסקת אש ממושכת, תמורת שיפור מצב האוכלוסייה והתשתיות האזרחיות ברצועה, ותוך מאכץ לבлом את התעצומות הצבאיות. חשוב שבחמאס, מהוות זירה משנית וחשובה פחות מהזירה הצפונית והאוראנית, לא ישאב תשומות צבאיות ומדיניות שנהוחרות לזרות שביעיפות. אם בכלל זאת ישראל תגרר לעימות, יש למקד את המהלך הצעה"ל בפגיעה קשה מאוד בזרוע הצבאית של הארגון ובארגוני הטרור האחרים שם.

הזרה הפנימית

- יש לחת עדיפות גבוהה לניהול מקצועי וمبוזר של משבב הקורונה על היבטי השונים – הבריאותיים, הכלכליים והחברתיים; חינוי לגבש בטוחו המידי תקציב מדינה עצמי שישקף את האתגרים הנגזרים מהמשבר הרב-מדוי: מתן עדיפות לצמיחה כלכלית מחדשת, לרפורמות כלכליות ולסגידות פערם חברתיים. בטוחו הבינוני יש להוביל מאמצז לאומי ממקורך לתהאותשות כלכלית וחברתית, תוך קירוב בין מגדרים וצמצום פערם, ולמסד מגננון ודפוסי פעולה להתמודדות עם משברים מורכבים שאינם ביטחוניים גורדי. יש לעשות את המיטב כדי להגביר את אמון הציבור במשלה, במערכת אכיפת החוק, בbatis המשפט, במשטרת ובצה"ל.
- צה"ל סובל מהמשבר הפוליטי ומאייזדות משאבית, שאינה מאפשרת תכנון וביצוע סדר של בניין כוח והיערכות לאתגרים עתידיים. יש לפסם ולתקצב תוכנית רבי-שנתית (תר"ש) לצה"ל במגבלות התקציביות של משבב הקורונה; חובה למשש את תוכנית התעצומות במת"ח הסיע האמריקאי, שהחלטות חינויים לגבייה נדחות כבר שלוש שנים; יש להקפיד על הרחיקת צה"ל ומערך הביטחון כולה מהמאבק הפוליטי בישראל.
- היתרון האICONI של ישראל הוא רכיב מרכזי בביטחון. יש לפסם עם ארץ הברית כללים ותוכניות לשימור היתרון האICONI הצבאי והטכנולוגי של ישראל, ולהזקק את היתרון היחסי של ישראל בתחום הסייבר וטכנולוגיות הבינה המלאכותית; יש לקדם תשתיות תקשורת מתקדמת ברוחבי הארץ, בדגש על חיבור הפריפריה למרכז.
- יהדות העולם – הפער המתרחב בין ישראל לבין הקהילות היהודיות ברחבי העולם, שהן עורף אסטרטגי למדינה, מחייב גיבוש מחדש של חזון משותף ודיalogן, שיביאו לשיפור הקשר ולהגברת האמון ההמוני. עקב המשברים העומקים הקיימים את הקהילות היהודיות בשנים האחרונות – דילמות של זהות, הזדהות עם מדינת ישראל והתבוללות, אנטישמיות ואליםות גואה וכן חולשה פיננסית – על ישראל להוביל מדיניות ולנקוט מהלכים שיקפו ערבות מצידה למצבן ולגורלו, כביפוי לעזודה כבית הלאומי לעם היהודי.

סיכום

- ישראל היא מדינה חזקה, הננהנית ממעמד של מעצמה אזרחית בכל ממד חשוב: צבאי, מדיני, כלכלי, טכנולוגי ואנוומי. אולם משבב הקורונה חשף בה נקודות חולשה רבות: משבב פוליטי عمוק ומתמשך, הבא לידי ביטוי במספר ממשלות שלא הצליחו את ימיהן ובמערכות בחירות חוזרות ותכופות; שיתוק בעבודת הממשלה, המסתנהלת ללא חזון ארוך טוויך ולא תקציב; תהליכי קבלת החלטות משושב ולא יעיל; ירידה באמון הציבור בהנהגה; העמקת הפקידים בין ה"שבטים" השונים בחברה הישראלית; פגיעה בפוליטירות ובזהדותם של האזרחים עם המדינה ובינם לבין עצמם. בפרט, המשבב הנוכחי הרחיב את הפקידים בין האוכלוסיות החזקות והחלשות והעמיק את אי-הישווין.
- אין ספק שמתחייב עוסוק במידה הפנימית של אתגרי הביטחון הלאומי, מוביל לשנות באשליה שהאתגרים החיצוניים נעלמו. האפשרות שמדינת ישראל תיתקל ב-2021 באתגר חיצוני היא בסבירות לא נמנעה. ליאiran "חשבון פתוח" עם ישראל, וייתכן שורהאן תפעל בагression מתחור הערכה שהממשלה האמריקאית החדש ירפה מעלה את החלץ.
- ההרתהה של ישראל חזקה בכל החזויות ואובייה אינם רוצים לפתוח במלחמה נגדה, אך הסיכוי להידדרות שתצא משליטה עדין קיים ומחייב שימור רמת מוכנות גבוהה. גם הבניה הפלסטינית לא נעלמה, ודוקא היכלשות מנופי הלחץ וההשפעה הפלסטינית, בצל שקיית הנהגתם, עלולה לדרבן בקרב הפלסטינים אימוץ של אסטרטגיית חתירה למדינה אחת, המסוכנת לישראל.
- ה**מבוכה האסטרטגית בישראל** בעת הנוכחת, ובקשר זה חוסר קשב לגיבושים ולעדכנים תפיסות בייחון, מדיניות כלכלית וחברתית, וכן לצורך תיקון וחיזוק מערכות השלטון והמשפט, מחייבת את מכוני המחקר ואת החברה האזרחיות לשמר על הגלות ולהמשיך להזין את המערכת המקצועית והפוליטית ואת הציבור בתפיסות ובתובנות עצמאיות ובמלצות למדיניות המתחדשות בזירה טוביה יותר עם האומות, בין היתר על בסיס מיצוי הزادמניות לחיזוק הביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

עורכים:

תא"ל (מיל') איתן ברון, סגן ראש המכון למחקר
ד"ר ענת קורץ, חוקרת בכירה ומנהלת המחבר

כותבים (לפי סדר א"ב):

אורנה מזרחי, חוקרת בכירה
דודו טימונוב, חוקר בכיר
שחר עילם, עמית מחקר
ד"ר ליאן ענטבי, עמיתת מחקר
ד"ר שירה עפרון, חוקרת בכירה
ד"ר עודד ערן, חוקר בכיר
ד"ר תומר פדלון, עמית מחקר
ד"ר כרמית פדן, עמיתת מחקר
ד"ר שרה פוייר, עמיתת מחקר
רותי פינס, עוזרת מחקר ומרכזת קשרי תקשורת
גאל פרל פינקל, חוקר
ד"ר רז צימט, עמיתת מחקר
יורם שייצר, חוקר בכיר
נעעה שופטרמן, עוזרת מחקר
סימה שיין, חוקרת בכירה
אל"מ (מיל') עוזי פנינה שרביט-ברוך, חוקרת בכירה

ד"ר שמואל אבן, חוקר בכיר
רותם אורוג
תא"ל (מיל') אסף אורוון, חוקר בכיר
ענבל אורפץ, חוקרת
תא"ל (מיל') ד"ר מאיר אלרון, חוקר בכיר
משה בר סימן טוב, חוקר אורח בכיר
ד"ר יואל גודנסקי, חוקר בכיר
רמי דניאל, חוקר (מלגאי ניובאוואר)
תא"ל (mlin) אודי דקל, מנהל המכון
ארי הייסlein, עמית מחקר
ד"ר אופיר ויינר, עמית מחקר
ד"ר כרמית ולנסקי, עמיתת מחקר, עורכת כתבת העת "עדכן אסטרטגי"
אלוף (מיל') עמוס ידלין, ראש המכון
ד"ר ציפי ישראלי, חוקרת בכירה
אל"מ (mlin) ד"ר אפרים לביא, עמית מחקר אווח
ד"ר גליה לינדנשטיראוס, חוקרת בכירה

www.inss.org.il